

Torsdagen den
4 november 1971

Torsdagen den 4 november

Kl. 10.00

Om svensk anknytning till ledningssystem för leverans av naturgas till Finland från Sovjetunionen

§ 1 Justerades protokollet för den 27 oktober.

§ 2 Om svensk anknytning till ledningssystem för leverans av naturgas till Finland från Sovjetunionen

Herr industriministern JOHANSSON erhöil ordet för att besvara herr Hermanssons i Stockholm (vpk) i kammarens protokoll för den 24 maj intagna fråga, nr 268, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson i Stockholm har frågat min företrädare om regeringen avser att ta något initiativ för en svensk anknytning till det ledningssystem som skall byggas enligt det nyligen ingångna avtalet om naturgasleveranser till Finland från Sovjetunionen.

För närvarande pågår utredningar om att införa naturgas i Sverige. Avgörande är frågan huruvida det är möjligt att uppnå en så stor förbrukning, att kostnaderna för inköp och överföring kan hållas på en nivå, som medger konkurrenskraft med andra energislag. När det gäller tillförseln kan olika alternativ komma att föreligga, av vilka import från Sovjetunionen är det mest aktuella. Det är också tänkbart att borrhärarna på svenskt område i Oljeprospekterings regi kan leda till exploateringsbara fyndigheter av naturgas.

Sovjetunionen har under senare tid träffat avtal om naturgasleveranser till såväl Finland som en rad andra europeiska länder. Förutsättningen för dessa leveranser är de mycket stora fyndigheter av naturgas som påträffats bl. a. i västra Sibirien. Frågan om eventuella sovjetiska leveranser till Sverige kommer att beröras i mitten av november vid ett möte med den blandade kommissionen, som inrättats i enlighet med avtalet om ekonomiskt, tekniskt och vetenskapligt samarbete mellan Sverige och Sovjetunionen.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Naturgas är en brännbar gas som erbjuder stora fördelar jämfört med andra fossila bränslen på en rad användningsområden. Den är relativt billig. Den levereras samtidigt som den förbrukas, varigenom besvären med lagring och inköpsplanering försvinner. Gasen är inte giftig och är i allmänhet helt svavelfri. Vid förbränning uppstår endast vattenånga och koldioxid. Ur miljövärdssynpunkt innebär alltså naturgasen mycket stora fördelar som bränsle för produktion av värme och kraft. Vi känner till de problem som användning av olja innebär för miljön, liksom opinionen mot en fortsatt utbyggnad av de sinande tillgångarna på utbyggbar vattenkraft. Användning av naturgas skulle lösa en rad problem.

Naturgas kan Sverige lämpligen få genom import i rörledning från

Torsdagen den
4 november 1971

*Ang. vissa statliga
åtgärders inverkan
på sysselsättningen*

gaskällor i Sovjetunionen, Holland eller Nordsjön. I Nordsjön pågår borrhningar, men jag känner ingen säker översikt över tillgångarna. Holland kan med nu kända tillgångar knappast teckna nya kontrakt om leveranser. Sovjetunionen har mycket stora tillgångar, och en import till Sverige synes ligga närmast till hands från detta land, som ju också industriministern framhåller i sitt svar. Sovjetunionen och Finland har redan tecknat kontrakt om leveranser. En rörledning skall anläggas från Leningrad till Helsingfors. Eventuellt kommer denna senare att fortsättas till Åbo och Tammerfors.

En för:sättning av denna rörledning borde kunna göras över Åland till svenska kusten. Olika alternativ har studerats av Ingenjörsvetenskapsakademien. Man räknar med en kostnad för överföring från den sovjetiska gränsen till svenska kusten med 3–4 öre per kubikmeter.

Det är viktigt att ett beslut snart kommer till stånd om denna möjlighet skall utnyttjas – vilket förefaller erbjuda stora fördelar. En leverans till Sverige påverkar i hög grad lönsamheten för en finländsk import, och dimensionerna på rörledningen är beroende av om leveranser skall ske också till Sverige. Sovjetunionen har redan tecknat stora kontrakt om export av naturgas. Den stora efterfrågan som nu finns på gasmarknaden gör att priserna är i stigande. Sverige bör alltså skynda sig så att inte en import av ett mycket miljövänligt bränsle till rimliga priser går vår näsa förbi.

Samtidigt som jag tackar industriministern för det positiva svaret på min fråga vill jag gärna höra av honom om han är medveten om att det brädskar i hög grad att få ett beslut i dessa frågor just för att man skall kunna utnyttja de fördelar som nu är tillgängliga.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara ja.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Tack – då är jag helt nöjd och har uppnått syftet med min fråga.

Jag vill bara ytterligare betona hur viktigt det är att vi på detta område får ett praktiskt nordiskt ekonomiskt samarbete. Just detta projekt synes erbjuda en möjlighet för ett sådant samarbete som ju alla brukar framhålla såsom önskvärt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. vissa statliga åtgärders inverkan på sysselsättningen

Herr industriministern JOHANSSON erhöi ordet för att besvara herr *Burenstam Linders* (m) i kammarens protokoll för den 21 oktober intagna fråga, nr 312, och anförde:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har frågat mig om de åtgärder staten vidtagit under senare tid varit ägnade att trygga sysselsättningen vid Junex.

Jag utgår från att de åtgärder som herr Burenstam Linder äsyftar i sin fråga är de som direkt avser TEKO-industrierna. Regeringen har nyligen lämnat förslag till riksdagen om att anslagen under innevarande budgetår för exportfrämjande och utbildningsinsatser för TEKO-industrierna skall höjas med omkring 50 procent. Regeringen har också ställt sammanlagt 19 miljoner kronor till förfogande för överstyrelsen för ekonomiskt försvar för att täcka kostnaderna för bearbetning av textila råvaror och halvfabrikat hos svenska företag.

De här åtgärderna är alla ägnade att verka direkt stimulerande på de progressiva delarna av vår TEKO-industri. De löser däremot naturligtvis inte de akuta problemen för företag som befinner sig i samma situation som Junex, dvs. står inför ett omedelbart nedläggningshot. För att klara situationer av denna typ måste andra medel användas.

Jag är underrättad om att investeringsbanken sedan en tid tillbaka tillsammans med konkursförvaltningen för Junex arbetat för att uppnå en lösning som på långsiktigt sund bas kan trygga sysselsättningen för så stor del som möjligt av Junex' nuvarande personal.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret, även om det knappast var ett svar på den fråga som jag har ställt.

Industriministern sade att han antog att herr Burenstam Linder med frågan menade så eller så. Men det behövs inga som helst antaganden. Min fråga var mycket klar: Har de åtgärder staten vidtagit under senare tid varit ägnade att trygga sysselsättningen vid Junex? Jag finner inte att jag fått något svar på den frågan, herr industriminister.

Det förefaller som om det utbrutit viss panik i lägret, eftersom svaret på frågan uppsköts en vecka av en för mig okänd anledning. Man skulle kunna tänka sig att industriministern inte ville vara helt tomhänt när han skulle komma hit för att diskutera denna fråga. Helt tomhänt är han inte heller. Klockan halv sex i går kväll meddelades att det nu har slutits ett avtal i frågan. Investeringsbanken gick nu med på att Schlasbergs konfektions AB skulle få köpa ungefär 40 procent av denna koncern. Schlasbergs är alltså det företag som investeringsbanken för någon tid sedan inte hade något förtroende för. Förtroendet var så dåligt att man inte ens ville stå fast vid de utfästelser man hade gjort att låna detta företag åtminstone 15 miljoner kronor för att fortsätta driften. Man steg helt plötsligt av från detta löfte, som den förutvarande industriministern själv hade tagit fasta på i en tidningsartikel i nr 10/1970 av Beklädnadsfolket. Jag undrar varför det nu blir en försäljning till just detta företag, och det vore intressant att få en förklaring till detta.

Och vad skall hända med de återstående 60 procenten av de anställda? Den nuvarande industriministern har ju själv sagt att vi skall klara upp sysselsättningsfrågorna. Varför inte redovisa inför kammaren hur det skall gå till? Det är ju bara två veckor kvar till dess att det uppsägningshot som är utfärdat skall utlösas. Det måste vara ytterst angeläget att meddela detta. Varför dröja så länge, om ni har en lösning? Varje dröjsmål i en bransch som denna är riskabel, om man skall kunna få företagen att fungera. En modeindustri - textilbranschen - skiljer sig i

Torsdagen den
4 november 1971

*Ang. vissa statliga
åtgärders inverkan
på sysselsättningen*

detta avscende från andra industrier.

Jag tror att hela det trassel som man har råkat in i har varit onödigt. Chefen för investeringsbanken höll ett föredrag för inte så länge sedan, där han talade om att det stod ganska väl till i Junexkoncernen. Men helt plötsligt kom efter några veckor frånträdandet från de löften han givit om krediter, och konkursen utlöstes med åtföljande stora lidanden för de anställda.

Det är en oförklarlig kovändning ni har gjort, och jag gör gällande att den var helt onödig. Den var dessutom skadlig. Den har gjort det svårare för svensk textilindustri att låna i utlandet från t. ex. leverantörer, och investeringsbanken kommer att förlora pengar. Och framför allt, herr industriminister, vad har gjorts och vad tänker man göra på statligt håll för de anställda?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Burenstam Linder är litet otålig. Även ett statsråd kan vara upptagen en torsdag. Förra torsdagen hade jag ett engagemang i Västerås som jag inte kunde ändra på, och därför har herr Burenstam Linder fått vänta en vecka. Vi ser det som viktigare att få en lösning på de problem som ligger i ordet Junex.

Utan att gå in i det här enskilda fallet skulle jag kunna komplettera mitt svar med att säga att en lösning förmodligen under denna vecka blir klar på samtliga platser. Huruvida den är helt tillfredsställande vill jag i dag inte uttala mig om. När en kris inträffar inom ett område, så är det nödvändigt att så långt det är möjligt vidta åtgärder för att möta den. I det här fallet är svårigheterna alldeles speciella, eftersom det är en konkursförvaltning som håller i det hela. Investeringsbanken är den aktiva parten och bevakar sina intressen men självfallet också de anställdas intressen så långt det är möjligt. Vi har sagt att vi gärna vill hålla oss underrättade om vad som sker också från investeringsbankens sida. Jag har i mitt svar sagt att vi har varit underrättade under tiden, och jag hoppas att den slutgiltiga lösning som nu skymtar skall kunna vara helt acceptabel.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Det är en kris inom textilindustrin, av olika anledningar. Men i det här speciella företaget gick tydligen det mesta ganska bra, enligt vad chefen för investeringsbanken hade att meddela i ett anförande. Varför har då just det här företaget drabbats av krisen? Varför har man frånträtt de utfästelser man tidigare gjort att låna företaget pengar? Vad är svaret på det? Det måste finnas ett svar på den frågan, men det har inte avhörtts. Det svaret måste ges för att de anställda skall uppfatta det som rimligt att de har genomgått en så lång period av osäkerhet och påfrestningar. Industriministern måste vara kapabel att tala om varför krisen har utlösts.

Nu säger Rune Johansson att regeringen har hållit sig underrättad om vad som händer och sker. Jag har hört många gånger från den här talarstolen och från andra talarstolar att en av det starka samhällets allra starkaste lemmar är investeringsbanken. Nu håller sig regeringen på sin

höjd underrättad om vad som händer. Är det på det viset investeringsbanken är inlemmad i det starka samhället, så blir man ju litet förvånad över vad som händer. Under valrörelsen för ett år sedan, då det basunerades ut att ni hade räddat Junexkoncernen, hörde jag inte talas om att det bara var en fråga om att ni hade hållit er underrättade och att investeringsbanken agerat på egen hand, utan det presenterades som att här hade verkligen det starka samhället visat vad det kan.

Och om det var så då, varför blev den lösningen inte mera hållbar? Och varför inte redovisa vilken konstruktion industriministern nu har tänkt sig för att ge de anställda en tryggad sysselsättning? Det måste alla vara mycket intresserade av, när det nu är så kort tid kvar till dess uppsägningshotet skall utlösas. Jag finner det mycket märkvärdigt att vi inte kan få en sådan underrättelse, eftersom industriministern ju tidigare var helt kapabel att säga att dessa anställningsfrågor skulle lösas. Det kan en industriminister inte stå och säga, om han inte vet hur det skall gå till. Om han inte vet det, måste det bli förskräckligt dyrt för staten att sedan honorera de löften som utstälts.

Jag är övertygad om att de privata företag som skulle kunna tänkas köpa de resterande bitarna av Junex har väl klart för sig vad industriministern den gången sade, och ni har försatt er i en mycket sämre förhandlingsposition. Den eventuella lösning som kan uppstå kommer att bli väsentligt dyrare för staten än om ni inte hade gjort det uttalandet. När ni nu gjorde uttalandet, så måste ni åtminstone ha klart för er hur det skall gå till. Varför inte tala om det i den sista skälvande minuten?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Burenstam Linder får stilla sin nyfikenhet ett par dagar till. Jag kan inte på något sätt finna någon olägenhet i det. Det är viktigare att de anställda under hand får besked, och sådana kommer inom de närmaste dagarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. tidpunkten för framläggande av förslag till utvecklingsstöd för TEKO-industrin

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Perssons* i Heden (c) i kammararens protokoll för den 21 oktober intagna fråga, nr 315, och anförde:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat mig när regeringen har för avsikt att lägga fram det under sommaren aviserade förslaget till utvecklingsstöd för TEKO-industrierna.

Jag kan som svar meddela att arbetet med att utforma ett sådant stöd för närvarande pågår inom industridepartementet. Kontakter i frågan har redan tagits med representanter för branschorganisationerna och företagen liksom med företrädare för de anställda inom branschen. Avsikten är att skapa en strukturfond, som kan medverka till en mer planmässig strukturanpassning inom i första hand TEKO-, sko- och glasindustrierna.

*Ang. tidpunkten
för framläggande
av förslag till ut-
vecklingsstöd för
TEKO-industrin*

Regeringen kommer att lägga fram förslag om utvecklingsstödet till värriksdagen.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för det svar han lämnat på min fråga. Statsrådet har gett besked om tiden för det av statsministern aviserade förslaget om utvecklingsstöd till TEKO-industrin. Men svaret synkroniserar inte med det tal som statsministern höll på beklädnadsarbetarnas kongress den 13 augusti innevarande år, då han sade att det inte kommer att ta lång tid innan ett förslag ligger klart. Vad menas med lång tid? Här tycks det vara ca 9 månader. När det gäller näringsgrenar som ligger illa till ur sysselsättningssynpunkt anser jag att tre kvartal är lång tid. Det gäller att handla fort, och så har nog många av de människor som har sin utkomst inom TEKO-industrin uppfattat statsministerns tal.

Jag ifrågasätter inte att statsrådet Johanssons svar här är riktigt och ärligt menat. Statsministern har på det omnämnda sammanträdet som hölls i augusti utlovat mer än vad som kunnat infrias. Som bekant har under en följd av år stora nedläggningar och inskränkningar ägt rum inom TEKO-industrin, men trots detta medverkar denna TEKO-industri i icke ringa utsträckning alltjämt till ökad arbetslöshet här i landet. Det har gått så långt att man kan säga: Hitintills men inte längre, såvida Sverige över huvud taget i fortsättningen skall ha en beklädnadsindustri som tillnärmelsevis täcker våra behov beredskapsmässigt.

Det är möjligt att den undre gränsen redan nåtts. Den mindre industrin inom TEKO, som har stora uppgifter som sysselsättningsskapande faktor i de mindre orterna, måste få det stöd som är erforderligt för att fortleva, och jag hoppas att industriministern påskyndar och gör vad som göras kan för att detta utlovade utvecklingsstöd kommer fram under den allra närmaste tiden.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! I arbetet med de åtgärder som skulle bistå TEKO-industrin och det som omtalats av statsministern vid den berörda konferensen har vi inom industridepartementet kommit fram till att vi får gå i två etapper eller två tempon. Det ena är de kortsiktiga snabba åtgärder som kan vidtas av den karaktär som jag meddelade om i det föregående svaret till herr Burenstam Linder — exportfrämjande, utbildningsinsatser, medel till förfogande för överstyrelsen för ekonomiskt försvar osv. Vi var på det klara med att vi kan lägga fram förslag om dessa åtgärder, och de kommer nu att bli föremål för höstrikisdagens prövning.

I fråga om strukturfonden var det självfallet ett väsentligt större arbete, det var vi medvetna om från början. Det skulle ta sikte på att långsiktigt söka åstadkomma möjligheter till en programmering, en mer planmässig påverkan av branschens utveckling.

Men vi kom också fram till att denna strukturfond, som vi vill kalla den, skulle vara möjlig att använda även inom andra områden. Vi måste då undersöka inom vilka branscher den snabbt skulle kunna sättas in med som vi hoppas samma effekt som inom TEKO-industrin. Vi har stannat

vid glas- och skoindustrierna. Fler branscher kanske skulle kunna diskuteras, men vi har tills vidare velat avgränsa det till de här berörda branscherna.

Det har från departementets sida betraktats som ytterst angeläget att ha kontakt med parterna inom dessa branscher – med företrädare för såväl företagare som anställda. Vi måste också ha tillfälle att se en del av det material som vi har att arbeta med. Det har, som här har meddelats, inneburit en del förseningar. Men jag kan inte se någon olägenhet i det; det är bättre att få fram en så långt som möjligt fullödig produkt, genomdiskuterad och accepterad av dem som arbetar inom branscherna. Det är vår förhoppning att vi i vår skall kunna presentera en sådan produkt.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag ifrågasätter under inga förhållanden ärligheten och uppriktigheten i det svar som industriministern har lämnat som jag tidigare sagt. Jag har den uppfattningen att det är bättre att man gör en riktig satsning än bara en halvmesyr – en satsning på längre sikt som får bestående verkan.

Alla de människor som berörs härav har emellertid tolkat statsministerns uttalande så, att här skall göras en insats omedelbart. Han sade nämligen att det inte kommer att ta lång tid innan förslaget ligger klart. Man kan därför säga att statsministerns löfte är utan täckning. Industriministern har givit ett svar som man hoppas skall vara hållbart.

Man kan också tänka sig temporära åtgärder; statsministern nämnde bl. a. åtgärder på importsidan. Det är också importen som har åsamkat TEKNO-industrin, inte minst de mindre företagen, förluster och svårigheter som har utlöst denna omfattande nedläggning.

Jag vill än en gång säga, att jag hoppas att frågan inte förhalas utan att åtgärder verkligen sätts in i enlighet med de propäer som i dag har framförts av industriministern – och bör om möjligt tidigareläggas.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Vi försöker skyndsammast möjligt infria det löfte som statsministern lämnade vid den berörda kongressen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om begränsning av kostnaderna för omskolning av friställd arbetskraft

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Levins* (fp) i kammarans protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 286, och anförde:

Herr talman! Herr Levin har frågat finansministern om han anser det motiverat att nu, med hänsyn till samhällets höga och stigande kostnader för omskolning av friställd arbetskraft, införa sådana särskilda bestämmelser varigenom samhällsinsatsen i det enskilda fallet kunde begränsas

Torsdagen den
4 november 1971

*Om begränsning av
kostnaderna för
omskolning av
friställd arbetskraft*

till visst maximibelopp. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Vid omskolning såväl som vid annan arbetsmarknadsutbildning utgår utbildningsbidrag enligt grunder som har fastställts av riksdagen. Bidraget får inte överstiga den genomsnittliga lönen i utbildningsyrket, varvid hänsyn skall tas till att bidraget är skattefritt. En sakkunnig som tillkallats för att se över bidragsreglerna vid arbetsmarknadsutbildning har nyligen föreslagit att högsta bidragsbelopp skall vara 1 700 kronor per månad.

I vad gäller den totala samhällsinsatsen i det enskilda fallet avgörs denna förutom av bidragets storlek av utbildningens art och kurstidens längd.

Enligt min mening bör förhållandena i det enskilda fallet även i fortsättningen vara avgörande för inriktningen och längden av den utbildning som beviljas av arbetsmarknadsmyndigheterna. Det framlagda förslaget om det högsta månatliga bidragsbelopp som får utgå övervägs för närvarande i inrikesdepartementet.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för det både vänliga och utförliga svaret. Jag har haft tillfälle att ta del av det betänkande av den 6 september som inrikesministern omnämnde i sitt svar, och såvitt jag kan finna har den sakkunnige närmast anpassat sitt förslag till redan gällande bestämmelser och kompletterat med regler i de fall där sådana saknats, t. ex. i fråga om flyttningsbidragen.

Den sakkunnige har alltså, som inrikesministern sade, fastställt ett maximibelopp på 1 700 kronor per månad netto, vilket torde motsvara en årslön på ca 32 000 kronor. Det är ett högt belopp, om man betänker att många yrkesarbetande faktiskt får nöja sig med en väsentligt lägre inkomst. Med hänsyn till det och även till den enorma summa som totalt står till förfogande för omskolningsverksamhet hade jag kanske hoppats att inrikesministern skulle ha föreslagit någon begränsning även i det enskilda fallet, men så skedde alltså inte. Jag beklagar det, för även om alla i och för sig anser att omskolningsverksamheten är angelägen blir man betänksam, då man tar del av uppgifter beträffande omskolning av en grupp på tolv personer i Skåne. Den skulle ha kostat samhället 3 miljoner kronor och till råga på allt ha varit förgäves, eftersom ingen av eleverna så sent som i går hade fått något jobb och följaktligen snart kanske måste vända sig till socialvården.

Nu är jag benägen att tro att siffran är starkt överdriven. Det beror naturligtvis på hur man räknar. Om man inräknar indirekta kostnader som hyra, avancerade tekniska hjälpmedel eller någon procentuell del av hela den väldiga AMS-budgeten som något slags omkostnadsandel eller tar hänsyn till uteblivna skatter, kan man möjligen få ihop sådana belopp.

En mera nyanserad bedömning ger till resultat att kostnaden är mellan en halv och en miljon kronor; närmare en miljon skulle jag tro, eftersom enbart bidrag och skolöverstyrelsens kostnader i det här fallet uppgick till 500 000 kronor. Det är emellertid ändå en hög summa, herr Holmqvist, och jag tror att det i mångas ögon ter sig ganska utmanande, speciellt som

AMS i detta fall tydligen inte hade försäkrat sig om att eleverna kunde beredas anställning efter kursens slut och inte heller aktivt har medverkat till att placera dem i arbetslivet.

Nr 120

Torsdagen den
4 november 1971

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Enligt herr Levins tankegång skulle man i det individuella fallet kunna begränsa det totala beloppet. Det är emellertid uppenbara svårigheter att i förväg göra en rimlig avvägning. Förhållandena är ju så ytterst skiftande för de människor som genomgår utbildning i AMS:s regi. Jag vill erinra om att bortåt en tredjedel av dem som är med i arbetsmarknadsutbildning kommer från arbetsvården och alltså, på grund av något handikapp, har haft svårigheter att skaffa sig ett tryggt och säkert arbete.

*Om begränsning av
kostnaderna för
omskolning av fri-
ställd arbetskraft*

Att det här kan bli tal om en ganska lång utbildning är ju alldeles uppenbart. Därför tror jag, även om jag vet att herr Levin inte har menat så, att införande av en maximiregel förmodligen skulle gå ut över de människor, som vi egentligen har störst anledning att slå vakt om, nämligen de som är svagast. Det är där samhället behöver sätta in den största hjälpen. Det gör att man inte gärna bör ge sig in på en sådan ordning att man sätter ett tak, särskilt som vi vet att det finns annan utbildning i samhället som kostar oss kolossalt mycket pengar. Utbildningen är dyrbar. Låt vara att eleverna får låna medel, men samhällets satsning för utbildningen – lärarna och allt som behövs i sammanhanget – är så betydande att det skulle föra mycket långt om man skulle försöka införa sådana här regler och använda dem generellt, inte bara inom AMS utan också inom annan utbildning.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag förstår att svårigheter möter dem som sätter sig ned och försöker konstruera gränser för bidragen i de enskilda fallen. Men jag föreställer mig å andra sidan att det inte skulle vara helt omöjligt med hänsyn till den stub som står till departementets förfogande.

Herr talman! Jag noterade att herr Holmqvist inte alls kommenterade mitt påpekande om det enorma totalbelopp som här står till förfogande. Det skulle egentligen vara intressant att veta varför lokaliseringsbidragen inte uppgår till mer än 5 procent av de här 800 miljonerna som används till omskolningsbidrag. Vore det inte ändå, herr Holmqvist, inte minst i det här läget, bättre att använda något mer pengar för att hjälpa företagen att behålla folk i det gamla jobbet och på den gamla arbetsplatsen än att ge sig in på den gigantiska satsning som det här är fråga om?

Man får ett intryck av att denna omskolningsverksamhet tenderar att bli ett självändamål, när man hör AMS-chefen hårdare och hårdare trycka på att människorna i framtiden icke kan räkna med att få stanna kvar i sitt yrke eller bo kvar på sin hemort utan måste ställa in sig på omplaceringar och flyttningar. Jag tror det är ägnat att oro en mycket stor del av befolkningen.

Torsdagen den
4 november 1971

*Om sänkning av
åldersgränsen för
utbildningsbidrag
i arbetsmarknads-
utbildningen*

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill gärna säga att det är mycket som talar för att den halvskyddade verksamheten borde utvecklas. Jag mötte den här frågan under en av mina första uppgifter som inrikesminister, då jag var med på en konferens kring de handikappades problem. Det sadades då att kunde man höja ersättningsbeloppet från statens sida, skulle man förmodligen kunna åstadkomma mycket större effekt. Vi fördubblade bidraget, men tyvärr har det visat sig inte vara tillräckligt. Jag är överens med herr Levin om att vi har anledning att i ökad utsträckning försöka utvidga denna verksamhet. Men då kommer det faktiskt an på att företagarsidan kan presentera idéer och uppslag för oss. I det sammanhanget vill jag erinra om att arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna är mycket öppna för att motta sådana förslag och diskutera i vad mån man kan utöka den halvskyddade verksamheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om sänkning av åldersgränsen för utbildningsbidrag i arbetsmarknadsutbildningen

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Hellströms* (s) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 290, och anförde:

Herr talman! Herr Hellström har frågat mig om jag är beredd att medverka till en temporär sänkning av åldersgränsen för utbildningsbidrag i arbetsmarknadsutbildningen.

Det är av både principiella och praktiska skäl ofrånkomligt att man gör en klar åtskillnad mellan de fall där studiehjälpssystemet i det ordinarie utbildningsväsendet är tillämpligt och de fall där utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen kan utgå. Det har skett genom att en generell åldersgräns vid 20 år har dragits för rätten till utbildningsbidrag. Denna avgränsning är enligt min bedömning väl avvägd. Där speciella hänsyn till vissa grupper har motiverat undantag har gränsen genombrutits. Sålunda kan utbildningsbidrag vid lägre ålder utgå till ensamstående mor, handikappad eller flykting samt i vissa fall till tidigare förvärvsarbetande som har försörjningsbörda och som inte kan beredas plats i det ordinarie utbildningsväsendet.

Särskilda åtgärder har efter beslut av Kungl. Maj:t under sommaren och hösten i år satts in för att ge arbetslösa ungdomar utbildning i det ordinarie utbildningsväsendet. Intagningen har vidgats såväl i fråga om yrkesinriktade studievägar om högst ett år i gymnasieskolan som inom den kommunala vuxenutbildningen. Antalet elevplatser i gymnasieskolan har sålunda ökat med ca 5 000 jämfört med tidigare beslut.

Med hänsyn till de ökade utbildningsmöjligheter som sålunda har kommit till stånd inom det ordinarie utbildningsväsendet och mot bakgrund av de principiella betänkligheter som möter är jag inte beredd att föreslå en generell sänkning av åldersgränsen för utbildningsbidrag.

Torsdagen den
4 november 1971*Om sänkning av
åldersgränsen för
utbildningsbidrag
i arbetsmarknads-
utbildningen*

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag får tacka inrikesministern för svaret på min fråga.

Utgångspunkten för frågan var en interpellation som jag framställde i våras om ungdomsarbetslösheten. I den diskussion vi hade då, som bl. a. gällde en temporär sänkning av åldern för utbildningsbidrag, framhöll inrikesministern att om vi får en fortsatt hög arbetslöshet bland ungdomen, så kan vi ha anledning att ompröva de regler som nu gäller, som inrikesministern då uttryckte sig.

Sedan april, när jag framställde den här interpellationen, har arbetslösheten bland de unga – under 25 år – vid arbetsförmedlingarna anmälda ökat från 9 000 till 16 000 i oktober. Det är nära nog en fördubbling. Då det gäller arbetslösheten mätt med AKU-måttet i åldersgruppen 16–19 år har en ökning skett från 9 000 till 21 000 – det rör sig om en dryg fördubbling.

Det framstår mot denna bakgrund enligt min mening som än mer angeläget i dag att aktualisera det krav som restes i våras om en sänkning av utbildningsbidragsåldern. AMS:s åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslösheten är visserligen i många avseenden väldigt bra och har haft mycket goda effekter, men just på utbildningssidan är insatserna inte tillräckliga.

Om det skolprogram som inrikesministern refererar till i sitt svar kan man väl säga att det har i varje fall tre svagheter. Det bygger delvis på tillgång till vakanta platser, och vi vet att de platser som är vakanta ofta är de platser som de andra ungdomarna har ratat – det är vanligen yrkesutbildningar som är de minst attraktiva. Det har också omvitnats lokalt att det är på det sättet, att ungdomar kan dra sig för att söka sådana platser; de ger inte säkerhet i sysselsättningen senare heller. Det kan bidra till att de som är arbetslösa fortsätter att vara det och så att säga allt framgent kommer att utgöra underklassen på arbetsmarknaden. När det gäller programmet för nya skolkurser har det också omvitnats en tröghet från lokala skolledningars sida att utnyttja de möjligheter som skolöverstyrelsen har ställt till förfogande. Man är heller kanske inte pigg på att ta in ungdomar under pågående terminer, och totalt visar det sig att det finns tusentals platser kvar som man har ställt till förfogande men som inte har utnyttjats.

Inrikesministern hänvisar till att antalet elevplatser i gymnasieskolan har ökat med ca 5 000 jämfört med tidigare beslut. Men alla de 5 000 platserna är ju inte alls ianspråktagna, utan skolöverstyrelsen räknar med att tusentals – man har inte säkra uppgifter men det är kanske inemot 3 000 – fortfarande är tomma. Det är ett tecken på att man har ställt utbildningsvägar till förfogande som ofta inte passar de ungdomar som är arbetslösa och som är i en annan levnadssituation än de ungdomar som går i utbildning. Det väsentliga är ju att hitta ett alternativ som passar de ungdomar som är arbetslösa och deras levnadssituation, och där har en klar majoritet av länsarbetsnämnderna menat att en temporär sänkning av utbildningsbidraget vore ett mycket effektivt medel för att fånga upp de här ungdomarna. Man bör hålla i minnet att den ungdom som är arbetslös har en annan levnadssituation än den som går i den vanliga skolgången. Det är väsentligare än att de är av samma ålder.

Torsdagen den
4 november 1971

*Om sänkning av
åldersgränsen för
utbildningsbidrag
i arbetsmarknads-
utbildningen*

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! När jag svarade på interpellationen i våras, herr Hellström, var vi fortfarande osäkra om hur det skulle gå att organisera upp en utbildning av det slag som det här gäller. Erfarenheterna från 1967 var inte de bästa. Men nu har vi både en bättre utbyggd gymnasieskola och en bättre kommunal yrkesskola, som kan ta hand om ungdomarna, och det har som sagt varit möjligt att på kort tid inrätta så många platser som jag nämnde.

Detta har gjort att jag kommit till den uppfattningen att åtgärderna gett ett så gott utbyte att det nu inte finns anledning att justera åldersgränserna. Jag har kommit fram till det efter att ha studerat ett antal fall där ungdomarna inte har vunnit inträde vid gymnasiet på den linje de räknat med och därför gått till arbetsförmedlingen och anmält sig som arbetsökande. De har sedan kunnat gå in på sådana kurser som det här är fråga om. Dessa ungdomar har alltså beretts en utbildning, som de eljest inte skulle ha fått, och får den på samma villkor som de ungdomar man tidigare tävlat med. Därför ter det sig omotiverat att just en sådan pojke eller flicka i en situation som jag här har beskrivit skulle komma i åtnjutande av bättre ersättning än kamraterna.

Med hänsyn till att en så stor del av ungdomarna mellan 18 och 20 alltså befinner sig i utbildning har jag ansett att en sänkning av åldersgränsen – även om länsarbetsnämnderna skulle ha uttalat intresse härför – skulle resultera i att vissa ungdomar gynnas speciellt framför andra, och det har lett mig till att inte aktualisera någon ändring.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag anser för min del att den orättvisa som ligger i att olika studiemedelssystem tillämpas för två nittonåringar är mindre än den orättvisa som ligger i att den ene nittonåringen kanske bor hemma hos sina föräldrar och har en annan levnadssituation och går i den vanliga utbildningsgången, medan den andre till följd av skolsystemets uppbyggnad har lämnat skolan och gått ut på arbetsmarknaden. Den senare lever som en självständig individ som kanske också har försörjningsbörd, vilket den som går i utbildning normalt inte har. Däri ligger ju en skillnad i levnadssituationen, som har lett till att den ene nittonåringen är anmäld vid arbetsförmedlingen som arbetslös. Det menar jag är den avgörande orättvisan i dagens läge. Det är också därför som jag har föreslagit en temporär sänkning av åldersgränsen för utbildningsbidraget.

Arbetslösheten bland ungdom är ju ett problem som har mycket svåra sociala vädor. Bara i Stockholms län finns för närvarande 200 ungdomar under 20 år och 430 ungdomar under 25 år som är *långtidsarbetslösa*. Det är de mycket hårda effekterna härav på lång sikt som vi måste ta itu med. Och i det fallet är man i de flesta länsarbetsnämnderna av den uppfattningen att det effektivaste sättet och det bästa alternativet till att gå och stämpla vore att få ut utbildningsbidraget i yngre åldrar. Det vore mera attraktivt för de ungdomar som är i en annan levnadssituation än skolungdomarna. Det skulle, menar man ute på fältet, ge till resultat att flera ungdomar skulle gå in i utbildningen.

Om man inte vill företa en generell sänkning kan man överväga an

möjligheter. Man kan tänka sig att partiellt sänka utbildningsbidragsåldern för den utbildning som sker vid arbetsmarknadsstyrelsens egna omskolningscentra. Då skulle man undvika några av de svårigheter som inrikesministern här pekade på. Man kan också tänka sig - som bl. a. LO har föreslagit - att generellt sänka utbildningsbidragsåldern för de ungdomar som har försörjningsbörda. Det finns olika framkomliga vägar när det gäller att tackla det problem som är det kanske svåraste just nu i det i övrigt ganska lyckade program som AMS har lagt fram för att möta ungdomsarbetslösheten.

Jag vill sluta med att säga att de problem vi har berört här också aktualiserar frågan om en permanent beredskap för att i framtiden möta ungdomsarbetslösheten vid kommande konjunkturförsämringar. Det har också det socialdemokratiska ungdomsförbundet, SSU, krävt i våras före tillkomsten av det s. k. åtgärdsprogrammet.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill inte bestrida att det kan finnas enskilda fall där det vore motiverat. Det finns förmodligen även i den grupp ungdomar som går i det ordinarie skolsystemet enskilda fall där det finns motiv för att ge ett särskilt stöd.

De här frågorna - det gäller alltså förmånerna inom det reguljära utbildningssystemet i förhållande till vad som gäller inom arbetsmarknadsutbildning - är så pass komplicerade att vi har kommit fram till att vi måste göra en översyn av dem, dvs. tillsätta en utredning, för att komma till rätta med ojämnheter. Sådana fall som de herr Hellström nu har pekat på kan ju vara sådana problem som man då har anledning att överväga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. förbättrade förbindelser över Torne älv

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Stridsmans* (c) i kammarrens protokoll för den 21 oktober intagna fråga, nr 317, och anförde:

Herr talman! Herr Stridsman har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att förbättra förbindelserna över Torne älv vid Anttis.

Längs Torne älv finns det ett flertal broar och allmänna färjeleder. Broarna har anlagts där det har funnits ett större befolkningsunderlag, medan färjeleder har upprättats där trafiken över älven inte är lika omfattande. För närvarande finns det åtta allmänna vägar med broar över Torne älv.

Närmaste broförbindelse från byn Anttis - som har omkring 100 invånare - ligger söderut i Pajala och norrut i Junosuando. Väg finns dock endast på södra sidan av älven. En del av byn Anttis ligger på norra älvstranden. Förbindelsen över älven upprätthålls vid Anttis med en allmän färja. Turlistan är upprättad efter ungefär samma grunder som brukar gälla för färjor som tillgodoser liknande trafikbehov. Turtätheten är i förhållande till trafikunderlaget riklig.

Torsdagen den
4 november 1971

*Ang. förbättrade
förbindelser över
Torne älv*

Det är emellertid ofrånkomligt att vissa svårigheter uppkommer vid denna färjeled -- liksom på liknande färjeleder -- under de tider på året då älven fryser till respektive går upp. Under kortare perioder kan man då tvingas inställa färjetrafiken. Periodernas längd beror givetvis av väderleken.

Vid sådana tillfällen får man gemensamt med olika åtgärder försöka underlätta förhållandena. I samband med isläggningsperioderna i höst har bl. a. arméns helikopterskola i Boden medverkat till livsmedelsförsörjningen just vid Anttis.

Svårigheterna under isläggnings- och islossningsperioderna vid de allmänna färjelederna i bl. a. Norrland är självfallet en bidragande orsak till att färjelederna successivt ersätts med broar. Under år 1972 skall nu gällande flerårsplaner för vägbygget revideras av vägverket och länsstyrelsen. I samband därmed får möjligheterna prövas att förbättra förhållandena för befolkningen i Anttis.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka kommunikationsministern för svaret på min enkla fråga. Bakgrunden till den är den situation som uppstod för några veckor sedan för befolkningen i Anttis. Färjeförbindelserna över Torne älv kunde inte upprätthållas på grund av ishinder. Förfallstiden, när isen så att säga varken bär eller brister, blev oväntat lång. Jag är fullt införstådd med att problemet med färjeförbindelserna till Anttis har funnits tidigare år både höst och vår. Men just i höst blev besvärigheterna extra stora.

Svaret som kommunikationsministern har lämnat är inte riktigt löftesrikt, om jag skall vara uppriktigt.

Kommunikationsministern svarar att samma problem som Anttis har finns även på andra håll där man har färjeförbindelser. Låt mig då framhålla att man i Anttis inte har några reträttvägar under förfallstiden. Vid andra färjeförbindelser har man alltid möjligheten att åka åt något håll, men just i Anttis har befolkningen ingen möjlighet att under förfallstiden komma ut från byn på den östra sidan av älven, där huvudparten av befolkningen bor.

Det är gott och väl att arméns helikopterskola har medverkat till livsmedelsförsörjningen -- även en kvällstidning hjälpte till med en helikopter. Men den hjälpen kom först sedan befolkningen hade protesterat våldsamt och framfört krav -- man diskuterade mycket drastiska åtgärder, nästan liknande dem vid Stora Blåsjön. Jag tycker att det är felaktigt att detta fall inte uppmärksammades förrän befolkningen måste ta till sådana här drastiska åtgärder.

Upplysningen att man vid 1972 års revidering av flerårsplanerna för vägbygget kommer att pröva brofrågan ger inget löfte till befolkningen. Jag tror den möjligheten har funnits tidigare.

Frågan är nu på vilket sätt man skall lösa problemet, både på kort och på lång sikt. På kort sikt finns möjligheten att man väljer mellan att bygga två alternativa skogsbilvägar, en på 4,5 km eller en på 8 km. Det kan man klara av snabbt. Befolkningen kan då under förfallstiden komma till den stora vägen på västra sidan av älven. Den andra frågan är givetvis

hur man på lång sikt skall lösa problemet. Kommunikationsministern har tyvärr inte gett ett svar som kan sägas vara tillfredsställande.

Nr 120

Torsdagen den
4 november 1971

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Stridsman begär ett förtydligande av det svar jag har lämnat.

*Ang. förbättrade
förbindelser över
Torne älv*

Jag har sagt att vi skall pröva de här frågorna i samband med att vi under nästa år gör den allmänna revideringen av flerårsplanerna för vägbyggandet. Byn Anttis må gärna tas som exempel på orter – en av många – runt om i vårt land där liknande problem finns. Det kan varken för herr Stridsman eller någon annan vara en hemlighet att vi runt hela vår långa kust ända uppifrån Bottenviken, ned längs hela ostkusten, runt sydkusten och ända upp till norska gränsen har många platser där det bor människor isolerade, kanske isolerade även under normala förhållanden, en isolering som de måhända själva valt. Vid vissa väderleksförhållanden blir isoleringen än mer markerad. Det här är alltså inget specifikt problem just för Anttis, även om bekymren för befolkningen där kanske inte lättas av att man konstaterar att de delar den med många andra människor runt vår kust.

Svårigheterna att vid vissa tillfällen upprätthålla de normala kommunikationerna med fastlandet och att klara sin dagliga försörjning, som i detta fall uppstår när isen skall lägga sig respektive gå upp och som för människor också på andra håll kan uppstå på grund av stormar, vindförhållanden och annat, får klaras genom punktinsatser av det slag som gjorts i Anttis, exempelvis med hjälp av arméns helikopterskola.

Om man sedan på lång sikt kan vidta åtgärder – något som herr Stridsman efterlyser – som generellt medför lättnader för sådana här områden, skall man naturligtvis göra det, och det har jag också sagt i mitt svar.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag vidhåller att förhållandena just i Anttis är specifika. De som bor på östra sidan av älven – huvudparten av befolkningen – kan under förfallstiden, som är rätt besvärlig både vår och höst, inte komma ut därifrån om man inte har en helikopter till hands. Vägverket har, efter vad jag vet, ingen sådan beredskap med en helikopter, som skulle kunna rycka in om något skulle inträffa, t. ex. vid ett sjukdomsfall.

Jag vill också ta upp en annan sak. Nattetid, när färjetrafiken är inställd, finns det ingen jourtjänst vid färjvaktarstugan. Det måste skapa en rätt stor osäkerhetskänsla och förtvivlan hos befolkningen. Vid plötsliga sjukdomsfall, som kan inträffa, vet dessa människor inte vart de skall vända sig. Det kan bli rätt bråttom ibland. Med besvärligheterna som bakgrund skulle jag vilja ha ett uttalande från kommunikationsministern om han vill medverka till att vägverket får i uppdrag att hålla en viss beredskap t. ex. med en helikopter under förfallstiderna och vidare om han vill utnyttja möjligheten att bygga väg med anslutning till befintliga skogsbilvägar. Möjligheterna att bygga en bro över Torne älv vid Anttis måste med allvar prövas.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
4 november 1971

Ang. planerade förändringar i statens järnvägars distriktsorganisation

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara herr Nilssons i Agnäs (m) i kammarens protokoll för den 27 oktober intagna frågor, dels nr 326, dels nr 327 till herr inrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat, om jag anser att de planerade förändringarna i SJ:s distriktsorganisation försvagar SJ:s konkurrenskraft.

Herr Nilsson har vidare frågat chefen för inrikesdepartementet — vilken fråga överlämnats till mig för besvarande — om han anser att de planerade inskränkningarna i SJ:s distriktsorganisation bör uppskjutas med hänsyn till arbetsmarknadsläget.

Propositionen angående ändrad regional organisation av SJ har i dagarna överlämnats till riksdagen. I propositionen redovisas de skäl som motiverat den föreslagna omorganisationen. I avvaktan på den fortsatta riksdagsbehandlingen har jag inga ytterligare kommentarer att göra.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret. Att han svarar på bägge frågorna är förstäeligt. De rör hans fack. Att han är så kortfattad är också förstäeligt, eftersom propositionen nu äntligen har kommit. Den har ju dröjt och därför föranlett mycken oro med tanke på att det redan i förväg har sagts att en del människor skall i väg den 1 juli nästa år.

Orsaken till att jag ställde två frågor i samma ärende var att jag gärna ville höra inrikesministerns syn på en statlig aktion i lönsamhetens namn, som drabbar en region där man för att vinna en oviss fördel inom ett departements fögderi försvårar ett annat departements lösning av ett viktigt åliggande, nämligen att ge folk arbete. Nu har vi alltså fått propositionen, men jag vill ändå säga några ord helt kort.

Min första fråga gällde alltså SJ:s konkurrenskraft. Statsrådet Norling är uppenbarligen inte orolig, men andra är det. Det nuvarande systemet med ett distrikt i Umeå fungerar. Att det nya systemet kommer att visa sig lika bra, tvivlar många på. Servicen åt kunderna kräver att det inte är för långt till de instanser det här är fråga om. Den personliga kontakten betyder oerhört mycket. I vår väldiga norrländska region är det långt mellan städerna, och det läge där Luleå företräder t. ex. Umeregionen måste vara en nackdel för SJ. När producenter och konsumenter planerar transporter kommer konkurrerande företag att slå ut SJ. Jag är givetvis vän av konkurrens och vill inte förmäna andra transportföretag framgång, men SJ är dock folkets järnväg och kostar skattepengar. Herr Norling får inte vara så säker på att detta är rationalisering, att det är förnuftigt och ekonomiskt riktigt. Det blir en skenbar vinst och en kalkylerad fördel, men jag är rädd att rationaliseringen kommer att visa sig vara ytterligare förlustbringande för SJ.

Därtill kommer det som enligt min mening är ett ytterligare motiv för bibehållande av distriktsindelningen i norr, nämligen riksdagens beslut i höst om utredning angående förlängning av ostkustbanan. I det läget bör

Umeå få behålla sitt SJ-kansli oförändrat.

Statsrådet har i förrgår framlagt propositionen. Jag beklagar dess utformning och vill inte gå in på den i dag, liksom inte heller han vill det.

Den andra frågan gäller sysselsättningen. Vår övertygelse i Västerbotten är att indragningen av SJ:s distrikt i varje fall bör fördröjas och sättas upp på uppskovslistan, i varje fall till efter år 1974. Mindre arbete och utflyttning av folk från ett område som behöver all den verksamhet som redan finns är nationalekonomiskt oförsvarligt i dagens läge. Landets finanser förbättras inte av det – vi måste få något annat i stället, och det kostar pengar. Vi vet inte på förhand om det är vettigt osv. Jag skulle tro att SJ-chefens tankar, som herr Norling nu har följt, i det långa loppet inte kommer att vara nationalekonomiskt riktiga.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr talmannen beslöts att besvarandet av återstående på dagens föredragningslista upptagna frågor skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

§ 9 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

- nr 131 till justitieukskottet,
- nr 135 till skatteutskottet,
- nr 138 till lagutskottet och
- nr 140 till finansutskottet.

§ 10 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 194.

§ 11 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Det är i det allra närmaste åtta år sedan riksdagen fastlade riktlinjerna för trafikpolitiken. Man behöver inte ägna den trafikpolitiska verkligheten särskilt djupgående studium för att finna att den påtagligt skiljer sig från de uppsatta principerna. Runt om i landet kan människor vitna om hur det kollektiva trafiknätet har försämrats genom nedläggning av järnvägslinjer, som visserligen ersatts av busslinjer, vilka i sin tur senare dragits in eller minskat i turtäthet.

Många har betecknat denna utveckling inom den kollektiva trafikförsörjningen som en utarmning, och det var detta, herr talman, som skulle förhindras enligt dåvarande kommunikationsminister Gösta Skoglund och riksdagens uppfattning. Bedömningen av utvecklingen blir dock i hög grad beroende på hur man definierar begreppet tillfredsställande transportförsörjning, som var en av grundstenarna i 1963 års beslut. Den frågan, menar jag, måste då kopplas samman med den målsättning som man har i fråga om samhällets struktur.

Under 1960-talet hämtade socialdemokraterna sin inspiration i det hänseendet från de tankegångar som några LO-ekonomier framfört i skriften "Samordnad näringspolitik". Den grundläggande tankegången

där var att så mycket folk som möjligt skulle sammanföras till Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena. Det var alltså ett utpräglat storstadstänkande, som lättare kunde förverkligas, om kommunikationerna på landsbygden och i mindre tätorter fick förfalla.

Många har frågat sig, om det är den tanken som kan spåras bakom utvecklingen på kollektivtrafikens område och omfördelningen av anslagen till landsbygdslänens nackdel, eftersom goda kommunikationer är en förutsättning för utveckling. Vi har från centerpartiets sida framhållit nödvändigheten av att trafikpolitiken integreras med regionalpolitiska åtgärder.

Det var därför med en viss förvåning som jag lyssnade på fru andre vice talmannens inlägg i går kväll och hennes kommentarer om trafikpolitiken vid vårriksdagen. I sak var det ju så, att folkpartiet avstod från att medverka till den slutliga samförståndslösningen om trafikpolitiken – och det har jag inte klandrat folkpartiet för; det är folkpartiets ensak. För oss andra var det viktigt att försöka föra den här frågan framåt och få till stånd en mera nyanserad diskussion. Vi lyckades nå enighet om viktiga frågeställningar, och jag vill gärna säga att jag inte känner mig lurad och att jag heller inte känner någon ånger över beslutet. Huruvida moderata samlingspartiet och herr Lothigius, som också medverkade till lösningen, känner sig lurade undandrar sig mitt bedömande. Med anledning av fru andre vice talmannens påstående i går vill jag gärna säga att jag har den bestämda uppfattningen att alla som medverkade till samförståndsbeslutet var besjälade av en uppriktig vilja att anpassa trafikpolitikens riktlinjer till det samhälle som vi vill ha i framtiden.

Vi har från centerpartiets sida tolkat trafikutskottets och riksdagens beslut i våras som en vändpunkt. I detta beslut står inskrivet att trafikförsörjningens omfattning och inriktning bör syfta till en positiv närings- och befolkningsutveckling i landets olika delar. Det är därför angeläget att man nu snabbt konkretiserar begreppet tillfredsställande transportförsörjning.

För flera år sedan framförde centerpartiet i riksdagen kravet på trafikförsörjningsplaner. Först härigenom blir det möjligt att göra en bedömning och ta ställning och utvärdera begreppet tillfredsställande transportförsörjning. Jag uppskattar – jag vill gärna säga detta från den här talarstolen – att kommunikationsministern nu har uppmärksammat den här delen av problemställningarna i trafikpolitiken och beordrat en landsomfattande regional trafikplanering fram till år 1974. Det är en riktig åtgärd att låta kommuner och län själva göra en bedömning. Men jag vill gärna betona att planeringen inte får innebära att man under den relativt långa tid som den skall pågå underlåter att vidta de förändringar till det bättre som är möjliga att göra utan att invänta resultatet av planeringen.

Här spelar naturligtvis den trafikpolitiska delegationen en avgörande roll. Om man vill ha ett samarbete och en bred politisk uppslutning bakom de grundläggande värderingarna i 1963 års beslut, då krävs det att trafikpolitiska delegationen med kraft går in i sitt uppföljande och utvärderande arbete och blir en kontinuerligt arbetande delegation. Delegationen har med sina nya direktiv ännu arbetat så kort tid, att det

inte är rimligt att redan nu bedöma dess arbete. Framtiden får utvisa dess arbetsduglighet.

Det är uppenbart att kollektivtrafiken måste få spela en grundläggande roll i samhällsplaneringen, men fördenskull får inte det faktum undanskymmas som innebär, att bilismen är och kommer att förbli en oundgänglig del av trafikförsörjningen. I storstadsområden och större tätorter bör det vara möjligt att genom en servicevänlig kollektivtrafik dämpa bilexpansionen, vilket emellertid är en omöjlighet inom andra områden i landet där bilismen är en oundgänglig del i ett väl fungerande trafiksystem.

Utifrån dessa utgångspunkter har jag med oro tagit del av den inflammerade trafikpolitiska debatten under sommaren och hösten. Min oro är betingad av det förhållandet att så många så okritiskt talar för en ökad beskattning av bilismen såsom en helt undergörande metod för att trafikpolitiken skulle fungera som var avsett 1963. Det är självklart att bilismen skall betala sina kostnader, men så länge tåg, flyg och sjöfart inte betalar sina miljöskador kan man rimligtvis inte begära att en del av transportapparaten skall åläggas den kostnaden, medan andra går fria.

I fråga om vägkostnadsansvarigheten pågår en utredning om vars resultat vi i dag ingenting vet. Debatten styrs av ett önsketänkande, där man tycks tro att om man fördyrar omkostnaderna tillräckligt för bilismen, kommer exempelvis SJ automatiskt att gå med vinst genom en ökande resande- och godsfrekvens. Vad som händer genom en sådan åtgärd är naturligtvis ingenting annat än att man höjer kostnaderna för frakter och resor till ett läge som är betydligt högre än vad som skulle vara fallet om transportföretagen konkurrerade om de tjänster som skall utföras.

Vad som ytterligare skrämt mig i denna sommars debatt är att bilisten nära nog betraktas som en mer eller mindre suspekt figur bara därför att han eller hon äger en bil som nyttjas till arbete, för hemmet, till rekreation. Man glömmer att bilen för de flesta är en förutsättning för arbetet, för att bryta isolering, för att uppnå rekreation.

Jag kommer att medverka till att bilismen skall betala sina kostnader, men jag kommer inte att medverka till att använda bilismen som ett beskattningsobjekt för att finansiera SJ:s driftunderskott. Det underskottet skall täckas över budgeten i vanlig ordning.

När det gäller trafiksäkerhetsaspekterna har jag den uppfattningen att bättre vägar är den säkraste metoden att nå ökad trafiksäkerhet. Den metoden är till och med bättre än att redan nu utlova stöd för ökade bilskatter som skulle finansiera vissa opreciserade åtgärder från trafiksäkerhetsverkets sida.

Här kan man då göra det konstaterandet att vägstandarden inte motsvarar de krav man har rätt att ställa i förhållande till trafiktäthet och trafiksäkerhetsaspekter. Dessutom kan man lugnt påstå att tilldelningen av medel för underhåll och byggande har varit på en så låg nivå att det i dag sker en oroväckande kapitalförstöring när det gäller medel investerade i vägar - enbart på grund av bristande medel till underhåll.

Även om arbetsmarknadsläget nödvändiggjort en ökad satsning på beredskapsarbeten inom vägsektorn, vilket självfallet något förändrar den

bild jag tecknat, är behovet stort, och man kan och man bör diskutera om vägbyggnadstakten och underhållsgraden på det befintliga vägnätet skall vara så avhängiga av konjunkturläget i landet som den nuvarande ordningen innebär.

Ryckigheten i dessa växlingar medför osäkerhet på planeringsstadiet. Den medför en personalorganisation och maskinpark som vid vissa tider är för stor i förhållande till de medel som anvisas.

Jag vill gärna, herr talman, uttrycka den förhoppningen att kommunikationsministern under den behandling som nu pågår i departementet av de anslagskrav som redovisats exempelvis från vägverkets sida, skall ha förståelse för dessa synpunkter och se till att vi får en sådan vägstandard att regionala skillnader utplånas och att trafiksäkerheten automatiskt därmed blir större genom bättre vägar.

I detta anförande instämde herr Persson i Heden (c).

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlgren uppkallade mig att säga några ord om varför trafikutskottet tog den ställning det gjorde med anledning av att folkpartiet demonstrerade annan uppfattning. Kammarrens ärade fru andre vice talman tog upp problemet i går och sade att folkpartiet var ensamt om synpunkten att man borde ha en specialutredning för att klara av dessa gemensamma frågor.

I moderata samlingspartiet hade vi den uppfattningen att man på trafiksidan redan har en rad utredningar – som också fru andre vice talmannen talade om i går - och att man därför inte borde skaffa ytterligare en utredning. Det lämpligaste var att förstärka den trafikpolitiska delegationen med representanter av parlamentarisk art. Det var också den vägen som riksdagen och kommunikationsministern följde. Jag tyckte att departementet var ganska snabbt i vändningen att effektuera riksdagens beslut. Jag ansåg det viktigare att vi var eniga i trafikutskottet i denna fråga och skapade en bred samling för att nå resultat, vilket vi inte hade gjort om vi hade ställt oss åt sidan i det sammanhanget. Det var alltså bakgrunden till att vi tog det ställningstagande som vi gjorde.

Jag är glad över att kommunikationsdepartementet så snabbt följde våra förslag, som innebär att vi på ett bättre sätt kan följa dessa frågeställningar.

Beträffande herr Dahlgrens synpunkter där förslag framlagts att lägga en ökad andel av kostnaderna på bilismen så instämmer jag helt i den delen av hans anförande. De undersökningar som man i dagarna har gjort visar vad bilen betyder i samhället inte minst för de små inkomsttagarna och för de yrkesarbetande. Hela samhället är ju uppbyggt på bilismen. Man talar om att belasta bilismen med ökade kostnader innan man vet tillräckligt mycket om vilka fördelar bilismen har för samhället och vilka nackdelar och skador den förorsakar. Vi i moderata samlingspartiet kan inte vara med om detta förrän vägkostnadsutredningen är färdig med sitt betänkande.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! För det första vill jag gärna säga att jag självfallet stöder herr Dahlgren när han talar om det värdefulla i att man nu kan börja definiera begreppet tillfredställande trafikförsörjning. Jag tror det är ytterligt väsentligt. Man kan ju bara tycka att det är litet egendomligt att arbetet med att börja den definitionen kommer åtta år efter det att det stora trafikpolitiska beslutet om en tillfredställande trafikförsörjning fattades. Men bättre sent än aldrig.

Sedan vill jag göra ytterligare ett instämmande i herr Dahlgrens anförande. Alldeles självfallet tror jag att alla som deltog i den berörda överenskommelsen är besjälade av en uppriktig vilja att få en tillfredställande trafikpolitik. Men vi kan ju ha olika synsätt när det gäller på vilka vägar vi vill gå fram för att få det mest effektiva resultatet.

Jag är kolossalt glad att herr Dahlgren och senare också herr Lothigius gjorde detta uttalande om att man inte känner sig lurad efter den här överenskommelsen. Jag sade i går endast att jag *tror* att man gör det i dag. Jag var ju ingalunda så hård i mitt uttalande som exempelvis centerledaren var när han en av de sista dagarna i augusti – jag utgår ifrån att det är ett sanktionerat TT-referat – uttalade att det är anmärkningsvärt att regeringen inte vidtagit några åtgärder på grund av riksdagens beslut om att statens trafikpolitiska delegation skall överväga anpassningen av trafikpolitiken till regionalpolitik och samhällsekonomi. Och vidare: Värdet av riksdagens ställningstaganden försvinner om de inte leder till åtgärder. Centern känner sig naturligtvis inte bunden av överenskommelser som äsidosätts utav regeringen.

Det var en väldigt hård reaktion. Så hård har ju inte jag varit, men jag har även i dagens läge upplevt det så att man icke har kommit dithän som man utgick ifrån när de här frågorna diskuterades under våren.

Eller har man exempelvis inom trafikpolitiska delegationen fått förvissning om att järnvägsnedläggningar får handläggas inom trafikpolitiska delegationen? Eller är det fortfarande en departementets egen business? Har man kanske fått förvissning om att dessa frågor icke skall ligga inom trafikpolitiska delegationens område? Eller har man fått förvissning om att frågan om Gotlandstrafiken och huruvida man där skall utgå från kommunerna eller länet skall ligga inom eller utom trafikpolitiska delegationens arbetsområde?

Det är inte oväsentliga frågor.

Herr DAHLGREN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till fru andre vice talmannen att det inte råder några delade uppfattningar mellan min partiledare och mig i trafikfrågorna. Det uttalande som denne gjorde under sommaren var föranlett av att det inte hade skett någon utökning av trafikpolitiska delegationen. En sådan utökning gjordes veckan därefter. Det fanns förklaringar till att det inte hade skett tidigare, vilka vi har accepterat.

Jag är glad över att fru andre vice talmannen nu något har förklarat sitt yttrande från i går.

Torsdagen den
4 november 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att beslutet om utökning kom strax efter det att Thorbjörn Fälldin hade gjort sitt mycket skarpa uttalande. Det hade ju då gått flera månader efter det att trafikutskottets överläggningar hade ägt rum och sedan beslutet hade fattats här i riksdagen. Det har däremot inte gått så lång tid sedan dess, och kvar står mina i dagens läge ingalunda oväsentliga frågor. Skall fortfarande departementet bakom stängda dörrar fatta beslut om järnvägsnedläggningar och liknande mycket viktiga frågor, eller kommer dessa att handläggas av trafikpolitiska delegationen?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! När jag suttit och lyssnat på denna debatt har jag inte blivit riktigt på det klara med vad som ytterst kan ligga bakom den högt ärade fru andre vice talmannens inlägg, varken det som hon gjorde i går eller det hon nu har gjort. Oavsett bakgrunden och baktanken är de emellertid i stort uppseendeväckande. Vårriksdagen fattade nämligen vid sin behandling av trafikfrågorna med mycket stor majoritet det beslut som här refererats av bl. a. herr Dahlgren. Riksdagen beslutade då att trafikpolitiska delegationen, som har funnits ända sedan 1963 års trafikpolitiska beslut fattades, skulle utvidgas och dessutom få ett markerat utökat mandat.

Tankegången var logisk. Trafikfrågorna har ytterligare komplicerats efter 1963 års beslut. Det fanns därför många motiv för att ompröva trafikpolitiska delegationens arbetsuppgifter och att se till att den skulle kunna arbeta i takt med tiden. Det blev man således med mycket stor majoritet överens om under vårriksdagen. Bl. a. skulle delegationens parlamentariska del utökas.

Beslutet fattades av riksdagen under någon av dess sista plenidagar strax före sommaruppehållet. Sedan kom semestertiden, då det är ganska svårt för de flesta att få fram arbetsuppgifterna. Det kom en del andra ting i vägen, som gjorde att någon hopsummering inte skedde och att något direkt beslut om utvidgning av delegationen inte fattades under loppet av ett par sommarmånader, då verksamheten i vårt land över huvud taget i princip ligger stilla.

Självfaller kan man, som fru Nettelbrandt här gör, ta detta dröjsmål till intäkt för ett påstående att det nära nog förekommit något slags – även om det ordet inte uttalades – sabotage mot riksdagens beslut i juni.

Det må stå för fru andre vice talmannens räkning, om hon avser att med sitt inlägg tolka det två månaders sommaruppehållet på det viset. Jag kan naturligtvis inte under några förhållanden se saken så och utgår ifrån att de som nu mycket aktivt har kommit i gång med arbetet i den nya utvidgade trafikpolitiska delegationen inte heller delar hennes uppfattning.

När jag nu har begärt ordet vill jag också bara med ett par ord uttrycka förvåning över det inlägg som fru Nettelbrandt gjorde i går. Jag upprepar att jag inte klarar ut baktanken bakom anförandet. Jag hade hoppats att fru andre vice talmannen sedan i går skulle ha gjort en del strykningar i sitt anförande. Nu har jag läst det och funnit att så inte har

skett. Det står där naket så som hon höll det i går, och jag rekommenderar det till läsning för de ledamöter som av olika skäl inte kunde lyssna till det - inte därför att det skulle utgöra något bidrag i de ärade ledamöternas sanningsökande, utan tvärtom därför att det visar hur man demagogiskt kan utnyttja en situation, som i sig förutsätter allvarliga överväganden, för att utsä misstankar om det ärliga uppsåtet hos en i verkligt ärlig mening arbetande delegation och det ärliga uppsåtet hos alla som har att handskas med den mycket svåra materia som kommunikationsfrågorna ändå utgör.

Jag inskränker mig nu, ärade kammarledamöter, till att fragmentariskt konstatera att fru andre vice talmannen i går uttalade en misstanke mot demokratin i arbetet inom delegationen genom att försåtligt framhålla att min närmaste man, statssekreteraren i kommunikationsdepartementet, är trafikpolitiska delegationens ordförande. Att han är satt att leda delegationen uppfattades av fru andre vice talmannen som ett svek mot demokratiska spelregler - enbart den omständigheten skulle enligt fru Nettelbrandt innebära att svenska folket kommer att undanhållas det som skall behandlas i delegationen.

Fru andre vice talmannen räknade också upp järnvägslinjer - det står fortfarande i kammarens protokoll från i går - och bad mig tala om huruvida de eventuellt skulle kunna få vara kvar. Bland de järnvägar hon räknade upp fanns linjer som redan är nedlagda. Att inte ens kosta på sig det lilla besväret att hos riksdagens upplysningstjänst, som är en fin institution i sådana sammanhang, kontrollera enkla sakuppgifter av typen vilka järnvägar vi har kvar i detta land för persontrafik!

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först och främst säga att jag inte tänker ta upp någon tävlan med landets kommunikationsminister i demagogi. Den tävlan kommer han alltid att vinna.

Sedan ber jag om ursäkt, kommunikationsministern, om det fanns någon uppgift beträffande de här järnvägarna som inte var helt korrekt. Jag tycker dock inte att det är något att göra ett stort nummer av. Kommunikationsministern har hela sitt kansli inom departementet till förfogande. Vi har på vårt kansli en sekreterare per 15 ledamöter. Det blir en viss skillnad, och jag är ledsen om jag har fått fram en inkorrekt uppgift på någon punkt. Men det kanske skulle vara av större värde både för kammaren och för befolkningen i landet, som är intresserad av detta, att kommunikationsministern i stället för att uppehålla sig vid ett eventuellt misstag i en detalj upplyste om något av det jag frågade om. Hur ligger det till? Går det t. ex. att säga något på någon av dessa punkter? Kommer dessa järnvägar att få vara kvar? Går det att säga något utöver det som sagts beträffande inlandsbanan? Det är ju ändå det intressanta.

Kommunikationsministern tog mycket stora ord i munnen och talade om svek mot demokratin, och jag vet inte allt vad det var. Jag har inte nämnt något om detta. Jag har däremot menat - och det gäller ingalunda bara kommunikationsministerns område - att det är en allvarlig fråga om man lägger den ena utredningen efter den andra inom departementet på

det sättet att den också är styrd av departementets tjänstemän. Jag har självfallet det allra största förtroende för statsekreterare Hasslev som är mycket skicklig och känd som en kapacitet på området, men det är inte frågan om det, utan det är fråga om vi skall ha ett från kanslihuset självständigt fungerande utredningsväsen, som vi hade tidigare här i landet men som vi alltmer fjärrar oss från genom dessa kanslihusutredningar. Jag tycker att det är olyckligt att man går fram på den vägen.

Fortfarande, herr talman, kvarstår den frågan helt obelyst, hur det är t. ex. med järnvägsnedläggningarna. Kommer de att få handläggas av trafikpolitiska delegationen eller skall det vara departementets ensak? Det är en för svenska folket oerhört väsentlig fråga.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag upprepar vad jag sade för en stund sedan, nämligen att fru andre vice talmannen under gårdagens inlägg konstaterade att det förhållande att trafikpolitiska delegationen skulle ledas av statsekreteraren i kommunikationsdepartementet fick tas till intäkt för att utredningens arbete icke skulle kunna på något vis diskuteras öppet och riktigt som man enligt hennes uppfattning kunde fordra av alla av trafikpolitiken berörda. Jag tycker att det är en mycket allvarlig anklagelse att på det sättet genom att konstatera vem som skall leda ett arbete koppla samman namnfrågan med möjligheten att demokratiskt angripa dessa oerhört väsentliga och viktiga frågor. Det som sagts av fru andre vice talmannen kvarstår tills vidare i kammarens protokoll från gårdagen.

I dag söker fru Nettelbrandt slingra sig undan genom att på nytt upprepa vad hon sade i går, vilket jag nyss påpekade delvis var felaktigt i det hon frågade om vi skulle lägga ner järnvägar som är nedlagda för länge sedan och även fick med en del andra felaktiga uppgifter.

I dag försöker hon klara sig ur denna besvärliga fråga och denna besvärliga diskussion genom att ställa en konkret fråga på nytt: Hur skall det bli med andra järnvägar än inlandsbanan som jag nämnde i samband med presentationen av den nya regionala landsomfattande trafikplaneringen? Hennes senaste inlägg är ytterligare ett bevis på hur nödvändigt det är för fru andre vice talmannen att gå till skrifterna och se vad som egentligen står där. Jag rekommenderar fru Nettelbrandt att läsa — det kan hon att döma av hennes senaste inlägg här inte ha gjort — den presskommuniké som gavs ut från kommunikationsdepartementet om den landsomfattande regionala trafikplaneringen. Där hade inlandsbanan tagits som exempel när det gäller järnvägsnedläggningar. Där framgår att man vid den regionala trafikplaneringen naturligtvis skall se på frågan i dess helhet innan vi beslutar hur vi skall ha det. Jag framhöll där att redan fattade beslut om järnvägsnedläggningar naturligtvis inte skulle ändras, samt att järnvägar där det fanns avtal mellan entreprenören och köparen av trafiken inte heller skulle beröras. Det betyder självklart att övriga frågor får tas in i ett större sammanhang under den regionala trafikplaneringens gång.

I presskommunikén har det alltså satts på pränt att vi fram till den 1 oktober 1974 skall ha ett intimt samarbete mellan landets kommuner och länsstyrelser samt statsmakterna genom kommunikationsdeparte-

mentet. Varje kommun skall därvid när den tiden är inne få möjligheter att uttala sig, diskutera och komma med förslag om hur det regionala trafikmönstret skall se ut inom kommunens område, där man skall samplanera den kommunala trafikförsörjningen med den regionala för att nå ett optimalt resultat. När efter detta fru Nettelbrandt ändå kan fråga vilka möjligheter berörda kommuner har att under detta arbetes gång få göra sin röst hörd är det klart att jag blev överraskad.

Man hade kunnat hoppas att fru Nettelbrandt i dag något försynt skulle ha sagt att det var fel inte bara att nämna någon järnväg för mycket utan också att inte själv ha tagit del av vad som sagts i samband med presentationen av trafikplaneringen.

Går nu den värderade fru andre vice talmannen upp ännu en gång och på nytt för kammaren bevisar att hon inte har läst ytterligare någon skrift som hör ihop med denna fråga kommer jag inte, herr talman, att begära ordet igen.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna tala om för kommunikationsministern och kammaren att de uppgifter som jag lämnade i mitt inlägg i går och som kommunikationsministern så har ironiserat över och använt för att försöka att få mig att framstå som ovederhäftig har jag visserligen inte fått från riksdagens upplysningstjänst men jag har fått dem från SJ i form av ett skriftligt SJ-meddelande. Jag har utgått från att jag kunde hålla mig till de uppgifterna och att de var en riktig beskrivning av dagsläget. Men jag ber om ursäkt om det meddelande som har kommit från SJ inte har varit helt korrekt. För trafikfrågan i stort spelar det dock knappast någon avgörande roll.

De ytterligare förklaringar som kommunikationsministern nyss har lämnat tycker jag har varit värdefulla. Den presskommuniké som vi fick tillsammans med konjunkturpaketet var inte särskilt upplysande, det är väl kommunikationsministern överens med mig om. Jag fäste mig vid att även kommunikationsministern sade någonting sådant som att "om man läser den och tolkar den rätt". Det behövs tolkning och betydande konkretiseringar av vad där står.

Jag tror det är viktigt, herr talman, att vi inte när vi för en diskussion av detta slag frågar efter baktanken utan håller oss till vad frågan gäller. Just nu är det viktigaste, att vi får en tillfredsställande trafikförsörjning här i landet.

Kommunikationsministern satt här under mitt anförande i går kväll, och han säger i dag att han var förvånad. Jag förstår inte varför kommunikationsministern inte i vanlig ordning då diskuterade frågorna – det brukar ju ske. Men det kanske var nödvändigt att först vända sig till departementet i det stora kanslihuset och där få vissa uppgifter. Dess värre stämde de inte på varje punkt med uppgifterna från kommunikationsdepartementet underlydande organ.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Många tror kanske – den uppfattningen har ju spritts – att fru Nettelbrandt och jag alltid skall gå emot varandra. Jag vill bara

säga att jag inte alls kommer att beröra det område som fru Nettelbrandt nu sysslat med, utan hoppar in på något annat.

Jag vill anknyta till några av de anföranden som hölls i går, där det påtalades att vi har en ny bild av arbetslösheten i dag. Ett nytt drag är att så väldigt många av dem som är arbetslösa är kvinnor; i själva verket är det lika många kvinnor som män. Det är alltså en procentuellt större arbetslöshet bland de förvärvsarbetande kvinnorna än bland förvärvsarbetande män. Det är naturligt; det är så att säga fränsidan av det lyckade resultat, som statsmakterna har uppnått med hela sin politik under många år. Självfallet har, som finansministern sade i går, den nya skattereformen haft den verkan, som man äsyftade: det är skattemässigt fördelaktigt för kvinnor att gå ut i förvärvsarbetet. Det är uppenbarligen en reform i takt med tiden, eftersom man har fått fler gifta kvinnor att söka sig ut på arbetsmarknaden. Till detta har också den mångåriga upplysningsverksamheten från arbetsmarknadsorganen och den omskolningsverksamhet som har bedrivits av AMS bidragit.

Allt detta är alltså resultatet av en politik, som vi nu kanske tycker oss se fränsidan av. Situationen kan verka bekymmersam, men kvinnorna på arbetsmarknaden är i alla fall någonting som man måste räkna med. Jag är övertygad om att även om det i dag finns arbetslöshet bland kvinnorna betyder det inte att vi i fortsättningen kommer att få färre förvärvsarbetande kvinnor. Trenden är att fler och fler kvinnor går ut i förvärvsarbete. Under de närmaste åren får vi räkna med att kvinnorna sitter litet lösare i förvärvsarbetet än männen och därför kan ha en känsligare ställning i tider då det börjar bli ont om arbete. Att kvinnorna går ut i förvärvslivet är emellertid en naturlig utveckling, och den kommer icke att brytas av den arbetslöshet som vi i dag sett i ganska stor utsträckning bland kvinnorna.

I dag stiger inte kvinnorna tillbaka i all tysthet om de blir arbetslösa. Det är inte heller någon som åtminstone offentligt vågar säga att nu skall kvinnorna hålla sig hemma, för det är ont om jobb och att männen skall komma i förtur! Vi har kommit från den inställningen. Ingen vågar företräda den politiken att männen skall prioriteras när det gäller arbete. En annan fråga är om man i det reella arbetet på att bekämpa arbetslösheten alltid lägger samma tonvikt på att kvinnorna skall sugas upp i nytt arbete som man gör när det gäller männen.

Det är klart att en hel del av kvinnorna, som jag nyss sade, sitter litet lösare. Atskilliga av dem som under senare år genom omskolning och genom upplysning har kommit ut i förvärvsarbete har en kortare erfarenhet, och ibland har de även en grundare utbildning för sitt arbete. När man stramar åt blir det naturligt att de kommer i första uppbådet som arbetslösa. Vidare är en hel del av de branscher som drabbas av rationaliseringar och nedläggelser just låglöne företag där det finns mer kvinnor än män.

Det finns en annan omständighet som gör att kvinnorna i ännu högre grad än vad vi ser i rapporterna från arbetslöshetskassorna och arbetsförmedlingarna har blivit arbetslösa. Jag tror att det t. o. m. finns en dold arbetslöshet inte bara av den art som vi tidigare har talat om, nämligen bland gifta kvinnor i hemmen, utan också bland sådana som har varit ute

i förvärvsarbete men nu mist sin anställning. Detta sammanhänger dels med att de inte registreras i kassorna om de är nya, dels med att de i många fall haft deltidarbete och lätt hamnar bland dem som mister sitt jobb. De är kanske tveksamma inför att ta ett annat jobb och anmäler sig inte på arbetsförmedlingarna. Siffrorna för de arbetslösa kvinnorna är därför i verkligheten väl så höga som dem vi får se.

Det är en hel del branscher t. ex. kontorsarbete, där arbetslöshets-siffrorna – detta gäller Stockholm – inte representerar äldre kvinnor utan unga flickor på 20–25 år som är arbetslösa just därför att kontorsbranschen är en av de branscher där man har avskedat folk och väntar ett mindre behov av arbetskraft.

Deltidsanställda finns i olika serviceyrken. Handeln utnyttjar deltid-anställda i mycket stor utsträckning. Varuhusen har haft anställningsstopp under bra lång tid, och det drabbar ju kvinnorna eftersom de är den stora gruppen anställda i denna verksamhet.

Inom hotell- och restaurangbranschen finns också en arbetslöshet som ger sig till känna bl. a. genom att man får kortare arbetstid. Många kvinnor arbetar t. ex. på deltid men skulle i själva verket vilja ha heltid. Där är det alltså en arbetslöshet som inte fullt kommer till uttryck i de officiella rapporterna.

På ett annat område, där kommunerna är arbetsgivare, har man fått en arbetslöshet som inte bara har den effekten att kvinnor blivit friställda just nu utan som också kan få en betänkelig effekt på utvecklingen av vår sociala standard. Det har visat sig – rapporterna är inte fullständiga, jag har fått dem från socialstyrelsen och sett dem i pressmeddelanden vid olika tillfällen -- att när det är ont om pengar i kommunerna, när man är rädd för att höja skatten och vill hålla den nere, då minskar man hemhjälp för gamla, hemsamaritverksamheten, man håller tillbaka ungdomsverksamheten, skolmåltiderna fryser man ned, färdservice till handikappade och över huvud taget service till handikappade gamla och sjuka samt barn sättes på sparlåga. Ingen utveckling sker, utan det blir ofta i stället en direkt minskning av verksamheten.

Det allvarligaste på detta område är enligt min uppfattning det som sker i fråga om barntillsynen. Det händer att man helt stoppar familjedag-hemsverksamheten; det finns inga pengar. Man håller tillbaka ny verksamhet med daghem. I somras påpekade statsrådet Odhnoff i ett föredrag att det finns ett mothåll när det gäller att utveckla barntillsynsverksamheten på det sätt som vi har räknat med i våra riksdagsbeslut. Vi anser att behovet av daghemsverksamhet nu inte är fyllt och att det bör öka. Enligt planeringen skall det finnas ca 40 000 platser till 1975. Om detta mål skall kunna nås, måste den verksamhet som nu förekommer dels uppehållas, dels utvecklas så som vi har räknat med.

Jag menar att det är en allvarlig företeelse om en konjunktursvacka som den nuvarande skall få bryta utvecklingen på ett så viktigt område.

Traditionellt bekämpas arbetslöshet främst genom byggverksamhet, eftersom byggandet är en nyckelverksamhet som för med sig arbete på många andra områden. Men om man betraktar hela folkhushållet -- både den kommunala verksamheten och den statliga -- som en enhet, så är det inte säkert att byggnadsproduktionen av kyrkor, bensinstationer, väg-

stumpar, hus till lodjuren på Skansen osv. är det som borde prioriteras framför social verksamhet, vilken bl. a. innebär omsorg om barn, gamla och sjuka. Det kan hända att det är dålig hushållning att frysa ner socialvården. Om omsorgen om barn, om omsorgen om sjuka människor krymps ner, om vi vrider klockan tillbaka när det gäller den sociala verksamheten, så sätter detta spår. Tänder som inte lagas i dag, blir sämre om en del år, barn som inte får fostran och omsorg i dag, blir betydligt besvärligare att ha att göra med om en del år, när konjunkturerna kanske är bättre.

Jag menar att denna sociala verksamhet borde vara ett "prioriterat bygge" under alla förhållanden.

Vi på socialdemokratiskt håll har kört fram den frågan under vår rådslagsverksamhet. Jag var själv med i en grupp som formulerade mycket bestämda önskemål om att bl. a. familjedaghemsverksamheten skulle få ett stöd på något sätt i de konjunkturpolitiska åtgärderna, att man skulle över huvud taget se till att den verksamhet på det sociala området som i dag stryps stimuleras från statligt håll.

Från det socialdemokratiska kvinnoförbundets sida har vi framfört att vi anser att inte bara byggande av daghem utan även driften av daghem bör ingå i de omsorger som kan inrymmas i en sådan här konjunkturstimulerande budget, som läggs nu i höst. Därför är vi så mycket gladare att detta också har uppmärksammats och fått gehör hos regeringen. Vi är mycket nöjda med att daghemmens driftbidrag höjs från 2 800 kronor till 4 000 kronor per plats och att bidraget till fritidshemmen höjs från 1 500 till 2 000 kronor. Vi är också nöjda med att man har ökat lånemöjligheterna för kommunerna, när det gäller att bygga daghem.

Det är egentligen något nytt detta, att ta sådana hänsyn vid ett bekämpande av arbetslösheten. Och när vi ser på vad de borgerliga kommer med finner vi, att där saknas ju helt tanken på barnfamiljerna, men allra mest främmande är de borgerliga naturligtvis för att man under en tid när det är ont om jobb skulle stimulera daghemsbyggen. Jag undrar om inte det ligger en tanke bakom, att när så många tanter blir arbetslösa, så kan de väl sköta sina ungar själva, även om detta inte direkt uttalats.

Herr Bohman sade häromdagen i TV att de tre borgerliga partierna har en gemensam borgerlig ideologi. Och jag tror nästan att det är så, åtminstone när det gäller daghemsverksamhet. När jag i går hörde fru Söders litet känslosamma utläggningar, fick jag föreställningen, att man håller nog ganska väl ihop på den borgerliga kanten och anser att då det stramar åt är icke den kollektiva barn tillsynen någonting som bör komma i första hand. Det är andra tongångar man då slår an.

Det har talats mycket om de nyfattiga. Det är precis som ett nytt slags *pauvres honteux*, det är folk som lever på en standard som de inte har råd att betala, som har en inkomst som inte räcker till för att betala de bostäder som de måste använda sig av, och det är barnfamiljer. Jag förstår att familjepolitiska kommittén kan tycka att det är litet abrupt att redan nu fatta beslut om den stora ökningen av de kommunala bostadstillägen. Men jag tycker det är riktigt att säga ifrån i dag, att vi kommer att stödja barnfamiljerna – just de barnfamiljer som utan eget förvållande hamnat i

svårigheter. De jobbar och de har sökt billigare bostäder, men de tvingas till större utgifter än de klarar. Bostadstillägget är ett utomordentligt väl inriktat stöd som det nu föreslås från regeringshåll. Det går ut på att höja de statliga bostadstilläggen tillfälligt under januari men senare under varen öka möjligheterna för familjerna att kunna betala sin hyra själva, givetvis med bostadstillägg. Då behöver de inte räknas in i gruppen socialfall. Det kan visserligen sägas att det inte är någon skam att uppbära socialhjälp, men det är ändå mycket påfrestande för en familj att göra det. Och det är speciellt påfrestande för barnen i en sådan familj. Så är det fortfarande, och för människor i min ålder är det kanske hårdare än för andra, därför att vi förr kände socialhjälpen som en kraftig märkning.

Jag tycker alltså att det är utomordentliga reformer som nu föreslås i de avlämnade propositionerna 140 och 156. De är inriktade på just de barnfamiljer som har det sämst ställt.

Vi skall inte diskutera hela familjepolitiken i dag. Det blir väl tillfälle att göra det när familjepolitiska kommittén lägger fram sina förslag. Själv anser jag dock att det under lång tid har rått ett barnfientligt klimat i samhället. Vi behöver en genomgripande reformverksamhet när det exempelvis gäller den kollektiva omsorgen. Jag tänker då inte bara på familjedaghem och daghem av annat slag utan på hela den verksamhet som går ut på att stödja mor och barn, t. ex. barnavårdscentralerna och hälsovården för barn och mödrar.

Jag kan omtala att det i Stockholm finns en speciell kommunal kvinnokommitté, som nyligen till kommunstyrelsen har ingivit en hemställan som berör de problem jag här har tagit upp. Man vill ha en större bredd på de åtgärder som företas för att dämpa kvinnoarbetslösheten. Man pekar vidare på en rad av de verksamheter som kommunen själv bedriver och som i mycket hög grad sköts av kvinnor. Dessa verksamheter har kommit i stryckklass när skattediskussionerna ute i kommunerna har varit så hårda. Man pekar också på den sociala servicen och barnavården och menar att rädslan för skatten inte får orsaka allvarliga skador på den sociala standarden. De 500 miljoner i beredskapspengar som nu har gått till kommunerna kan användas också för verksamhet av detta slag; därmed kan man minska den kvinnliga arbetslösheten och göra bestående insatser för den sociala standarden.

De framlagda höstpropositionerna 140 och 156 är utomordentligt användbara bidrag när det gäller att bekämpa den kvinnliga arbetslösheten. De ger också ett gott stöd till barnfamiljer och till sådana familjer över huvud taget som har en relativt låg standard. Jag tycker att man här har varit fördomsfri och att man har brutit en ny väg genom att prioritera frågorna om barntillsynen. Jag hoppas verkligen att kommunerna använder sig av förstärkningarna av beredskapsanslagen. Det ligger i tiden att angripa arbetslösheten även när det gäller kvinnor. Det ligger också i tiden att betrakta den sociala verksamheten i kommunerna som ett område där staten har sitt ansvar.

Det är inte alltid jag är så tillfredsställd med regeringsförslagen som nu. Man har brutit gammal slentrian i bekämpandet av arbetslösheten, och det vill jag tacka för.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara på en punkt jag vill bemöta vad fru Eriksson i Stockholm sade. Hon påstod att de icke-socialistiska partierna inte är så intresserade av daghem och dylikt, i synnerhet inte när det stramar åt i konjunkturen. Jag vill definitivt ta avstånd från det uttalandet. Vårt positiva intresse i folkpartiet för de här frågorna är väl belagt under många år i riksdagen under både debatter och i utskottsutlåtanden. Och så som vi pressade på under lång tid – som man minns från mitten av 1960-talet – innan ni socialdemokrater vände i frågan om familjedaghemspplatserna och gick med på ett kraftigt stöd för dem. Vid sidan av daghemmen betyder de familjedaghemspplatser som nu finns värdefulla möjligheter för ett oerhört stort antal kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden.

Däremot kan jag instämma i vad fru Eriksson sade när hon så värtaligt beskrev följderna för kvinnorna av det svåra konjunkturläge vi har hamnat i. Och vems politik som till stor del bär skulden för den dåliga konjunkturen, det vet vi alla.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag diskuterar i dag den krisbudget som vi har uppe till behandling i höst. Där har barnfamiljerna intresserat centern på det sättet att man föreslår en höjning av barnbidraget med 4 kronor i veckan. Från folkpartihåll har man väckt en motion – jag tror det är herrar Ahlmark och Romanus som gjort det – om en tillfällig höjning av barnbidraget. Men bakom det står ju inte den där gemensamma deklARATIONEN, som man nu gör så stort nummer av från alla de borgerliga partiernas sida. Inte heller är motionen från folkpartihåll om en ökning av barnbidraget ens någon partimotion. Därför trodde jag inte, att den kan ha så stora utsikter att få ett allmänt stöd.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den eniga kommuniké som lämnades i förgår från de tre icke-socialistiska partierna, talar ett tydligt klarspråk om vår vilja och beredvillighet att skjuta på för att göra kraftfulla insatser för bl. a. barnfamiljerna, och detta gäller även i frågan om barntillsynen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! "Talar sitt tydliga språk och skjuta på", säger herr Möller. Jag diskuterar nu de reella förslag som ligger på riksdagens bord. Den där viljan att skjuta på har inte tagit sig uttryck i motionerna och inte heller på något annat sätt, t. ex. i en kraftig anslutning till det förslag som framlagts från regeringshåll för att förbättra de sämst ställda barnfamiljernas förhållanden.

Herr ANNERAS (fp):

Herr talman! Jag avser att i mitt anförande något beröra den mindre företagsamheten och även en del lokaliseringpolitiska frågor.

De mindre och medelstora företagens betydelse inom handel, hantverk, industri och servicenäringar understryks ofta och detta med rätta.

Av landets cirka 27 000 egentliga industriföretag har 25 000 mindre än 50 anställda, vilket utgör 90 procent av det totala antalet företag, och dessa företag svarar för ca 30 procent av den totala industrisysselsättningen. Denna del är ungefär lika stor som storföretagens.

När det så gäller handel och servicenäringsar är de mindre och medelstora företagens andel ännu större ur sysselsättningssynpunkt.

Detta visar klart att dessa företag utgör en väsentlig del av det svenska näringslivet och svarar för en betydande del av sysselsättningen i samhället.

Utvecklingen inom näringslivet går mot en alltmer påtaglig specialisering, och detta innebär att stora enheter kommer att specialisera sig på mycket kapitalkrävande uppgifter. Men för att näringslivet skall fungera effektivt fordras en komplettering med mindre enheter, och vissa sektorer av vårt näringsliv lämpar sig särskilt väl för de mindre företagen.

En annan viktig funktion är underleverantörsverksamheten. Den stora fackkunskap och tekniska utrustning som dessa företag har jämte fördelen att kunna producera lönsamma små serier gör att funktionen som underleverantör är väl lämpad för denna företagsstruktur.

Sammantaget kan väl sägas att de mindre och medelstora företagen utgör en så betydande del av det svenska näringslivet och svarar för en så betydande del av sysselsättningen och produktionen att deras problem fordrar större uppmärksamhet vid utformandet av näringspolitiken.

Näringslivsdebatten har väl i allför stor omfattning sysslat med storföretagen, och man glömmer lätt bort de viktiga mindre och medelstora företagen. Det är angeläget att samhället uppmärksammar även dessa företag då företagens utveckling är en väsentlig trygghetsfråga. Man kan då fråga sig om tillräckliga hänsyn har tagits till den mindre företagssamheten och konstatera att detta inte alltid varit fallet, även om en del speciella åtgärder har vidtagits inom vissa områden. Dessa åtgärder hänför sig till vissa lånemöjligheter via företagarföreningar, kreditgarantier m. m. Men tillräcklig hänsyn har, enligt min uppfattning, inte tagits till den företagsamheten när det gäller att vidta åtgärder som inverkar positivt på dessa företags kapitalförsörjning och kreditförhållanden.

De höga utlåningsräntor som gällt under senare år har motverkat företagens utveckling. De mindre företagen har inte heller storföretagens möjligheter att gå ut på obligationsmarknaden för att skaffa kapital till investeringar.

Investeringsfonderna är en annan betydande förmån som tillkommer i stort sett endast storföretagen. Nuvarande bestämmelser om återlån från AP-fonderna diskriminerar de mindre företagen. Då allmänna tjänstepensioneringen infördes fastlades också principen om att företagens avgifter till pensioneringen skulle få utnyttjas i form av återlån. Med de regler som gäller för återlånerrätten ter sig denna ganska fiktiv för många mindre företag, beroende på att de under ett år erlagda avgifterna inte är tillräckligt stora för att lån skall kunna erhållas. AP-fonderna är av stor betydelse för näringslivets kapitalförsörjning, men den mindre företagssamheten har fått relativt liten andel av fondernas utlåningsresurser, både i förhållande till de avgifter som de betalar till fonderna och även i förhållande till dessa företags produktiva insatser. Angeläget är att

åstadkomma en ändring av bestämmelserna om återlån från AP-fonderna som syftar till en utvidgning av återlånerätten för att underlätta kapitalförsörjningen för de mindre företagen.

Vad kan då göras för att stimulera denna viktiga del av vårt näringsliv? Åtgärder behövs för att stimulera företagssparandet. Det krävs nya vägar för att slussa AP-medel till de mindre företagen, och företagarföreningarnas kreditgivning bör byggas ut väsentligt. Vidare bör en satsning på exportfrämjande verksamhet ske.

Det är företagets lönsamhet som måste förbättras för att vi skall kunna åstadkomma en konjunktursvängning. Företagens dåliga lönsamhet beror inte enbart på höga löner i förhållande till konkurrentländernas utan framför allt på de bördor som staten lastat på näringslivet. Vill regeringen förbättra företagets lönsamhet och därmed också sysselsättningsmöjligheterna bör den minska de statliga pålagorna på företagsamheten och skapa generella lättnader som förhindrar den obalans som för närvarande råder inom näringslivet. Men det är också synnerligen angeläget att åstadkomma en bestående tro på framtiden hos svensk företagsamhet. Det räcker inte med att några ledande storföretagare inbjuds till förtroliga samtal med regeringen i en trivsamt miljö. Nej, det är också alla små och medelstora företagares förtroende som behövs.

Lokaliseringspolitiken kan väl närmast betraktas såsom ett komplement till arbetsmarknadspolitiken. Medan arbetsmarknadspolitiken strävar efter utjämning av sysselsättningen genom en rad olika rörelsestimulerande åtgärder, är det lokaliseringens uppgift att skapa ökad sysselsättning genom att stödja företagslokaliseringar till områden med arbetslöshet.

Debatten om näringspolitiken har under en lång följd av år kretsat kring frågan om och i så fall på vad sätt man från samhällets sida bör ingripa för att styra lokaliseringen av företag och bebyggelse. Enligt de riktlinjer för lokaliseringens politik som antogs av 1964 års riksdag är denna politikens mål att främja en sådan lokalisering av näringslivet

att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade,

att det stigande välbästandet fördelas på ett sådant sätt att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service,

att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen sker i sådana former och i sådan takt att de enskilda individernas trygghet värnas samt

att rikets försvar underlättas.

En målsättning formulerad i så allmänna ordalag anger visserligen själva viljeinriktningen för lokaliseringens politik, men den lämnar inte någon vägledning för det praktiska handlandet, och detta gör att man inte får något klart begrepp om vad regionalpolitiken kan komma att betyda för olika delar av vårt land. Utvecklingen har väl också visat att de riktlinjer och åtgärder som 1964 års riksdag beslutade inte i tillräcklig utsträckning har förmått minska de svårigheter som strukturförändringarna i vårt näringsliv har inneburit för stora delar av vårt land. Åtgärderna har haft karaktär av försöksverksamhet och har väl inte alltid resultatmässigt svarat mot de behov som förelagat och som fortfarande föreligger.

Vad som saknats har varit en målsättning för hur vi skall styra lokaliseringpolitiken och kunna bedöma effekten av politiken sådan den blivit utformad. Det behövs en målsättning för att länen och kommunerna skall kunna göra sin planering och likaså för att det privata och det statliga näringslivet skall kunna lokalisera sig till vissa orter, där man vet vilket befolkningsunderlag man kan räkna med när det gäller både konsumenter och arbetskraft.

Nu är det ju allom bekant att regeringen avser att utforma en fastare regionalpolitik när Länsprogram 1970 föreligger, men beslut om målsättning kan väl knappast fattas förrän tidigast 1972, och vid den tidpunkten har regionalpolitiken bedrivits på försök i åtta år. Jag nämnde inledningsvis att åtgärderna har haft karaktär av försöksverksamhet.

I detta sammanhang är det för mig ofrånkomligt att något beröra också den dämpning av storstadsregionerna som eftersträvas av statsmakterna genom beslutet om lokaliseringssamråd samt 1969 års riksdagsbeslut om den regionalpolitiska målsättningen, där såsom främsta mål för regionalpolitiken angavs att den skulle dämpa tillväxttakten i storstadsregionerna och avlänka den till andra delar av landet.

Allmän enighet råder om nödvändigheten av en regional utjämning och en bättre balans i fråga om sysselsättningen. Men jag vågar påstå att storstadsregionernas speciella problem när det gäller lokaliseringpolitiken har kommit i skymundan. Det är enligt min mening inte helt lyckligt att hålla tillbaka utvecklingen i de mest expansiva delarna av landet. Sedan är väl statsmakternas skäl för att hålla tillbaka Storstockholms utveckling inte giltiga för exempelvis den region där jag hör hemma, nämligen Göteborgsregionen. Vi har ett helt annorlunda beskaffat näringsliv, och framför allt är arbetsmarknaden inte överhettad utom i fråga om verkstadsindustrin – där föreligger den situationen, men i övrigt är det en betydande obalans och brist på arbetstillfällen för kvinnor.

Lokaliseringssamråden bör vara en möjlighet att avlänka företagsamhet till andra delar av landet. Jag delar den uppfattningen att en dämpning av tillväxttakten i storstadsregionerna inte är enbart av ondo; tvärtom. Den ger möjligheter till en bättre planering, framför allt av bostadsområdena, där planeringen har lämnat en hel del övrigt att önska. En eftersläpning av den kommunala servicen har blivit en följd av den för hastigt planerade byggverksamheten, och detta är mycket olyckligt.

Men vad sker när det gäller tillväxttakten? I speciellt Göteborgsregionen, vågar jag påstå, skall resultatet av åtgärderna knappast betecknas som en dämpning utan snarare som en strypning. Läget är ju sådant att väl inarbetade och även väl lönsamma företag flyttar från regionen på grund av den förda lokaliseringpolitiken. Jag kan inte inse att det kan vara en framsynt lokaliseringspolitik att medverka till att flytta ut etablerade företag. Undersökningar har visat att industrin i storstadsregionerna har en produktivitet som markant överstiger riksgenomsnittet. Man kan väl därför, som exempelvis långtidsutredningen gjort, tänka sig att en omlokalisering exempelvis via sämre utnyttjande av stordriftens fördelar verkar så dämpande på den totala tillväxttakten i landet att kostnaderna för utflyttningarna blir oacceptabelt höga.

Av väsentlig betydelse är givetvis i vilken takt och med vilken styrka

Torsdagen den
4 november 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

en begränsning av storstadsregionernas tillväxt genomförs. Jag är av den uppfattningen att redan befintlig företagsamhet skall ges möjlighet att utvecklas och att eventuell nyetablering skall bli föremål för överläggning om lokalisering utanför storstadsregionerna. Jag ser det som mycket olyckligt, om man skulle skapa ett motsatsförhållande mellan storstadsregionerna och övriga delar av landet. Jag tycker mig skönja att tendenser till detta finns på vissa håll. Vi löser enligt min mening inte Norrlandsproblematiken eller Värmlandsproblematiken eller Dalslandsproblematiken genom att strypa utvecklingen i exempelvis Göteborgsregionen. Nej, det behövs en helt annan lokaliseringspolitik för att klara dessa mycket väsentliga frågor.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! I en interpellation till handelsministern har jag ställt några frågor om den närmaste tidens prisutveckling i vårt land. Utan att föregripa den debatt som möjligen kan komma i anslutning till interpellationen vill jag i denna remissdebatt ställa några frågor i förgrunden som har med såväl priser som konsumtionskatter och varukvaliteter att skaffa.

Produktionen under kapitalismen är inriktad på att ge största möjliga profiter till ägarna av företagen, alltså fåtalet, inte att tillfredsställa behoven hos den stora och övervägande delen av människorna. I sitt vinstbegär strävar kapitalisterna att ständigt öka arbetsproduktiviteten. Det gäller att utveckla nya metoder och nya maskiner, och härvid ökas ständigt helsen på arbetarna. MTM och övriga arbetsmetoder är exempel härpå, och utsugningen av arbetarna ökas. Kapitalisternas strävan att nå största möjliga profit medför att de låter så få arbetare som möjligt producera så mycket som möjligt. Arbetsslönen spelar härvidlag den väsentligaste rollen. Kapitalisterna och finansminister Sträng upplever därför arbetarna och deras löner som kostnader, när det i själva verket är så att det är arbetarna som skapar varorna och värdena. Den som kostar, den som tär på produktionen, är den och de som lever på arbetsfria kapitalinkomster. Det är de som kostar, det är de som tär. Men i den borgerliga propagandan vänder man hela problemet på huvudet.

Självklart pressar de stora bolagen även de mindre företagen och underleverantörerna på olika sätt för att minska kostnaderna på halvfabrikat och delproduktion. Pressen på arbetsslöner och uppdriven arbetstakt har dock varit det väsentligaste.

Men kapitalisterna, de stora bolagen, kan aldrig kamma hem vinsten förrän varan som producerats är såld och då till högsta möjliga pris. Tidigare under kapitalismens samhällssystem rådde en viss konkurrens där olika företag inom samma bransch konkurrerade med varandra både då det gällde produkternas priser och kvalitet. Den av framför allt borgarna i olika sammanhang framhållna konkurrensen som effektivt medel att hålla priserna nere existerar inte längre. Denna konkurrens fanns förr, men i nuvarande utvecklingsskede av kapitalismen har den försvunnit. Dagens kapitalism är annorlunda än den som rådde exempelvis före andra världskriget. Vi har i dag de stora bolagen som dominerar de kapitalistiska länderna. Dessa har inbördes upprättat monopol eller karteller. De är

överens om prissättningen och även om kvalitetsförsämringen av varorna. Kapitalisten av i dag har helt andra möjligheter att göra profiler än vad som var fallet tidigare. Monopolpriser och kvalitetsförsämringar av produkterna är ytterligare medel som kapitalisterna numera har till sitt förfogande för att uppnå den största möjliga profiten. Det räcker nämligen inte längre med utsugning av arbetaren i fabriken; numera spelar prisuppskörtningen och kvalitetsförsämringen av varorna en väsentlig roll för vinsterna, för profiterna.

Några exempel i detta sammanhang, i första hand då det gäller prissättningen. Ett företag som exempelvis Volvo kan höja priserna på sina personbilar från det ena året till det andra, därför att man mycket väl vet att alla andra biltillverkare som säljer bilar på Sverige följer efter och även höjer sina priser.

Detta gäller inte endast bilar. Det gäller alla varor där storbolagen dominerar produktionen. Om det förelåg priskonkurrens på bilmärknaden i Sverige skulle exempelvis Volvo sälja sina personbilar till betydligt billigare pris på hemmamarknaden än vad som nu är fallet. Nu är emellertid priskonkurrensen en alltmer sällsynt företeelse. I länder med statsmonopolistisk kapitalism – hit räknas även Sverige – sker det egentligen inga prissänkningar. Däremot är vi mycket vana vid prisökningar. Det innebär som i fallet Volvo att de stora bilbolagen i USA, i England, Frankrike och Västtyskland kan uppehålla priserna på sina bilmärken på den svenska bilmärknaden. Även om Volvo skulle kunna tänkas sänka priset på sina bilar på den svenska marknaden, skulle man inte våga. Man skulle nämligen härmed utmana sina mäktiga kolleger i USA. Alltså blir det ingen prissänkning. I stället får vi stadiga prisökningar, och vinstmarginalerna stiger för ägarna till de stora bilbolagen.

Låt oss fortsätta med bilindustrin – inte därför att det här är fråga om en vara som för flertalet människor står främst i angelägenhetsgrad; jag nämner exemplet, såsom jag tidigare framhållit, som ett kännetecken på ett allmängilligt förhållande.

Profiterna inom denna industri är så höga, att varje bilmärke kan hålla sig med egna, stora utställnings- och försäljningslokaler och personal i åtskilliga områden, exempelvis i de större städerna och för övrigt inte bara där. Andra varor går det ju att sälja i en och samma lokal. Så dock inte när det gäller bilar. Skulle någon drista sig till att göra ett dylikt förslag, då blir det kalla handen från bilbolagen. Hittills tycks myndigheterna varken ha vågat eller kunnat sätta bilbolagen på plats. Det är nämligen här fråga om penningstarka giganter.

Kan någon förklara varför priset på reservdelar till bilar skall ligga på toppen i Sverige i jämförelse med andra länder som Frankrike, Västtyskland och England? I dessa länder säljs reservdelarna till ett pris som ligger 40 och upp till 50 procent billigare än i Sverige.

SPK framhåller att de stora prisskillnaderna som totalt sett tycks råda mellan svenska och tyska delar pekar – enligt en undersökning som priskontrollnämnden gjort – på att konkurrensen var ringa och att priserna sattes efter marknadsvärde och knappast efter kostnader som relaterade till reservdelarna.

Vad betyder det? Förklaringen härtill kan endast vara att Volvo blivit

den prisdominerande på den svenska marknaden. De övriga bilbolagen följer efter. Det är tydligen stora profiter att göra på den svenska marknaden. Reservdelsförsäljningen är också enligt talesmän för Volvo den mest lönande ur profitsynpunkt av bolagets försäljning.

Vad är då marknadsvärdet, som SPK talar om? Detta har ju också med varans kvalitet att göra. Volvo tillämpar ett s. k. totalkvalitetsstyrningsprogram för att skapa en för bolagsägarna lönsam kvalitet. Detta program är inköpt från USA och är ett amerikanskt system som i korthet går ut på en marknadsberäkning, där man beräknar vad Medelssvensson anser att han har råd att betala per år för att hålla en bil av märket Volvo. I dessa beräkningar ingår priset på bilen, reservdelskostnader och bilens livslängd bl. a., alltså inte vad bilen kan vara värd med tanke på produktionskostnaderna.

Bilens kvalitet och även reservdelarna försämras. Den gamla hedervärda PV:ns livslängd var ju alldeles för lång och gav inte de profiter som de nuvarande märkena ger.

Men det är inte endast bilar som är goda profitobjekt. Det gäller alla varor där monopol och kartellpriser tillämpas. Bostadsproduktionen är ett dylikt område. Här är det sist och slutligen hyresgästerna som får betala överpriserna. Inte att förundra sig över att hyrorna i vårt land ligger så högt som de gör. Spiskartellens uppträdande under senare år – som häromdagen avslöjades – är ur samhällets och inte minst hyresgästernas synpunkt minst sagt förkastligt. Här har de fem svenska elspisfabrikanterna haft i stort sett monopol på leveranser och på prissättning. Redan 1968 slog en kommunal stiftelse larm då den fick anbud från samtliga fem elspisföretag. Priset var 518 kronor per spis. Det var samma pris från samtliga fem företag.

Dessa företag hänvisade enligt Dagens Nyheter till följande hos pris- och kartellnämnden inregistrerade överenskommelse:

”AB Ankarsrums Bruk, Elektroheliös Försäljnings AB, Husqvarna Vapenfabriks AB, Ilåkanssons Industrier och Kockums Jernverks AB har överenskommit om kvotering och prissättning i fråga om elspisar. Avtalet trädde i kraft i januari 1968 och gäller t. o. m. 1970. Förlängning sker därefter automatiskt två år i sänder om ingen part skriftligen uppsäger detsamma.”

Dessa företag behärskar upp till 90 procent av den svenska marknaden. De har ingått överenskommelse om kvotering och prissättning. Kartellavtalet har godkänts av myndigheterna. Näringsfrihetsombudsmannen som är den övervakande myndigheten har inte ingripit. Han kan i sin tur klaga hos marknadsrådet. Det gjorde han inte. I detta råd sitter representanter för bl. a. LO, TCO och KF. De har varit mycket väl medvetna om denna kartellbildning men har heller inte gjort någonting. Först våren 1971 ingrep näringsfrihetsombudsmannen, alltså tre år efter det att den kommunala stiftelsen klagat. Under åren som gått har kartellen gjort stora vinster. Man har hållit sig med en speciell ombudsman vars uppgift varit att kontrollera att inget av företagen överskridit sina försäljningskvoter. Om så skett har företaget i fråga fått betala en straffavgift på 60 kronor per spis, som har gått till kartellföretagens gemensamma kassa. Denna kassa har också övervakats av spisombudsmannen.

Att denna stora spiskartell i stort sett haft monopol på leveranserna har berott på att de svenska byggföretagen har använt andra mått än de internationellt vanliga. Här har icke funnits någon som helst konkurrens.

Man kan ju i detta sammanhang fråga sig varför myndigheterna varit så passiva och varit det så länge och varför näringsfrihetsombudsmannen återkallat sin anmälan till marknadsrådet. Att den stora spiskartellen enligt näringsfrihetsombudsmannen lovat upphöra vid utgången av 1972 är ingen förklaring som är till fyllest.

Enligt Dagens Nyheter är det vanligt inom byggnadssektorn att då det knorras från myndigheterna så mjukas kartellernas prisöverenskommelser upp. Men, fortsätter tidningen, efter en tid florerar systemet igen. Inom byggnadsindustrin är det tydligen upplagt för de stora bolagen att göra jättevinst inom de olika sektorerna. Det är inte endast där det så gott som råder monopol och där Cementa dominerar. Vid inlämnandet av anbud för husbyggande har det numera avslöjats, vad många tidigare misstänkt, att de stora byggnadsfirmorna överenskommit om prissättning och om en uppdelning av marknaden. Även här är det hyresgästerna och samhället som får betala överpriserna.

Dessa karteller och bolag har tydligen haft så goda tider och möjligheter till mygel att de i sitt manipulerande helt litat på att myndigheterna skulle se genom fingrarna. "Det har ju gått hittills", och det har sannerligen varit vinstgivande tider. De har slutligen blivit alltför vårdslösa i sitt uppträdande. Myndigheterna har till slut måst ingripa, som jag förmodar på grund av opinionens tryck. Men varför denna passivitet från de kontrollerande myndigheternas sida?

Exemplen kunde mångfaldigas. Tillåt mig, herr talman, att ta ytterligare ett exempel på hur storfinsan direkt skinnar samhället och därmed skattebetalarna, nämligen från skolans område.

Nyligen gick genom pressen ett meddelande om att skolkostnaderna fyrdubblats på tio år och att hälften av den kommunala skatteökningen går till skolkostnader. Läromedelskostnaderna är de som ökat mest. I år är de uppe i en summa av 650 miljoner kronor.

Den reform som innebar fri skolmateriel till eleverna har av storfinsan tagits till intäkt för att försäkra kvaliteten dithän att läromedelsförlagen numera tillhandahåller läromedel, vilkas livslängd är endast ett år. För inte länge sedan var livslängden tio år. Men priserna har inte sjunkit. De har som på alla andra varor stigit. Här är ytterligare ett exempel på hur storfinsan för att skaffa sig den största möjliga profiten inte endast höjer priserna utan, katastrofalt för skattebetalarna, även sänker kvaliteten på de varor man producerar.

Prisuppskörtning förekommer i dag på snart sagt alla områden, inte minst då det gäller de nödvändighetsvaror som arbetarfamiljerna behöver för sitt dagliga uppehälle. Där försämras även kvaliteterna för att ge företagen de högsta möjliga vinsterna.

Jag har i min hand ett par barnskor. De är inköpta för någon tid sedan till en tioårig flicka. Vid användningen första dagen försvann inte bara färgen på ovanlädret utan dessutom lossnade skosulorna helt. Mannen i familjen klistrade fast skosulorna igen. Skorna var så dåligt gjorda att skosulan fick fästas direkt vid ovanlädret — jag använder det uttrycket,

eftersom det inte finns någon annan adekvat benämning. Därefter kunde skorna användas men endast en månad. Då var skorna alldeles oanvändbara.

"Ovanlädret" är tunnare än papper och under det sitter mycket dåligt tyg. Dessa skor ligger visserligen inte i hundrakronorsklassen. Det gäller en laglönefamilj, som måste hålla sig till de lägre priserna men som givetvis inte trodde att det var fråga om rena skojet. För det är detta det är fråga om. Vid användning av sådana skor till ifrågavarande pris skulle tioåringen dra en skokostnad på 480 kronor per år. Det är ett exempel från ett område på en kvalitetsförsämring som numera hör till ordningen för dagen.

Samma sak gäller barnkläder. En mera känd kvinna yttrade för en tid sedan att hon fann det mycket underligt att mänskligheten nått så långt i sitt kunnande att man kunde färdas till månen men ändå inte kunde framställa en overall som höll till en treåring. De höga priserna känner vi alla. Priserna sjunker inte utan stiger, men kvaliteterna försämras och profitkvoten höjs. Det är löntagarna-konsumenterna som får betala fiolerna.

Allmänt bekant - och kanske det mest uppseendeväckande och avskräckande - är storfinansens manipulering och indoktrinering av konsumenterna, i främsta hand tonårsungdomen, genom omfattande reklam och annonsering i massmedia för att få folk att köpa varor som man egentligen inte har något behov av. Av tidsskäl har jag inte möjligheter att i detta sammanhang utveckla frågeställningen. Den har dock sitt stora intresse.

Den kanske viktigaste frågan på det ekonomiska området är den ständiga prisstegringen som innebär en urholkning av pengarnas värde. Den har sin grundläggande orsak i att varuproduktionen blivit alltmer monopoliserad, samtidigt som det sker en omfattande kvalitetsförsämring. Prisnivån stiger trots stegrad arbetslöshet, och den stiger allt snabbare. Det är inte endast ett faktum som gäller USA och England, för att nu nämna ett par exempel. Det är ett faktum även för Sverige.

Talet om att arbetarnas stora löneyft i en avtalsrörelse är orsaken till prisökningarna stämmer inte. Det är monopolen och kartellerna som är orsaken. Trots detta verkliga läge propageras det från åtskilliga håll: "Vad tjänar det egentligen till att löntagarna får högre lön? Då stiger ju bara priserna, det betyder inflation." Hur många gånger har inte talare från olika partier - borgerliga såväl som socialdemokrater och inte minst finansministern - i denna talarstol uppmanat löntagarna att vara måttliga? Annars stiger priserna, och då har vi inflationen här, brukar det heta. Jag vill påstå att det är en falsk propaganda. Vad man vill komma till är att söka inbilla löntagarna att lönekamp är meningslös. Ändå är det så att löntagarna alltid, oavsett läget, måste kämpa för sin levnadsstandard.

Storfinansens har hittills haft och har möjligheter att höja priserna och försämma kvaliteterna på sina produkter, oavsett om löntagarna får högre lön eller inte. Detta är det verkliga läget, och det är den avgörande orsaken till prisökningarna. Regeringen ingriper indirekt och direkt då det gäller prissättningen på löntagarnas arbetskraft. Om man inte helt

lyckas i detta sitt uppsåt, vidtages åtgärder så att arbetarnas kontantlönehöjningar via skatter av olika slag, prishöjningar och högre hyror återbördas till kapitalisterna. Vägarna kan vara olika, men rännilarna går åt ett och samma hall.

Jag vill i detta sammanhang gärna citera chefen för arbetsmarknadsstyrelsen, generaldirektör Bertil Olsson, då han i Dagens Nyheter den 17 maj förra året säger följande: "Jag tillhör dem som menar att regeringen borde ha i sin hand att inom vissa ramar höja och sänka konsumtionsbeskattningen utan att fråga riksdagen. Vi skulle i så fall ha fått en höjning av mervärdeskatten snabbare än vad som nu sker. Medlen är för ensidiga, slår för hårt på investeringarna och för lite på konsumtionen."

Denne Bertil Olsson är inte vem som helst. Det är en mycket betrodd SAP:are med topplacering. Hans uppgift har varit och är att förse storfinsansens företag söderut med arbetskraft, framför allt från Norrland. Man kan t. o. m. tala om tvångsförflyttningar.

Vad Bertil Olsson sagt i det jag citerade kunde givetvis inte ha sagts bättre av vare sig Wallenberg eller Iveroth. Frågan är om Wallenberg skulle ha vagat eller ens kunnat uttrycka sig på samma sätt som Bertil Olsson gjorde i detta sammanhang. Det kunde nämligen ha blivit ett ståndskall från vissa SAP-tidningar som skulle ha menat – givetvis i rent partipolitiskt PR-syfte – att storfinsansens nu var ute för att på småfolket övervältra ekonomiska bördor, som egentligen företagen skulle bära själva. Dylik propaganda kan man förklarligt nog få höra från socialdemokratiskt håll någon gång då och då även om det inte är så allvarligt menat. Sannerligen kan storfinsansens i Sverige vara nöjd med sina förvaltare.

Intressant i detta sammanhang är att genom direktör Bertil Olsson har regeringen fått sagt att de medel man hittills har till sitt förfogande när det gäller att komma åt småfolket, konsumenterna, är för ensidiga, de slår för hårt på investeringarna och för lite på konsumtionen, för att återigen citera Bertil Olsson. För det är väl regeringens ärenden direktör Bertil Olsson går då han säger "Jag tillhör dem". Han är alltså inte ensam som menar att konsumtionsbeskattningen inte längre skall beslutas av riksdagen utan att regeringen i denna fråga skall ha full frihet utan att höra riksdagen, ty som förhållandet nu är slår skatterna "för hårt mot investeringarna och för lite på konsumtionen".

För övrigt: Vilka är de övriga som direktören syftar på? Det kan väl aldrig vara storfinsansens män? Frågan är berättigad att ställa i detta sammanhang. Eller gick regeringen havande med förslag till riksdagen förra året att själv få avgöra beskattningen utan att höra riksdagen? Den frågan är också berättigad att ställa. Det yttrande av direktör Bertil Olsson jag här har citerat föll i Dagens Nyheter den 17 maj förra året. Härefter hade vi ett val där socialdemokratin förlorade riksdagsmajoriteten. Frågan kunde i och med valutgången ha förlorat sin aktualitet. Eller kan man förvänta att regeringen kommer med ett dylikt förslag – men i en annan tappning?

Frågan är av verkligt stor betydelse för det svenska folket och måste ses seriöst. Enligt ungammal svensk lag skall det svenska folket sig självt beskatta. Det har varit och är fortfarande de av svenska folket valda representanterna som har detta avgörande. Enligt Bertil Olssons och

andras mening skall man ta från det svenska folket denna rätt och överlämna den till regeringen. Man vill allvarligt tumma på folkets rättigheter. Men kanske man härigenom finge ett ännu "starkare samhälle".

Det vore ett ypperligt medel även i händerna på en borgerlig regering att få beskatta folket utan att höra riksdagen.

Herr talman! Slutligen: det sker i dag en omfattande utplundring av löntagarna-konsumenterna genom de metoder storfinsan numera har till sitt förfogande och som jag här i viss mån har exemplifierat. Den som något forskar i dessa fragor far den bestända uppfattningen att det är storfinsan som helt styr den ekonomiska utvecklingen i detta land.

De liberala trossatserna om konsumenternas efterfrågan som styrmedel för produktionen har krossats. Nu manipuleras konsumenterna av hänsynslösa monopolföretag. Utplundringen av löntagarna genom uppdrivna monopolpriser fullständigar utsugningen i den kapitalistiska produktionsprocessen. Detta präglar den socialdemokratiska "blandekonomin".

Det räcker inte att löntagarna kämpar mot monopolföretagen för sina reallöner och sin levnadsstandard genom sina fackliga organisationer och genom aktioner på arbetsplatserna. Denna kamp måste kompletteras med ytterligare kamp och ansträngningar för att åt konsumenterna erövra ett verkligt inflytande över varumarknadens sammansättning, över varornas kvalitet och priser. I motsats till regeringen och de borgerliga partierna begär vänsterpartiet kommunisterna lägre priser på varor som arbetarna behöver för sitt uppehälle. Vi kräver i första hand bort med mervärdesskatten på maten. Vi vill därtill ha ett effektivt prisstopp och inte ett avvecklat sådant.

Det är för övrigt inte tillräckligt med ett prisstopp även om detta vore effektivt. Vi är nämligen fullt medvetna om att storfinsan, om ett dylikt prisstopp skulle tillämpas, ända kan förmera sin profit och indirekt höja priserna genom att försämrå kvaliteten på varorna. Storfinsan gör detta redan nu och har hållit på med det länge. Ett effektivt prisstopp skulle dock försvara den kapitalistiska utplundringen av konsumenterna.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna kräver en effektiv kvalitetskontroll och stopp för storfinsans varuförstöring. Det är framför allt av behovet i dag da arbetslösheten är så omfattande med försämrad levnadsstandard för löntagarna som följd.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Jag kommer inte att med ett ord beröra det som från tre partier förkunnades i förrgår.

Dagens allmänpolitiska debatt har en mycket allvarlig bakgrund. För många människor - för regioner - går den här hösten i dystrare färger än vad som vanligen är fallet. Lat oss därför inte för tjusningen i att vid en debatt stöta en florett eller svinga ett svärd för ett ögonblick glömma den enskilda människan, som det ändå gäller.

Låt mig något uppehålla mig vid vad man skulle kunna kalla "sysselsättningskris i välfärdssamhälle". Ett lands materiella välfärd står eller faller med den vitalitet landets näringsliv har eller saknar. Det är landets produktion för inhemskt bruk och framför allt för export som bestämmer i vilken takt t. ex. skola och socialvård kan byggas ut. I ett högindustrialiserat samhälle blir nödvändigheten av att de ekonomiska styrorganen används på ett riktigt sätt än mer markerad. Dagens situation lär oss ganska handgripligt dessa grundläggande fakta.

Läget på arbetsmarknaden är nu det mest bekymmersamma sedan andra världskrigets slut. Detta skall ses mot bakgrunden av att det aldrig förr satsats så mycket i absoluta tal på arbetsmarknadspolitiska åtgärder och att vi har ett rikt differentierat näringsliv.

Hur har då dagens situation uppstått? Ja, naturligtvis kan man skylla en del på den internationella konjunkturen. Det vore inte hederligt att försöka bortse från den faktorns betydelse. Men det är bara en del av sanningen. Och för övrigt skall ju ett lands regering styra sin ekonomiska politik så att konjunkturvågen medför så små störningar som möjligt. Det går att bygga vägbrytare som tål ganska hårda stormar.

Den svenska regeringen har inte förmått använda den ekonomiska politikens möjligheter på det effektivaste sättet - jag uttalar mig inte om viljan i det här sammanhanget. Räntenivå och kreditpolitik har hämmat investeringsviljan inom näringslivet. Avgifter och skatter har ytterligare spärrat på denna obenägenhet till en helt nödvändig näringslivsutveckling.

Den primära anledningen till dagens dystra läge är att regeringen fört en alltför statisk ekonomisk politik. En annan väsentlig orsak är att arbetsmarknadspolitiken, som ju är den sista försvarslinjen, under lång tid inriktats på ett felaktigt sätt. Man har satsat på att flytta folk och varit alltför räddhågad att åstadkomma en lokalisering av företag till områden där folk och bostäder redan funnits. I stort sett har man erbjudit endast beredskapsarbeten inom regioner där man framför allt borde ha satsat på uppbyggnad av ett livskraftigt näringsliv. Skogslänen och i synnerhet det norrländska inlandet är dystra exempel på detta.

Centern har oupphörligen krävt en ekonomisk politik som förenar fasthet och rörlighet. Partiet har också klart hävdat att avgifter och skatter måste avpassas utifrån den effekt som de i varje särskilt läge kan ge inom den ekonomiska politikens ram. Ständigt har vi hävdat att arbetsmarknadspolitik måste syfta till utvecklingskapande. Vi har vänt oss emot en centralistisk grundton i regeringens politik på det här området. Det har alldeles säkert lett till onödiga kostnader att man från regeringens sida haft en övertro på koncentrationens fördelar. Centerns syn på de samhällsekonomiska frågorna går alltså helt i linje med vårt krav på ett decentraliserat samhälle.

Sysselsättningskrisen i dag är ett symptom på att samhällsorganen inte vidtagit de rätta åtgärderna vid rätt tidpunkt. Vi har från centerpartiet sedan länge i likhet med socialdemokraterna anslutit oss till den aktiva konjunkturpolitik som föddes under 1930-talet. I dagens läge krävs inte minst den stimulans att sysselsättningen som kan ges genom att bättre tillgodose näringslivets - inte minst de små och medelstora företagens - behov av resurser. Därför är räntesänkning och lättnader i kreditrestrik-

tionerna viktiga medel för att få fart på hjulen. Det bör erinras om att LO-chefen Arne Geijer vid ett flertal tillfällen uttryckt samma uppfattning som vi inte bara om räntesänkning utan också i fråga om köpkraftsstimulans av annat slag.

En aktiv näringspolitik måste rimligen innebära aktiva samhällsinsatser för alla näringsgrenar: stora, små och medelstora företag inom industri-sektorn, skogsbruk och jordbruk. Ordentliga kreditmöjligheter och investeringsstimulans åt små och medelstora företag är en självklarhet i en aktiv näringspolitik. Många av de problem som dessa företag har i dag skulle vi ha undgått, om det funnits en *verkligt aktiv näringspolitik*.

Näringspolitik och regionalpolitik måste gå hand i hand för att vi också i besvärliga lägen skall kunna behålla en någorlunda jämn och stabil sysselsättning i alla delar av landet. Hela näringslivet, alltifrån textilindustrier och jordbruk till fabrikation av bilar, måste inordnas i en näringspolitisk och regionalpolitisk helhetsbedömning, där varje del av landet – även Norrland, som geografiskt omfattar 58 procent av Sveriges yta – *måste ha sin klara målsättning*.

För det norrländska jordbruket har gällt och gäller speciella former för stöd till såväl KR- som SR-jordbruk. Ingendera formen är något permanent ideal för att behålla jordbruket som en viktig näringsgren i Norrland. De förutsätter stora enheter och alltför höga kostnader. Det är sant att man efteråt också börjat ge stöd för "begränsad rationalisering", och det förekommer extra pristillägg för vissa produkter. Vi måste dock nu *starkare* betona att jordbruket är en viktig sysselsättningsfaktor i norr och att det norrländska jordbruket är en viktig del i landets livsmedelsför-sörjning.

Vi behöver en fast målsättning för jordbruket och skogsbruket i Norrlandsregionerna. Jordbruket och skogen är dominerande basnäringar där och därför en förutsättning för andra näringsgrenar. Detta kräver då också att man har en annorlunda jordbrukspolitisk målsättning än den som genomdrevs 1967. Det är glädjande att höra jordbruksminister Bengtsson förklara, som han gjorde i ett TV-program om jordbruket nyligen, att 1967 års beslut inte är och inte skall uppfattas som någon grundlag. Beslutet skall ses över och ändras om utvecklingen så kräver. Från centerns sida sade vi redan 1967 att utvecklingen krävde en annan målsättning än den som genomdrevs. Detta som jag nu har sagt är inte minst viktigt i fråga om sysselsättningspolitiken, vilket många glömmet.

Sverige behöver i dag en stark regering. En sådan skulle vi kunna få genom tillkomsten av en samlingsregering. De olika partiernas klättrande i något slags ekorrhjul skulle kanhända upphöra. Paketauktioner och politiska julaftnar kunde kanske också bli mera sällsynta. Resultatpolitik är i det långa loppet mera välkommen än opportunistiska strövtåg i den politiska geografien. Allmänheten väntar inte en eller två Harpsundskonferenser utan i stället att de politiska partierna kommer överens om hur man på bästa sätt skall styra det här landet i ett besvärligt läge.

Herr talman! Jag slutar med en fråga som följer av det jag nu senast har sagt. *Har det nuvarande regeringspartiet mod att ta den eventuella prestigeförlust som initiativet till bildandet av en samlingsregering skulle innebära?*

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag ber om tillgift för att jag står i talarstolen nu i stället för en halvtimme tidigare. Det kan måhända bero på att arbetet här i huset ibland ger oss något fördröjda reflexer. I varje fall borde jag ha begärt replik när herr Möller i Göteborg stod upp här inför kammaren och förklarade att det främst är de borgerliga partierna som har visat positivt intresse för daghemsfrågan och att det är de borgerliga partierna som har drivit på. Å andra sidan vill jag verkligen säga att hade detta yttrande fällt i Göteborgs fullmäktige, så hade kanske inte minst de socialdemokratiska fullmäktigeledamöterna och förtroendemännen av pur häpnad varit utsatta för samma sena reflexer som jag.

Den stad som vi båda representerar är verkligen ett drastiskt exempel på hur man i en kommun med långvarigt borgerligt styre har frusit ner daghemsbyggandet, hur man har hindrat oppositionens – i detta fall socialdemokraternas – mer långtående utbyggnadsprogram från att gå igenom. I dagens ekonomiska läge kan den borgerliga regeringen i Göteborg tvingas att icke ens öppna de daghem som redan är byggda.

Herr talman! Jag lägger i likhet med fru Eriksson i Stockholm en mycket stor vikt vid daghemsfrågan. Och jag tror att man, när man diskuterar den kvinnliga sysselsättningen, bör föra in i bilden – det har icke nämnts tidigare under debatten -- att tillgång till daghem kan för många kvinnor vara inte bara en möjlighet att ta arbete, utan det kan också vara en möjlighet att bevara det självförtroende som en människa ändock får, när hon kan ett arbete och vet att hon kan utöva det. I vissa situationer tvingas de nu att leva på socialunderstöd. Det finns runt om i landet exempel på kommuner som kräver kvinnlig arbetskraft och som efterlyser kvinnor men där kvinnorna inte kan gå ut och ta det arbete som de annars skulle kunna få på grund av att det inte finns platser på daghem.

Jag vill alltså i debatten om den kvinnliga sysselsättningen ytterligare understryka vad fru Eriksson i Stockholm tidigare har sagt från denna talarstol vad daghemsfrågan beträffar.

Att jag begärt ordet beror annars på att jag med stort intresse lyssnade inte minst på fru Söder i går. Jag representerar Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund. Vi hade en ordförandekonferens i Södertälje, där samtliga våra 27 distriktsordförande en hel dag resonerade med inrikesminister Holmqvist om sysselsättningsfrågorna i stort och självfallet sysselsättningspolitiken för den grupp som vi representerar. Vi antog ett uttalande, och det har här och var framskyntat att man trots att Centrums kvinnoförbund och Socialdemokratiska kvinnoförbundet har anlagt lika kritiska synpunkter på de förslag i fråga om arbetslösheten och sysselsättningsfrågorna som regeringen har lagt fram. Jag kan inte -- i varje fall när jag försöker analysera fru Söders anförande -- se att det stämmer på någon punkt. Vi uttalade tvärtom vår tillfredsställelse med det punktprogram som lades fram. Vi krävde, eftersom vi verkligen prioriterar daghemmen, att det i det pågående budgetarbetet också skulle övervägas en höjning av driftbidragen för att, på kort sikt, ge kvinnorna möjligheter att ta arbete, och på lång sikt bereda dem den valfrihet, som

Torsdagen den
4 november 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

de i dag dessvärre inte har". Det är med stor glädje som vi nu konstaterat att den åtgärden redan är vidtagen.

Vi har i vårt uttalande velat understryka "att kommunerna vid användandet av statsbidragen till beredskapsarbeten bör prioritera den sociala sektorn. — — — För det första har i budgetdiskussionerna ute i kommunerna sparsamhet visats gentemot den sociala sektorn, t. ex. social hemtjänst, barntillsyn och hemvårdarinnor. För det andra är det idag en stor grupp kvinnor som är arbetslösa. De måste beredas sysselsättning. Genom att satsa på den sociala sektorn återfår många kvinnor de jobb från vilka de är friställda."

Det är alltså ett citat ur det uttalande som vi antog.

När man diskuterar den kvinnliga arbetslösheten talar man om att hälften av kvinnorna är arbetslösa. Det stämmer måhända, men det finns dock många sätt att mäta det. Det är emellertid en skillnad mellan till arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa och de siffror som man fått fram genom metoderna för arbetskraftsundersökningarna. Jag tycker att båda metoderna pekar på nödvändigheten av att man håller dessa problem under sträng uppsikt.

Stockholmskommittén för kvinnofrågor har konstaterat att antalet arbetslösa i Stockholm i mitten av oktober var 4 016; av dem var 980 kvinnor, dvs. 24 procent. Arbetskraftsundersökningen för tredje kvartalet i år redovisar 8 100 arbetslösa, varav 4 800 kvinnor, alltså 59 procent. Till detta kommer siffrorna för antalet latent arbetssökanden, vilka i Stockholm under tredje kvartalet var närmare 8 000, av vilka 5 000 var kvinnor, dvs. mellan 60 och 70 procent.

Dessa frågor är oerhört viktiga. Det är nödvändigt att man även på kommunalt håll tänker över vad man skall använda de 500 miljonerna till när det gäller beredskapsarbeten. Alltför litet, säger man i Stockholms kvinnokommittés utlåtande, har lagts på kontors- och förvaltningsområdet, storkommun, barnavård, social service och hantverk. Detta är någonting som kommunalt ansvariga måste hålla i minnet.

Men jag tycker också att det finns något positivt även i den rådande situationen, i varje fall om man ser det på litet längre sikt.

Det nämndes tidigare i debatten att kvinnorna är en reservarbetskraft, och tyvärr blir konklusionerna sådana. Vad jag nu läste upp var ett citat — med ett stort frågetecken efter. Jag kan emellertid inte uppfatta saken så. Jag tror att vi nu har fått något av en ny epok i svenskt arbetsliv. Kvinnorna nöjer sig inte längre med att vara en regulator på arbetsmarknaden, som de har varit under 1950–1960-talen. Även under en lågkonjunktur tränger kvinnorna på och kräver sin rätt till arbete och utbildning för ett kommande arbete. Jag vill här citera vad som står i ledaren i senaste numret av tidningen Arbetsmarknaden, eftersom jag tycker den är ganska väsentlig. Där säger man: "Men en stor del av de arbetslösa kvinnorna är på väg ut på arbetsmarknaden eller har ännu inte fått ordentligt fotfäste där. Många av dem har bara en kort grundutbildning bakom sig. — — — Även när konjunkturen vänt får de hålla till godo med ofta lågt betalda arbeten på traditionella kvinnliga områden och med fortsatt relativt stor risk för arbetslöshet.

För dem är det betydligt bättre att använda arbetslöshetstiden till

utbildning som på längre sikt förbättrar deras ställning på arbetsmarknaden. — — — Det finns ännu 7 000 lediga platser i skolöverstyrelsens kurser vid omskolningscentra runt om i landet och det finns god tillgång på arbetsmarknadsutbildning även i andra former. — — — Bl. a. finns det minst 2 000 platser lediga i utbildningar för arbeten inom verkstadsindustrin, där man kan börja omedelbart.”

I den debatt som följt på läginkomstutredningens senaste betänkande, där man belyser den politiska fattigdomen, oförmågan att riktigt kunna finna sin väg, sin formulering och sina kommunikationsmöjligheter, tror jag utbildningsaspekten är någonting som också måste komma in i bilden när man diskuterar kvinnoarbetslösheten. Inte minst med tanke på att kvinnorna är den största gruppen som enligt utredningen verkligen lider under den politiska fattigdomen, hör dessa synpunkter hit. Där finns en möjlighet att på lång sikt underlätta den tendens som har uppstått, där kvinnorna på senare tid utgjort hela nytillskottet på arbetsmarknaden och där kvinnorna också mitt i en lägkonjunktur är beredda att hålla sig kvar eller förbereder sitt inträde genom att skaffa sig utbildning, omskolning, bereder sig för en fortsatt verksamhet på fältet.

Jag vill till sist bara helt kort beröra den uppvaktning som Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund i höstas gjorde till arbetsmarknadsstyrelsen, där man har tagit upp förslaget om att använda arbetslösa ungdomar som ungdomsledare. De skulle kunna fungera som ungdomsledare tillsammans med en heltidsanställd instruktör i en ungdomsorganisation. SSU har pekat på att de praktikanttjänster som ungdomsorganisationerna därvid kan ställa till arbetsförmedlingarnas förfogande bör kunna organiseras som beredskapsarbeten i vanlig ordning eller någon form av arbetsmarknadsutbildning. Då bör för dem gälla ordinarie villkor när det gäller ersättning.

Det kan på goda grunder ifrågasättas — det bör i varje fall enligt min uppfattning övervägas — om inte en del av de kvinnor som nu blir anmälda som arbetslösa eller som söker vidareutbildning skulle kunna föras över till våra kvinnoorganisationer. Vi måste som politiska organ och som representanter för väsentliga grupper börja en utåtriktad uppsökande verksamhet. Till detta behöver vi skolade krafter. Det finns med andra ord en stor parallellitet mellan möjligheterna inom de politiska ungdomsorganisationerna och de politiska kvinnoförbunden.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Den samhällsekonomiska debatten i vårt land har ju under senare tid dominerats av situationen på arbetsmarknaden, den ökade arbetslösheten, driftsinskränkningar, företagsnedläggningar o. d. Helt naturligt har detta också varit det genomgående temat för den allmänpolitiska debatt som har förts här i riksdagen. Jag hör till dem — det var flera som uttalade sig i den riktningen också under gårdagens debatt — som menar att det inte finns någon anledning att överdramatisera läget. De jämförelser som på sina håll görs med 1930-talets kris är enligt mitt sätt att se icke riktiga. Å andra sidan finns det inte heller någon anledning att förringa eller liksom gå förbi den situation vi har i dag. När vi gör en jämförelse mellan de här tidsskedena skall vi komma

ihåg att vi i dag befinner oss i en situation där, som någon talare sade tidigare, oerhört stora satsningar har gjorts för att hålla arbetslösheten tillbaka till skillnad från vad som skedde tidigare. Man kan fråga sig hur arbetsmarknadssituationen skulle ha varit de sakerna förutan.

Jag tror att man kan säga att situationen sådan den är för närvarande är djupt otillfredsställande i ett land där målsättningen är full sysselsättning och trygghet för medborgarna. Det måste enligt mitt sätt att se vara ett klart besked om ett misslyckande för regeringens ekonomiska politik, så mycket mera som man väl ändå inte kan säga att den nuvarande situationen till skillnad från 1930-talets kan skyllas på den internationella konjunkturen.

Jag skall inte göra någon bedömning av debatten under gårdagen, men jag vill ändå säga att den kanske i alldeles för hög grad kretsade kring ett konstaterande av förhållandena och kring de krisåtgärder som man från olika håll vill föreslå. Vad jag saknade i den debatten var egentligen en analys av orsakssammanhangen och även en diskussion om hur man på lång sikt skall komma ur den situationen. Det är möjligt att det är saker som man inte kan ta upp i en sådan här akut situation, men jag tror ändå att det är väsentligt att vi som politiker kommer in på dessa frågor.

Enligt konjunkturinstitutets senaste rapport skymtar nu en konjunkturuppgång under 1972. Det är glädjande. Inte minst måste det vara glädjande för finansministern, och han har ju också uttryckt den glädjen. Effekten på sysselsättningen blir enligt rapporten och som jag ser det mycket begränsad. Vad som bör anföras i detta sammanhang är att effekten fullt ut ligger på den offentliga sektorn. Industrin och näringslivet i övrigt har en vikande sysselsättning. När man gläder sig åt den efterfrågeökning som detta innebär, är det att konstatera att efterfrågeökningen uppkommit på grund av att svenska folket i gemen avstätt från ett visst mått av efterfrågan som måste vara minst lika stort. Man kan således inte på något sätt säga att läget enligt rapporten kommer att normaliseras. Tvärtom kan man väl påstå att förhållandena alltför är otillfredsställande och att läget är kärvt. Framför allt gäller detta inom vissa yrkesområden och till syvende og sist för grupper av människor som har svårt att anpassa sig i den strukturella förändring som sker i vårt land. Jag tänker närmast på den äldre arbetskraften, på människor kanske något under 60 år och framför allt på människor mellan 60 år och pensionsåldern. Vi skall komma ihåg att man inom dessa åldersgrupper hade påtagliga problem att skaffa arbete redan före denna konjunkturavmattning. Som jag ser det är det alltså inte enbart ett konjunkturspörmål, utan det är till synes ett bestående arbetsmarknadsproblem, oavsett konjunkturerna.

Ifrågavarande problem har också beaktats, och riksdagen hade under vårsessionen att ta ställning till förslag om skärpta bestämmelser beträffande uppsägning, permittering och avgångsvederlag då det gäller dessa åldersgrupper. Det är ännu för tidigt att bedöma effekten därav. Att dessa bestämmelser kan vara ett skydd för dem som redan har ett arbete och en lång anställningstid bakom sig därom torde inte råda någon diskussion. Men det är ju egentligen inte dessa grupper som problemet

gäller. Frågan är huruvida åtgärder av detta slag underlättar för dem som blivit friställda och skall söka nya arbeten. Sådana friställningar sker dagligdags, inte minst i samband med företagsnedläggningar och strukturella förändringar.

Jag har själv stått bakom detta förslag och ämnar inte kritisera det. Men på senare tid har det tagits upp en debatt om hur detta egentligen verkar. Det finns enligt mitt sätt att se fullgod anledning att fråga sig hur det verkar i en ekonomisk situation som den vi för närvarande är inne i. Det var ju främst i en sådan situation som man ansåg att dessa bestämmelser skulle vara till nytta.

Det har sagts att det sker något av en rullande uppsägning av människor som börjar närma sig den där tidsgränsen för anställningen. Jag vill för mitt vidkommande säga att det är djupt otillfredsställande om det är på det sättet. Om detta konstaterande är riktigt kan man ställa sig frågan om dessa åtgärder räcker.

Att den äldre arbetskraften är svårangepassad är ett påstående man kan göra utan någon diskriminerande värdering. Det finns därför anledning att pröva också andra åtgärder än de av riksdagen beslutade restriktionerna. Jag vill gärna slå ett slag för den av centern föreslagna åtgärden med en omfördelning av ATP-avgifterna, så att inga uttag görs för de här berörda grupperna. Utan att på något sätt urholka pensionsförmånerna skulle en sådan åtgärd öka de äldres möjligheter att konkurrera om sysselsättningstillfällena. Den skulle också ha en utjämnande effekt på kostnadssidan så till vida, att de företag – oftast med god lönsamhet och betalningsförmåga – som lockar till sig ett urval av unga och välutbildade människor får betala något mera, vilket jag anser att de bör göra, medan företag i den motsatta situationen och med kanske huvudsakligen äldre arbetskraft får lägre kostnader.

Det är ingen överdrift att påstå att ett dylikt förfarande också skulle ha en regional effekt så till vida, att de områden varifrån de unga människorna i stor utsträckning har flyttat och där det således finns gamla människor kvar skulle få lägre kostnader för företagsamheten, vilket skulle vara gynnsamt från regionalpolitisk synpunkt. Sannolikt skulle en sådan åtgärd i ett läge med kostnadsstegringar och smala marginaler beträffande lönsamheten minska antalet företagsnedläggningar och därmed också skapa flera sysselsättningstillfällen.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang gärna säga några ord också om jordbrukspolitiken, enkannerligen då något om jordbrukets roll och betydelse samhällsekonomiskt, inte minst med tanke på sysselsättningsfrågan. Vi har under 1960-talet upplevt en nära nog förnedringens tid, då jordbruket av experter och vissa politiska bedömare nedvärderats till den grad att det bästa för landet och folket vore att inget jordbruk fanns. För undvikande av missförstånd med det sagda och följande vill jag gärna notera den omsvängning som har förmärkts på högsta ort.

Jag vill här gärna också uttala min tillfredsställelse över att det under våren var möjligt att uppnå en så långsiktig uppgörelse beträffande jordbruksprissättningen. Med tanke på de smala marginaler som var till finnandes för inkomstökningar för alla grupper bör denna uppgörelse - jag har sagt det tidigare - accepteras såsom tillfredsställande under

förhandenvarande omständigheter. Jag tror också att så är fallet. Därmed är inte sagt att jordbruket inte har anledning att på sikt kräva andra inkomstrelationer än dem som för dagen är rådande. Det finns också åtskilligt utöver de rena prissättningsfrågorna som bör formas annorlunda om jordbruksnäringen på sikt skall kunna fungera som en konkurrenskraftig näringsgren med möjligheter till en nödvändig rekrytering och ett nyskapande, som är de fundamentala förutsättningarna för ett bestående. Jag tänker här på kapitalfrågorna, som är ytterst betydelsefulla inte minst vid generationsskiften. Deras betydelse ökar för varje år som går. Jag tänker på strukturfrågorna, där en omfattande storleksrationalisering alltså behöver ske, men där jag också tror att vi behöver en mer optimal inriktning än den för närvarande ohämmade storleksrationaliseringen. Det finns också flera frågor av betydelse som jag emellertid inte här skall gå in på.

Jag vill i dag, herr talman, i stället säga några ord om jordbrukets roll som sysselsättningskapande näring, en betydelse som väl i varje fall inte inrikesminister Holmqvist i nuvarande situation borde förringa, även om han i sitt tidigare departement inte ville lägga några sådana värderingar. Jordbruket har enligt min mening alltså en mycket stor betydelse såsom sysselsättningskapande näring, men jag skall komma till detta senare. Jag vill poängtera att jordbruket just i dagens situation, då vi söker efter arbetsobjekt som snabbt kan sättas i gång och som framför allt är fördelade över hela landet, enligt mitt sätt att se ger rikliga möjligheter om man vill beakta dem. Jag beklagar att detta inte har beaktats i den proposition som regeringen har framlagt. Det finns mängder av arbeten som med de regionala organen – lantbruksnämnderna – som projektörer skulle kunna sättas i gång mycket snabbt, om en viss stimulans kunde ges. Jag tror att det vore riktigt att göra en katalog över sådana arbetsuppgifter.

Jag har ofta förvänat mig över jag vill nästan säga retat mig över att man jämt och ständigt talar om industrins investeringar såsom väsentliga för sysselsättning och framåtskridande. Varför säger man inte "näringslivets investeringar", däri också inkluderande jordbruk och annan näringsverksamhet? Jag anser att det vore riktigt att ändra på den terminologin.

Den i jordbruket direkt sysselsatta och aktiva befolkningen har som känt är starkt minskat med åren. Den procentuella andelen har sjunkit mycket starkt under de senaste åren, och vi är väl där, om inte världsbest, så i varje fall näst därtill. Procenttalet svänger kring 5 å 6 procent. I absoluta tal är antalet sysselsatta i dag ca 250 000. Enligt beräkningar skall siffran år 1975 vara 190 000. Inom parentes skulle jag vilja säga att för några år sedan de största optimisterna gjorde en prognos över jordbrukets minskning här i landet. Man sade att antalet sysselsatta vid det tillfället skulle vara nere i mellan 80 000 och 90 000. Skulle de prognoserna vara riktiga, kan man, om man vill förringa jordbrukets situation i detta avseende, säga att det inte är så mycket att tala om; då är det ju mindre än dagens arbetslöshetssiffra och inte mycket mer än vad den offentliga sektorn kan absorbera på ett eller annat år.

Nu tror jag emellertid att vi kan lämna dessa senare prognoser åt sidan

-- den jag först angav är nog den mest sannolika. Från de bedömningsgrunderna menar jag att jordbruket alltså har en inte oväsentlig betydelse. Men det märks kanske då inte i första hand på de här procenttalen, utan det är jordbruksnäringens indirekta effekter som har den största betydelsen, och det förbigås ganska ofta. Jordbruksnäringen är i mycket hög grad en köpare av industrins produkter. De årliga maskininvesteringarna rör sig om 600 å 700 miljoner kronor. Den svensktillverkade delen härav är mycket stor och den ger inte bara sysselsättning för industrin, utan den är också sannolikt den grund på vilken en del av verkstadsindustrin utvecklas till en exportindustri, något som jag tycker är väsentligt i det här sammanhanget. Också på andra områden skapar jordbrukets behov av service och förnödenheter sysselsättning. Förmodligen kommer detta att göra sig gällande inte minst inom byggnadsbranschen, enär underhållet av jordbrukets byggnadsbestånd är starkt eftersatt.

Den största sysselsättningseffekten ligger sannolikt på förädlingsidan i livsmedelsindustrin med svensk jordbruksproduktion som råvara. Förmodligen skulle en mycket stor del av denna förädlingsprocess ligga utanför vart lands gränser, om inte råvarorna producerades inom landet. Helt naturligt skulle exempelvis den svenska sockerindustrin, potatisindustrin, den vegetabiliska konservindustrin och mejeriindustrin, som är helt beroende av svensk råvarutillförsel, vara borta, men sannolikt skulle också stora delar av övrig förädlingsindustri vara borta från vårt land, om råvaror inte funnes inom landet. Med hög teknik i förädlingsledet och med högklassiga jordbruksprodukter som råvaror är det kanske inte heller uteslutet att vi också här kan vinna en marknad utomlands.

Med både direkta och indirekta effekter sysselsätter således jordbruket, herr talman, ca 15 procent av befolkningen. De indirekta effekterna är i dag de största, vilket är en följd av den strukturella omvandlingen inom såväl jordbruket som näringslivet i övrigt. Jag har, herr talman, velat anföra detta för att bidra till en rättvisande bild av jordbrukets betydelse också i en vad vi brukar kalla modern industristat, där människorna kanske ändå är mer beroende av varandra än i ett samhälle av gammalt snitt.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Denna debatt kallas allmänpolitisk. Vi hörde nyss att fröken Mattson beklagade att debattordningen var sådan att hon inte hade haft tillfälle att bemöta herr Möller i Göteborg. Hennes anförande formade sig sedan till ett slags anklagelse mot de borgerliga i Göteborg, som skulle ha haft ringa intresse för byggandet av barndaghem, och hon sade att det i Göteborg skulle vara dåligt ställt på grund av att styrelsen där var borgerlig.

Jag beklagar att fröken Mattson nu inte är närvarande här i kammaren så att hon kan ta del av de faktauppgifter jag nu ämnar lämna angående förhållandena i Göteborg, men jag är tvungen att göra det i alla fall. Det är tydligen bäst att vi på ömse håll talar till protokollet, så att inga felaktiga beskyllningar framkommer.

När de borgerliga fick majoritet i Göteborgs stadsfullmäktige 1967,

fanns 1 600 daghemsplatser i Göteborg. Under åren 1967--1970 fördubblades antalet platser till 3 200. Denna ökning var fem gånger så stor som under den tidigare mandatperioden, då socialdemokraterna hade majoritet. Under innevarande fyraårsperiod 1971--1974 kommer antalet på nytt att fördubblas. Därmed skulle antalet daghemsplatser på åtta år ha fördubblats. Det är en kolossal skillnad i utbyggnadstakt under de år då socialdemokraterna hade majoriteten mot åren efter 1967, då Göteborg haft en liberal ledning.

Herr talman! Jag har haft anledning att lämna dessa fakta och de är baserade på uppgifter som lämnats av ledamoten av kammaren herr Molin. Jag är helt övertygad om att dessa uppgifter är riktiga.

Jag skall här efter övergå till vad jag egentligen begärt ordet för att säga här i kammaren. Det har sagts mycket, och jag skall inte förlänga debatten i onödan, men vi kan gärna konstatera att läget på arbetsmarknaden är ytterst bekymmersamt. Jag behöver inte upprepa några siffror om arbetslösheten eller anföra några uppgifter om beslutade företagsnedläggelser och meddelanden om varsel för friställningar. Vi är överens om att det måste vidtagas exceptionella åtgärder, men inte om omfattningen och arten. Enligt min uppfattning ger inte ens de i och för sig allvarliga arbetslöshetssiffrorna en tillräckligt tydlig bild av läget.

Det har sagts att inom de flesta företag råder full sysselsättning. Den som har praktisk erfarenhet från mindre och medelstora företag vet att inom många företag är sysselsättningen i verkligheten svag med otillfredsställande orderingång. Trots detta behåller man i allmänhet arbetsstyrkan intakt, även om man måste producera på lager och betala väntetider utan utfört arbete. Att då säga att det råder full sysselsättning ger ofta en felaktig bild av verkligheten. På grund av ansvarskänsla för de anställda och samhällets situation undviker man friställningar.

För många företag är det i dag en brännande fråga hur länge det skall vara möjligt att fortsätta denna samhällsansvariga företagspolicy. Man väntar och väntar på ett konjunkturomslag. Man är klart medveten om att personalen är en värdefull tillgång som man sannerligen inte vill avhända sig utan absolut tvingande skäl. Men för allt flera mindre och medelstora företag är dagens allvarligaste överväganden förknippade med frågan om huruvida det inte trots allt måste varslas om friställningar. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att sådana överväganden är de svåraste och mest bekymmersamma som vårt lands företagare har att göra. Med denna vetskap vill jag kraftigt protestera mot det sätt som meddelanden om de tragiska friställningarna ofta ges i press och massmedia. Där talas t. ex. om att det eller det företaget sparkar så och så många arbetare, och det kostas på massor av trycksvärta.

Jag beklagar att t. o. m. stora och eljest ansedda socialdemokratiska tidningar på detta sätt bidrar till att skapa misstroende och motsättningar som inte finns. Jag beklagar också att det här i riksdagen kan göras sådana uttalanden som gjordes under gårdagen av den socialdemokratiska gruppledaren herr Svanberg. Enligt hans mening hade vi inom oppositionen framställt våra förslag till åtgärder för att komma åt regeringen och inte på grund av omtanke om företagens anställda.

Jag vill citera ett avsnitt ur folkpartiets motion nr 1491: "Det måste

dessutom kraftigt betonas att många företag – särskilt bland de mindre och medelstora hemmamarknadsbetonade – kämpar med betydande svårigheter för att vid minskad orderingång behålla sin personal. Vad sådana företag just nu behöver är påtagliga åtgärder från samhällets sida för att stimulera en inhemsk konsumtion. En sådan stimulans kan ge ökad förmåga att bära ekonomiska påfrestningar i väntan på en konjunkturuppgång.”

Den stimulans som jag här återopat kräver snabba åtgärder av det slag som framförts genom den icke socialistiska oppositionen. Vi har försökt att snabbt få beslut om åtgärder för att öka en sviktande efterfrågan och få fart på produktionen.

Jag ifrågasätter på intet sätt betydelsen av de åtgärder som genomförts och nu föreslås av regeringen. Men det är min bestämda uppfattning att de förslag som framförts av den icke socialistiska oppositionen är nödvändiga om vi skall få en snabb effekt.

Det gäller nu också i hög grad de mindre och medelstora företagen som har en särskilt stor betydelse i trakter där det inte kan bli tal om stora företag.

Herr talman! Vi har i handling visat att vi menar allvar. Tyvärr ser det inte alltför hoppfullt ut att vi skulle lyckas uppnå den breda enighet som hade varit önskvärd i dagens allvarliga läge.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förnekar ingalunda att de siffror som herr Löfgren har nämnt från talarstolen när det gäller daghemsplatserna i Göteborg är riktiga. Under perioden 1967–1971 fördubblades antalet daghemsplatser. Men det är väl att märka att den planen var uppgjord av socialdemokraterna under den tid de hade ansvaret för Göteborgs kommunalpolitik. Det är alltså ett fullföljande av socialdemokraternas tidigare planering och beslut som ligger bakom det faktum att fram till i år har daghemsplatserna fördubblats.

När man sedan kommer till perioden 1971–1975 är det visserligen riktigt också att platserna ytterligare kommer att fördubblas, men där råder i dag oenighet mellan de borgerliga partierna och den socialdemokratiska oppositionsgruppen. Inte minst sedan man på socialdemokratiskt initiativ satte i gång med en utredning om förutsättningarna för ökat förvärvsarbete bland kvinnorna och de problem som möter kvinnorna på arbetsmarknaden i Göteborg, har man från oppositionspartiet socialdemokraternas sida sagt att man ingalunda är nöjd med denna fördubbling. Det behövs ytterligare något tusental platser.

Där ligger vi alltså före i en planering som vi bedömer är alltför snäv och kortsiktig.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det hade givetvis varit av mycket stort värde om denna debatt hade kunnat föras av herr Molin med fröken Mattson. Jag inskränker mig till att säga att genom de uppgifter jag har lämnat och som nu fröken Mattson på intet sätt bestrider framstår väl den skildring som fröken Mattson tidigare lämnade såsom något besynnerlig. Jag är

glad över att vi på detta sätt har kunnat klarlägga situationen och att fröken Mattsons tidigare uppgifter i mycket hög grad har kunnat förändras.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Även jag är mycket glad att vi i protokollet till alla delar får situationen i Göteborg klarlagd.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Det torde icke behöva förebringas något alltför överväldigande siffermaterial för att bevisa att den svenska ekonomin råkat i olag och detta riktigt rejält. Den största arbetslösheten som landet drabbats av sedan 1930-talet är ett dystert faktum, som inte låter sig bortviñas med några enkla förklaringar eller hänvisningar till vissa isolationistiska åtgärder vidtagna på det ekonomiska området av Förenta staternas president. Naturligtvis är vi med vårt nationalhushalls stora utrikeshandel starkt och omedelbart utsatta för internationella konjunktursvängningar, men huvuddelen av vår nuvarande arbetslöshet är uppenbarligen hemmatillverkad. Den är en följd av finansledningens halsstarriga fastläsning vid sina egna prognoser och därav följande oförmåga till flexibel anpassning till nya icke förutsedda impulser och strömningar. Till bilden hör också att den skräck för ytterligare försämring av bytesbalans och valuta-reserv som startade den stenhårda deflationspolitiken utan tvivel varit överdriven och verkat förlamande på handlingskraften. Men det tjänar föga att ondgöra sig över begångna missgrepp och göra någon djupare analys av anledningen till dessa. Vad saken nu gäller är att söka sätta in åtgärder, som kan få skutan på rätt köl igen. Sådana åtgärder måste dessutom vara av det slaget att de får snabb, helst omgående verkan. Det duger icke att bara trankilt sitta och speja mot den molnhöljda konjunkturhorisonten och vänta att en strimma av ljus skall lysa igenom förbådande en allmän uppgång. Detta spanande med finansministern i masttoppen har pågått alltför länge och är föga fruktbart som stimulans åt de många människor som desperat längtar efter att åter få en meningsfull sysselsättning.

Vad regeringen nu genom oppositionens tryck lyckats samla sig till utöver det ständiga konjunkturförbättringsspanandet är ett antal selektiva stimulansåtgärder. Från vår sida hävdas däremot med största eftertryck att sådana åtgärder är otillräckliga och att stimulansen måste vara i huvudsak av generell art om den äsyftade förbättringen skall kunna bli varaktig. Detta gäller särskilt industrins investeringsvilja, vilken måste högst väsentligt förstärkas och även få varaktig effekt om en grundläggande förbättring av läget skall kunna uppnås. Här har oppositionens förslag till generella stimulansåtgärder utförligt presenterats och analyserats och jag nöjer mig därför, herr talman, med att i första hand understryka vad centerledaren Thorbjörn Fälldin redovisat.

Jag vill emellertid framföra några synpunkter på och förslag rörande det ekonomiska handlandet, som kan ingå som betydelsefulla element i den generella stimulansen av ekonomin och som är av största vikt icke minst för att återuppväcka "hoppfullt håg och fantasi" hos den

betydelsefulla mindre och medelstora företagsamheten.

I regeringspaketet ingår bl. a. ett förslag om ett 20-procentigt skatteavdrag för investeringar i maskiner och utrustning som påbörjas före 1972 års slut. Detta blir säkerligen en nyttig och välmotiverad investeringsstimulans även om den icke får en omgående effekt på investeringsviljan och heller icke ger garanti för de önskade insatserna från industrins sida i god tid före nästa konjunkturuppgång. Härför hade uppenbarligen en ytterligare stimulans erfordrats. Men vad som är väsentligt i sammanhanget är att det föreslagna 20-procentiga skatteavdraget i stor utsträckning icke kommer att i någon större mån kunna påverka den mindre och medelstora industrin till ökade investeringsinsatser helt enkelt därför att så många av dessa företag i dagens läge icke uppvisar några beskattningsbara vinster att göra avdrag på. Anledningen härtill är alltför välkänd för att erfordra några närmare kommentarer. En hårdhänt deflationspolitik med speciellt det mot dessa företagargrupper använda kreditspärrsvapnet har effektivt beskurit möjligheterna för många av de mindre företagen att samla i ladorna och redovisa några större vinster. Det är därför icke någon befängd tanke – på sistone framförd på flera håll, senast i en av våra största tidningar – att i stället för eller i kombination med det tänkta skatteavdraget införa ett investeringsbidrag till investeringsvilliga företag. Detta skulle ha en tvåfaldig fördel. För det första skulle det åstadkomma den just önskade snabbverkande stimulansen och för det andra kunna aktivera en rad mindre och medelstora industrier till investeringsinsatser, som annars icke skulle bli av, huvudsakligen därför att de icke har några beskattningsbara vinster att spela med. Det förtjänar att i detta sammanhang än en gång understrykas att vår mindre och medelstora industri svarar för cirka två tredjedelar av industrisysselsättningen och produktionen.

Ett annat viktigt område där de mindre företagen befinner sig i ett permanent underläge för att inte säga kontinuerligt diskrimineras är kapitalförsörjningen, speciellt tillförseln av långa krediter. Vissa ansatser har visserligen gjorts för att förbättra situationen härvidlag exempelvis förstärkningen av AB Industrikredits resurser, men dessa ansatser har ändock blivit otillräckliga. Från centerns sida har under en rad av år påpekats att den snabbast växande och till sitt omfång i särklass största kapitalanhopningen i vårt land, AP-fonden, icke ens med de blygsamma te krav stått till de mindre företagens förfogande. Dessa har i detta stycke varit och är utsatta för en upprörande diskriminering i förhållande till storföretagen, vilka är de enda som i kraft av sin storlek kunnat emittera obligationslån och härigenom kunnat tillgodogöra sig AP-fondsmedel, särskilt viktiga därför att de utgör långa pengar. AP-fonden är nu uppe i drygt 40 miljarder kronor och kommer vid 1970-talets slut att ha nått det närmast astronomiska talet 100 miljarder kronor, dvs. 100 000 miljoner kronor. Dessa medel har hittills i mycket stor utsträckning placerats i bostäder, men det är uppenbart att bostadsbehovet icke kommer att ökas i samma procentuella takt framöver som AP-fonden tillväxer. Det förefaller tvärtom som om bostadsbyggandet för överskådlig tid kommer att läsas ungefär vid nuvarande nivå. Detta innebär att en snabbt växande kapitalklump kan användas för andra ändamål än för att

finansiera bostadsbyggandet. Enligt min uppfattning borde denna ökning av kapitalmarknadens resurser i första hand kanaliseras till industrin av det enkla skälet att dess kapacitet måste kraftigt förstärkas, om vår levnadsstandard icke skall komma att hotas ganska snart.

Några siffror belyser situationen. Under perioden 1965–1969 växte näringslivets investeringsvolym med 1,6 procent per år. För att vi enligt långtidsutredningens beräkningar skall kunna nå balans i utrikesbetalningarna 1975 måste investeringstillväxten ökas till 6,2 procent årligen under åren 1970–1975. Som bakgrundsrelief till dessa siffror skymtar antagandet att de svenska företagens självfinansieringsförmåga under samma period kommer att sjunka med ungefär 20 procent. Att näringslivets och industrins kapitalbehov är utomordentligt stort framstår sålunda alltför tydligt.

En annan av långtidsutredningens beräkningar ger ytterligare pregnans åt bilden, nämligen den beräkning som anger näringslivets kreditbehov år 1975, alltså om bara fyra år. Detta behov fastställs till ca 11 miljarder kronor, men affärsbankerna beräknas kunna ställa endast knappa 4 miljarder till förfogande. Mot denna bakgrund framträder – på ett överväldigande sätt – AP-fondens grundläggande roll som garant för industrins nödiga kreditexpansion i investeringssyfte. Men, herr talman, det finns anledning understryka att storindustrin ensam klarar icke att fylla ut den önskvärda investeringsökningen. Den mindre och medelstora industrin, som svarar för cirka två tredjedelar av produktionen, måste in på scenen och ges möjligheter att göra sin insats. Detta betyder i klartext att denna industrikategori behöver tillgång till långa och i varje fall medellånga krediter i en helt annan utsträckning än hittills. Detta kan icke ske på annat sätt än att AP-fonden vitaliseras och bereds tillfälle att ställa sådana krediter även till den mindre och medelstora industrins förfogande. För att så skall kunna ske måste fondens placeringsregler ändras och detta omgående. Det enklaste och mest praktiska sättet att nå av mig här angivna mål är att ändra nyssnämnda regler så att kreditinstituten, i första hand affärsbankerna, sparbänkerna och jordbrukskassorna, får möjlighet att förmedla AP-medel bl. a. till mindre företag genom att refinansiera sig i fonden. Detta är en åtgärd, som är i högsta grad angelägen i första hand som kraftfullt bidrag till en förbättrad sysselsättning på kort sikt, men även, herr talman, icke mindre viktigt, som en garanti för att industrin skall kunna uppnå den önskade kapacitetsökningen, nödvändig för att bevara och utveckla vår levnadsstandard.

När jag är inne på industrins kapitalförsörjning kommer Investeringsbanken osökt in i bilden. Det uppstod som bekant en hel del väsen vid dess tillkomst, en tillkomst som understöddes av centern, även om vi trodde och fortfarande tror att den halvstatliga ägareformen, som t. ex. i fråga om AB Industrikredit, hade varit lämpligare och effektivare. Investeringsbanken har under sin korta tid hunnit göra en hel del insatser, vissa kraftigt omdiskuterade, men i huvudsak av förutsett värde.

Vid bankens tillskapande tryckte vi från centerpartiet ytterligt hårt på att bankens tjänster skulle tillgodogöras icke bara de stora företagen utan även den mindre industrin. I mitt anförande i andra kammaren vid

behandlingen av utskottsutlåtandet varnade jag bl. a. för gigantomani och för socialdemokraternas svaghet och beundran för de stora och centralistiska enheterna. I riksdagsbeslutet om Investeringsbanken fastslogs emellertid kategoriskt, att någon åtskillnad på bankens behandling av stora och små företag inte skulle få ske, utan även de senare skulle få sin beskärda andel av kreditgivningen. En undersökning som nyligen gjorts vid den företagsekonomiska institutionen vid ett av våra universitet visar att av Investeringsbankens hittillsvarande utlåning har drygt 85 procent gått till företag med över 500 anställda. Detta förhållande är, herr talman, en direkt utmaning mot det nyssnämnda riksdagsbeslutet, och det finns skäl att ännu en gång ställa frågan: Varför diskrimineras småföretagen ständigt och i alla sammanhang? Finns det något slags ideologisk bakgrund härför? Jag vill instämma i och understryka vad herr Fäldin yttrade beträffande småföretagen tidigare i denna debatt: "Vårt land och vår industri är icke bara betjänta av dessa företag för vår utveckling. Det finns ett klart behov av deras närvaro och insatser."

Till slut, herr talman, några ord om den kommande EEC-uppgörelsen. För ganska precis ett år sedan framkastade jag i den allmänpolitiska debatt som då hölls förslaget att Sverige gentemot EEC skulle begära associering, eftersom vi av kända skäl icke kunde tänka oss fullt medlemskap. Den våldsamma reaktion både från vänster och höger som följde på detta förslag – jag beskylldes bl. a. i tidningsledare för okunnighet om Romfördraget – visar hur oerhört snabbt tidens ström ändå flyter. I dag ställer sig alla ansvariga politiker klart positiva till associeringstanken, och dagens debatt gäller endast om vi nu i sista stund bör söka association eller inte. För min del tror jag att en sådan åtgärd vore skäligen meningslös. Skulle associering ha valts som lämplig anslutningsform för Sveriges del, borde detta ha skett för ett år sedan. Man kan icke nu komma och bildligt talat slänga in jätten efter degen i ugnen.

Huruvida vi gått miste om några väsentliga fördelar genom att icke lämna in en formell associeringsansökan kan icke bedömas nu. Som jag hela tiden framhållit – och där sammanfaller min bedömning med regeringens – är innehållet i det kommande förhandlingspaketet viktigare än etiketten. Det är å andra sidan inte uteslutet att en anhållan om formell anknytning till Romfördraget kunde ha givit oss bättre möjligheter att snabbt uppnå det uppställda förhandlingsmålet: nära, omfattande och varaktigt samarbete med EEC. Det finns skäl att icke glömma viktiga psykologiska fakta i förhandlingssammanhang. Ett sådant faktum är att kontinentens politiker är formalister i långt större utsträckning än vi här hemma.

Men icke heller här lönar det sig att gräva i det förflutna. Vi måste se framåt. Jag vill då konstatera, att vårt land och icke minst vår industri har skäl att känna lättnad över att vår anslutning till EEC synes få sådan form att de värsta farhågorna om tullarna mot icke bara kontinenten utan också mot Öresund, Nordsjön och Kölen icke kommer att besannas.

Vi torde få ett frihandelsområde, där huvuddelen av vår export befrias från förlamande tullar. En allvarlig nackdel är emellertid utsikten att få ett par av våra viktigaste exportvaror, t. ex. papper, belagda med en lät

vara tidstegränsad tull. Det ligger makt uppå att våra förhandlare söker reducera övergångstiden för sådana tullar så starkt som möjligt. På det hela taget måste vad som nu i första omgången erbjuds oss i form av frihandelsområde vara nöjaktigt, och det finns inga skäl för de tjut av besvikelse som uppståmts från vissa vänsterkretsar, men heller icke för den affektladdade upphetsning som hörts på sina håll från industrin. Det senare bara minskar förtroendet för den svenska industrins berömda förmåga att med is i magen övervinna även de största svårigheter. För att vår anslutning till EEC trots allt icke skall sluta med ett misslyckande är det av avgörande vikt att i det kommande avtalet en utvecklingsparagraf inskrives på central plats. Dessutom bör ett lämpligt samrådsorgan inrättas för att bearbeta vunna erfarenheter och utveckla samarbetet. Lyckas våra förhandlare härmed kan vårt näringsliv och folk med förtröstan utgå ifrån att vi med framgång skall kunna klara den internationella konkurrensen i framtiden.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Sysselsättningsfrågorna har av naturliga skäl dominerat denna höstdebatt. När arbetslösheten ökar känner folk en mycket stor olust. Arbetet är en av grundvalarna för hela vår tillvaro. De två mest väsentliga tingerna för människan är nämligen arbete och bostad. Ta bort arbetet, ta bort bostaden för oss och vi blir alla socialfall.

Arbetarrörelsen har alltid haft som en grundförutsättning för allt sitt reformarbete: full sysselsättning. Man har förstått betydelsen av att alla och inte bara några få har arbete och kan försörja sig. Jag och andra minns 1930-talet. Andra har fått del av situationen, och vi har också fått del av hur det varit långt tidigare.

Vi har i detta land en modern arbetsmarknadspolitik ända sedan 1950-talet, en politik som vi byggt vidare på. Det är inte utan motstånd från de borgerliga partierna som den byggts ut, men det vill man inte höra talas om i dessa dagar.

När de s. k. LO-ekonomerna Rudolf Meidner och Gösta Rehn på 1950-talet arbetade hårt för en effektiv arbetsmarknadspolitik var det naturligt att de ansåg att det var statens roll att ordna med och ta ansvar för arbetsmarknadspolitiken. Men i dag kan vi bara fråga oss, om detta enbart är en statlig uppgift. Är det inte också en kommunal uppgift? Låt oss se lite på skillnaden i utvecklingen. 1950 hade vi i vårt land 2 501 kommuner, 1960 var det 1 031, 1970 848 och 1971 är det 464. Målet ligger någonstans omkring 270 när sammanslagningen är klar 1974.

Situationen är alltså en helt annan nu än den var på 1950-talet. Kommunerna har nu helt andra möjligheter och resurser än tidigare. När alltså regeringen går ut hårt med konjunkturstimulerande medel bl. a. på arbetsmarknadspolitikkens område borde kommunerna i större utsträckning ha en beredskap klar. Kommunerna är alldeles för oförberedda för en sådan här situation. Vi skall ha klart för oss att landets 464 kommuner är mycket stora arbetsgivare. Vi har nämligen ca 302 000 personer som är anställda i våra primärkommuner mot endast 153 000 år 1960. Som jämförelse i övrigt kan nämnas att antalet anställda i statlig tjänst 1970 var 381 100. Till detta kan läggas att 1970 fanns 105 800 anställda i

landstingen. Den övervägande delen är naturligtvis anställda i privat tjänst, men jag vill alltså här poängtera att stat och kommun – både primärkommun och landstingskommun – är mycket stora arbetsgivare.

Jag vill också med detta ha sagt att i stället för de oprioriterade byggen som nu har fått sättas i gång – varuhus, bankpalats, kontorshus osv. – borde kommunerna ha haft en beredskap för mer väsentliga investeringar i barnstugor, pensionärshem, ålderdomshem m. m. Om kommunerna har en sådan beredskap gör det inte så mycket om statsmakterna så att säga dröjer med att trycka på knappen för åtgärder. Nu blir det lätt litet panikartade åtgärder som vidtas. Det är klart att kommunalmännen säger att det kostar rätt mycket att hålla denna beredskap, men sådana här förberedelsekostnader borde rymmas inom ramen för den statliga arbetsmarknadspolitiken.

Av de siffror som jag tidigare har nämnt framgår klart att kommunerna är stora arbetsgivare. Några exempel bland många. Stockholms kommun har ca 48 700 anställda. Uppsala kommun har ca 7 000 anställda. Vilka industrier har det? Kommunerna har också i stor utsträckning de resurssvaga grupperna anställda inom sina områden, och det gäller för dessa att snarast få jobb. Det är klart att beredskapsarbeten i första hand skall läggas på investeringsarbeten, men även om kommunerna i viss mån med hjälp av arbetsmarknadsmedel startar en ökning på driftsidan av exempelvis den sociala verksamheten bör man i en konjunkturuppgång kunna behålla denna verksamhet. Behoven finns. Därom råder ingen tvekan. Vi kan bara se på barntillsynsområdet, åldringsvården m. m.

Av de arbetslöshetssiffror som redovisas finner man att gruppen kvinnor är ganska stor. Från alla håll ropas på åtgärder. Låt mig med en gång deklarerera att vi kräver åtgärder för alla arbetslösa – både män och kvinnor. Låt oss inte få några arbetsuppgifter som är särskilt konstruerade för kvinnor och andra som är förbehållna män. Ett sådant tänke- och handlingsätt tillhör det förgångna.

I september i år var antalet sysselsatta kvinnor 1,55 miljoner. Det innebär en ökning med 19 000 sedan september förra året, av vilka 17 000 var gifta. Antalet sysselsatta män minskade samtidigt med 36 000 och uppgick i september i år till 2,3 miljoner.

Låt oss sedan då det gäller arbetslösheten se på arbetskraftsundersökningarna som ju – det har många talare varit inne på – redovisar mer än de reellt registrerade på arbetsförmedlingarna. Knut Johansson har i tidningen Byggnadsarbetaren sagt om dessa undersökningar att de mäter arbetsviljan hos folket. Den statistiken visar att det i september i år fanns 64 000 arbetslösa kvinnor. Av dem var 27 000 eller 43 procent under 25 år. Av intresse är att notera att 18 procent av de arbetslösa kvinnorna och 27 procent av de gifta arbetslösa kvinnorna ville ha deltidsarbete, dvs. ett arbete som understeg 25 timmar per vecka. Samtidigt fanns emellertid 65 000 kvinnor som arbetade på deltid, mindre än 35 timmar per vecka, men önskade få heltidsarbete. 49 000 av dessa var gifta. Som jämförelse vill jag nämna att enligt den rena arbetslöshetsstatistiken var antalet arbetslösa kvinnor vid detta tillfälle 20 000.

Den ökade kvinnliga arbetslösheten kan också ses ur en positiv

synvinkel: kvinnorna börjar ställa krav på samhället på ett helt annat sätt än tidigare. Många av de nu arbetslösa kvinnorna var från arbetsförmedlingsstatistisk synpunkt arbetslösa också tidigare, dvs. de var hemarbetande. De önskade ofta få förvärvsarbete men brydde sig inte om att anmäla sig som arbetssökande. Hur ofta har vi inte sagt till dessa kvinnor när vi har mött dem ute på kurser och konferenser: Anmäl er på arbetsförmedlingen – det är enda möjligheten för arbetsmarknadsverket att göra insatser för er räkning. Kvinnorna har blivit medvetna på den här punkten. Den nya skattelagstiftningen har också gjort sitt till. De har anmält sig, de har gått igenom arbetsmarknadsutbildning och de har fått arbete. Nu har de drabbats hårt av inskränkningarna, eftersom de, liksom ofta den unga arbetskraften, tillhör de lägst utbildade och dem som kommit sist ut på arbetsmarknaden.

Siffrorna när det gäller i synnerhet den kvinnliga arbetslösheten kan kompletteras med andra uppgifter, som inte framkommer av någon arbetslöshetsstatistik alls. Det rör sig om inskränkningen av arbetstiden för dem som är deltidsanställda. Inom exempelvis handelns område är det inte ovanligt att man får sin arbetstid förkortad från 25 till 20 timmar eller från 20 till 17 timmar i veckan. Vad betyder inte det för en familjeekonomi som är baserad på en viss inkomst? En sådan dold arbetslöshet talas det mycket sällan om. Jag har inte under den tid jag har lyssnat på den här remissdebatten hört den nämnas. Den får heller inga stora rubriker i tidningarna – och ändå betyder den så mycket för dem som drabbas. De ökade kostnaderna för kommunernas socialvård har bl. a. sin orsak i sådana företeelser.

Vi hälsar med stor tillfredsställelse att det i det regeringspaket, som vi nu har fått, bland de familjepolitiska åtgärderna också ligger ett förslag om höjning av driftbidragen till såväl daghem som fritidshem. LO-kongressen, som hölls i september, uttalade sig på den punkten i mycket kraftiga ordalag. Kongressen framhöll att "det är synnerligen angeläget att statsbidraget till barnstugornas driftkostnader kraftigt höjs". Vi är från LO-sidan tacksamma för att så snabbt ha fått ett visst gehör för vårt kongressuttalande. De nya driftbidrag vi nu får står kanske inte helt i samklang med det kraftiga uttalande vi gjorde, men vi tycker att det är bra att vi har fått den här ökningen.

Det har tidigare, i den här debattens sena timmar, varit en daghemsdiskussion, där man till sin förvåning har fått höra att det är folkpartiet som har drivit frågorna om daghem och fritidshem. Ja, folkpartiet och de borgerliga har kommit in i den här debatten sedan det blivit allmänt socialt accepterat att ha sina barn på daghem och fritidshem. Nu finns det ingen annan möjlighet att ordna sin barntillsyn. Vi har inga hembiträden, vi har mycket litet av barnflickor som underbetalda kan ta hand om barn till förvärvsarbetande, välsituerade föräldrar. På den tiden då den här verksamheten kallades barnkrubbor, när den var mer en hjälp för de allra lägsta inkomsttagarna, hörde jag aldrig att några borgerliga politiker arbetade vare sig kommunalt eller i riksdagen för en utbyggnad av den.

Från LO:s sida har vi drivit de här frågorna under årtionden – sedan 1940-talet kan vi ha det så att säga registrerat – och det har varit

naturligt, för det har varit ett starkt krav från de stora LO-grupperna att få dessa frågor lösta. Det är i mycket stor utsträckning de grupperna som drabbats av bristen på barntillsyn.

Bristen på barntillsyn är för resten för många av de arbetslösa kvinnorna en av orsakerna till arbetslösheten. De gifta kvinnornas önskan om deltidsarbete kan också ofta knytas till bristen på barntillsyn. Tyvärr har i det kommunala budgetarbetet den sociala verksamheten, barntillsynen, fått stryka på foten vid de prutningar som har varit nödvändiga i det kärva ekonomiska läget. Som förvärvsarbetande föräldrar är vi oftast ett tyst och försynt släkte. Vi gör inte våra krav tillräckligt hörda i kommunerna. Jämför med vilka resurser som kan mobiliseras om det gäller byggandet av en sporthall eller en ishockeyrink! Då hörs och syns kraven. Spaltmetrar skrivs. Idrotten är på något sätt en helig ko i det här landet -- en ko som kanske ur ekonomiska prioriteringssynpunkter borde ägnas ett mer ingående studium.

De borgerliga partierna bekänner sig som barnfamiljernas vänner, de arbetslösas vänner osv. Det är ingen hejd på deras önskan om insatser, insatser som varierar med partierna, även om vi för tillfället har fått ta del av en viss enighet. Därför är det beklämmande när vi i vissa borgerliga tidningar kan läsa om hur man ifrågasätter byggandet av barnstugor. Det blir för dyrt, menar man, och man ser endast till de krassa bruttosiffrorna -- bryr sig inte alls om de inkomster som flyter in skattevägen och avgiftsvägen och i övrigt genom att man slipper investeringar i skolor, vägar och bostäder om båda i familjen kan arbeta i stället för att man tar arbetskraft utanför kommunen. Det värde för barnen som ligger i en förskolevistelse viftas dessutom bort. Man säger på sina håll i den borgerliga pressen "att den utfösning av kvinnorna till näringslivet som pågått de senaste åren kan gott avslutas". Det finns också aktuella exempel på att borgerliga kommunalråd reserverat sig mot den höjning av anslagen till familjedaghemverksamheten som behövs för att man skulle klara av de normer som kommunen bestämt sig för.

Full sysselsättning är och förblir det vägledande målet för arbetarrörelsen -- såväl den fackliga som den politiska. Detta mål gäller alla oavsett kön. Samhällets kompletterande åtgärder i form av bl. a. barntillsyn för att klara denna målsättning är mycket väsentlig. Barntillsynen i form av barnstugor har i sig ett värde också för barnens utveckling. För att snabbare nå en social utjämning bland olika grupper är det nödvändigt att man har en förskoleverksamhet som når alla barn -- i synnerhet dem som kommer från de resurssvaga familjerna. Ett ökat statligt stöd för denna verksamhet som komplement till andra familjepolitiska och konjunkturstimulerande åtgärder hälsas därför med särskild tillfredsställelse. Det är barnen som skall bli morgondagens vuxna, morgondagens riksdagsmän och kommunalpolitiker. Jämlikhetspolitiken måste starta i förskoleåren.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Den kritik som fru Sigurdsen riktade mot folkpartiet kommer jag inte att ta upp i mitt anförande här; den kommer senare att bemötas av herr Romanus. Min avsikt är att tala om Sveriges förhandlingar med EEC.

Hur vi utformar våra relationer till EEC är en av de allra viktigaste frågor vi har att ta ställning till. Vi vet att en av orsakerna till den bristande investeringsviljan inom industrin är osäkerheten om vilka relationer vi kommer att få till den europeiska gemensamma marknaden. För vår export och därmed för vår sysselsättning är det av avgörande betydelse att vi får en tillfredsställande lösning i våra förhandlingar med EEC.

Men vad är då en tillfredsställande lösning? Finansministern deklarerade ju i går att den tullfrihet för industrivaror -- men inte för alla industrivaror -- som EEC erbjuder "är bättre än vad vi i dag har" och var otålig över dem som "hänger läpp" över de dystra beskederna från EEC-håll. Vad var då regeringens eget förhandlingsmål? Jo, den eftersträvade -- jag citerar deklARATIONEN den 10 november 1970 -- "att delta i utvidgningen av de europeiska gemenskaperna genom omfattande, nära och varaktiga ekonomiska förbindelser". Regeringen förklarade att den delade "gemenskapernas uppfattning såsom den uttryckts i Romfördraget att en omfattande samverkan är nödvändig för att de fulla fördelarna av den gemensamma marknaden skall kunna realiseras". Regeringen tillade: "Sålunda erfordras åtgärder för att uppnå ökad rörelsefrihet för arbetstagare, tjänster och kapital jämte samverkan inom socialpolitiken och den ekonomiska politiken."

Dessa fulla fördelar vet vi i dag att vi inte uppnår med regeringens förhandlingsuppläggning. Det är fråga om ett klart misslyckande -- vi kommer varken att få omfattande, nära eller varaktiga förbindelser. Vi kommer att få ett begränsat frihandelsavtal men inte kunna delta i integrationen, vi blir stående utanför samarbetet på många områden -- den ekonomiska politiken, industripolitiken, forskningsfrågorna, energipolitiken, miljöpolitiken -- och vårt näringsliv kommer inte att kunna tävla på lika villkor med EEC-ländernas. Därför kan inte avtalet kallas omfattande. Det kommer inte att medge för oss att påverka beslutsprocessen, inte heller att bli regelbundet konsulterade -- därför blir det inte fråga om några nära förbindelser. Avtalet kan uppsägas inom tolv månader -- alltså blir det inte varaktigt. Den som förklarar sig nöjd med ett sådant avtal måste ha skruvat ner sitt förhandlingsmål, och det är tydligen det regeringen nu är i full färd med att göra -- att döma av både statsministerns och finansministerns ord i går.

När det gäller att jämföra dagens situation glömde finansministern bort flera viktiga aspekter. Vi vet inte vilka och hur långvariga undantag som EEC till slut kommer att kräva, undantag som löper risk att ställa oss inför nya tullbarriärer gentemot de EFTA-länder som nu går in i EEC. Vi vet att det erbjudna samarbetet på viktiga punkter är betydligt mindre omfattande än det som nu äger rum inom EFTA-konventionens ram. Vi kommer inte att få några som helst rättsregler för att försäkra oss om likabehandling. Vi kommer inte att få stödja oss på några gemensamma konkurrensregler -- i stället finns det stor risk för väsentliga och långvariga undantag. Vi vet att definitionen på industrivaror är mera begränsad inom EEC än inom EFTA, det drabbar svensk livsmedelsindustri. Vi vet att ursprungsreglerna har en annan och förmånligare utformning inom EFTA än inom EEC.

I stället finns det, herr talman, skäl att fråga sig: Vad är det vi har uppnått genom våra egna deklARATIONER och våra egna förhandlingsansträngningar? EEC-staterna har själva uttalat att avsikten med utvidgningen var att inga nya tullhinder skulle upprättas. Skulle detta uppnås var det logiskt och nödvändigt av EEC att komma med ett frihandelserbjudande. Något därutöver har vi heller icke förhandlat oss till -- i stället torde de återstående förhandlingsmånaderna få användas till att söka undvika begränsningar i frihandeln.

Utrymmet för förbättringar efter det att ministerrådet om några dagar fastställt sitt förhandlingsmandat kommer tyvärr inte att bli stort. Sverige bör här med kraft bl. a. hävda

att de begärda undantagen urholkar frihandelserbjudandet och just uppreser sådana nya tullhinder som EEC förklarat sig vilja undvika,

att de skyddsklausuler EEC begär måste specificeras med hänsyn till under vilka omständigheter de skall kunna åberopas och att det i avtalet uttryckligen utsäges att konsultation måste äga rum mellan parterna innan sådana åtgärder vidtas,

att inga nya handelshinder får tillåtas uppstå inom Norden,

att EFTA:s ursprungsregler i vad avser det s. k. kumulativa kriteriet tillämpas inom det nya frihandelsområdet, och

att utvecklingsbarheten inte enbart skall avse begränsat tekniska områden.

Men vårt psykologiska förhandlingsläge är inte det bästa. EEC är redan förhandlingstrött, irritationen över Sverige och Sveriges ovilja att tala klarspråk ökar, pressen att nå ett snabbt slut på samtliga förhandlingar blir allt starkare.

Man kan, som herr Burenstam Linder gjorde i går, fråga sig varpå det beror att vi hamnat i detta läge. En orsak är att regeringen inte tog till vara den möjlighet till ett mera omfattande avtal, som låg i att specificera att vi önskade ett associationsavtal på basis av § 238 i Romavtalet. Det hade kunnat skilja oss ut från de övriga neutrala staterna och åskådliggöra att våra samarbetsönskemål låg på en betydligt högre nivå. Genom att hålla fast vid en förhandlingsuppläggning som redan är överspelad har man börjat väcka misstankar om att vi har andra motiv, t. ex. att vi vill försvåra för Danmark och Norge att nå framgång i sina medlemsförhandlingar. Det säger sig självt att vi bör avvisa sådana misstankar. De hänger i sin tur samman med att man i Sveriges attityd saknar en positiv grundinställning till det europeiska samarbetet. Det finns många inom EEC som i dag undrar om den svenska regeringen och svensk socialdemokrati över huvud taget ser något positivt i den europeiska gemenskapen utöver de kommersiella fördelar ett samarbete kan ge oss. Det som slår klarast igenom är den enträgna kritiken av EEC, avståndstagandet från EEC.

Självklart får vi acceptera det förhandlingsresultat som vi kan komma fram till under varen. Men vi får inte slå oss till ro med detta begränsade avtal med dess osäkerhet för hela vårt näringsliv -- både för större och mindre företag -- och med de risker för sysselsättningen och anställningstryggheten det innebär. Vi får inte förtröttnas i försöken att inom EEC få gehör för det närmare och mera omfattande samarbete på neutralitetspo-

Torsdagen den
4 november 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

litikens grund som vi vet behövs. Om efter en tid en förhandlingschans öppnar sig för oss – jag säger *om* – hoppas jag att regeringen lärt av misstagen denna gång, att vi ger klarare uttryck för vår känsla för samhörigheten med övriga Europa och att vi då kunnat bygga upp den fond av förtroende och sympati för vår politik, som vi nu tyvärr saknar ute i Europa.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Måndagen den 11 och tisdagen den 12 oktober sammanträdde familjepolitiska kommittén för att bl. a. diskutera en förändring och förstärkning av bostadstilläggen till barnfamiljer. Inga beslut fattades och inga förslag utformades, vilket kanske annars hade varit möjligt om någon vid den tidpunkten hade haft en aning om att det brådskade.

Torsdagen den 14 oktober, alltså två dagar senare, gav regeringen en presskonferens vid vilken man bl. a., utöver en engångsutbetalning i januari, utlovade en kraftig förstärkning av bostadstilläggen redan från den 1 april 1972.

Fredagen den 15 oktober, alltså en dag senare, anmodade regeringen familjepolitiska kommittén att omgående – som det heter – redovisa kommitténs hittillsvarande överväganden angående utformningen av bostadstilläggen till barnfamiljerna. Samma dag översändes av kommitténs ordförande en arbetspromemoria i ämnet. Promemorian åtföljdes av en missivskrivelse, i vilken det kraftigt underströks att det rörde sig om en arbetspromemoria, att viktiga delar av bostadstillägssystemet ännu inte behandlats och att den i kommitténs direktiv anbefallda avvägningen av olika familjepolitiska stödformer mot varandra ännu inte avslutats.

Söndagen den 17 oktober, ytterligare ett par dagar senare, offentliggjordes utan att kommittén underrättades den arbetspromemoria som dittills i enlighet med vanlig kommittépraxis hade betraktats som konfidentiell. Vid publiceringen utlämnades missivskrivelsen från kommitténs ordförande med alla dess reservationer. Härigenom skapades – jag måste förmoda, avsiktligt – intrycket att det rörde sig om ett förslag från familjepolitiska kommittén, vilket det alltså inte var.

I propositionen 156 om höjda bostadstillägg för barnfamiljer fullföljs denna linje. På sida efter sida hänvisas till familjepolitiska kommittén på ett sätt som måste skapa intrycket att regeringen egentligen bara till riksdagen vidarebefordrar ett förslag från en enhällig parlamentarisk kommitté. Detta är inte sant. Regeringen är själv ensam ansvarig för propositionen och dess innehåll.

Det är desto viktigare att få detta fastslaget eftersom propositionen innehåller förslag som kommittén sannolikt inte ens på direkt beställning av regeringen skulle kunnat biträda, i varje fall inte enhälligt. Det gäller t. ex. förslaget om ett 80-procentigt hyresbidrag inom det kommunala bostadstilläggets ram till barnfamiljer för den del av kostnaden som ligger inom vissa hyresintervaller. I den promemoria som återopas diskuteras 60 procent, och det är inte av en tillfällighet. Kommittén har talat om olika nivåer för den procentsatsen och, fortfarande utan att fatta några beslut, varit ytterst tveksam mot att gå så högt som till 80 procent.

framför allt därför att man därmed skulle avlägsna ett viktigt incitament för dem som bygger hus till att försöka bygga billigt. Om regeringens förslag bifalles blir resultatet att en familj som har en bostadskostnad på 400 kronor i månaden och flyttar till en bostad som kostar 800 kronor får, om familjen är tillräckligt stor, en merutgift på 80 kronor. 320 kronor betalas av stat och kommun. Måste inte varje byggherre fråga sig: Vad tjänar det till att försöka spara några kronor på byggnadskostnaderna, om de som skall bo i husen ändå bara behöver räkna med att själva bära en så liten del av kostnaden, om man kan konsumera en nyttighet för 400 kronor genom att själv betala 80 kronor? Man kan verkligen vara allvarligt tveksam om ett sådant förslag.

Detsamma gäller de hyresgränser som propositionen föreslår. Även där går man ovanför vad som nämns i kommitténs promemoria. Kommittén hade föreslagit att dessa övre hyresgränser, inom vilka det kommunala bostadstillägget utgår, skulle räknas upp från 520 till 625 respektive 725 och 925 kronor. Nu kommer statsrådet Odhnoff, som har undertecknat propositionen, och lägger på hela vägen. I stället för 625 sätter man 650, i stället för 725 sätter man 800. Nu är dessa siffror ingalunda höftade i kommitténs promemoria, utan det ligger en undersökning bakom. Det är så att när de nu gällande hyresgränserna fastställdes utgick man från den faktiska, konstaterade bostadskostnaden i en typlägenhet av de senaste årens produktion; detta var 1968. De belopp som nämns i kommitténs promemoria är på samma sätt framräknade efter vad en liknande typlägenhet kostar i dag i de två senaste årens produktion. Regeringen lägger bara på – såvitt jag kan förstå tämligen godtyckligt och slumpartat – ytterligare några tiotus på varje gräns. Jag får därav intrycket att det helt enkelt har gällt att placera 100 hemlösa miljoner, placera dem nästan hur som helst. Vid presskonferensen och i pressmeddelandet den 14 oktober råkade man hugga till siffran 300 miljoner, ja, t. o. m. 400. Men 100 har man sedan fört över till ett annat hugskott som skall förverkligas först 1973. Sedan visar det sig att inom promemorians ram ryms inte mer än 200 miljoner, och det är verkligen inte heller någon höftad siffra – det är i stort sett vad man kan säga att det systemet tål utan att gå sönder. Men där blev 100 miljoner över som var utlovade och som någonstans måste placeras. Då höftar man till nya hyresgränser och höjer, enligt min mening på ett ganska äventyrligt sätt, den procentsats efter vilken bidraget skall utgå.

En annan punkt där det säkerligen icke skulle kunnat bli någon enighet gäller kompensationen till kommunerna för de ökade kostnaderna. Där åberopas kommittén på alldeles speciellt sätt. På s. 19 i propositionen 156 står det: "Kommittén har därvid pekat på möjligheten att göra detta" – alltså kompensera kommunerna – "t. ex. genom en avlastning av kommunala kostnader för bantillsyn." Det har kommittén alls icke gjort. Några personer inom kommittén har pekat på den möjligheten. Det har anmälts stor tvekan även där, och något beslut i frågan har icke fattats. Personligen kunde jag aldrig biträda ett sådant beslut, därför att det enligt min mening är orättvist. Om man går den vägen att man ökar kommunernas kostnader för bostadstillägg och bara delvis kompenserar dem inom det systemet och i stället lägger kompensa-

tionen på ett annat system, kommer kostnadsökningen och kompensationsen ingalunda att träffa samma kommuner, i varje fall inte med jämförliga belopp. Det är t. o. m. nästan definitionsmässigt på det sättet att ju större kostnader en kommun har för barntillsyn, desto lägre kostnader har samma kommun för bostadstillägg. Ju bättre barntillsynen är tillgodosedd, desto större förvärvsfrekvens bland gifta kvinnor och desto mindre efterfrågan på bostadstillägg, eftersom familjeinkomsterna stiger. Det är troligen en tämligen sned metod för att kompensera kommuner. I varje fall finns det icke något ställningstagande från någon kommitté bakom detta. Det är helt och hållet på regeringens ansvar som ett sådant förslag läggs fram.

Sedan skall kommittén retroaktivt utreda frågan om hur inkomstprövningen skall gå till. Det nya, väsentligt utökade systemet skall tills vidare administreras efter samma regler som det gamla. Och det blir ganska äventyrliga regler. De orimliga marginaleffekter som redan det nuvarande systemet har blir rent groteska när man matar in 300 miljoner till i det, och många fler familjer än nu kommer att ha bidraget kvar upp i inkomstlägen där marginalskatten är 60 procent och där bidragsreduktionsfaktorn är 30 procent, alltså sammanlagt en 90-procentig marginaleffekt. Och det skall vi dras med i varje fall i ett år. Dessutom blir det inte så lätt för kommittén att fullfölja det här uppdraget att presentera en ny metod för inkomstprövning. Sådana metoder är bl. a. beroende av hur stora belopp som skall inkomstgraderas. Det är lätt att göra en metod för inkomstgradering med hyggliga effekter vid ett litet belopp. Det är svårare när det gäller ett stort belopp. Kommittén kommer där att få ett svårare jobb än man skulle ha haft om man fått göra alltsammans i ett sammanhang.

Och så är det då delta med avvägningen! Det trycks väldigt hårt i direktiven på att kommittén skall väga mot varandra olika familjepolitiska stödformer och att man skall sätta in hela systemet i ett samhällsekonomiskt sammanhang. Det blir inte så lätt att göra det, om man redan innan den avvägningen på allvar börjar har bundit ett så pass stort belopp som 300 miljoner kronor och därtill 1973, i någon sorts maskliknande bihang till familjepolitiken, 100 miljoner kronor i ett slags bostadstillägg till icke-barnfamiljer. Ingen kommitté — på vilket område det vara må — skulle med särskild tillfredsställelse hälsa ett uppdrag att på det sättet utreda vad som kanske till hälften redan är bundet.

På det hela taget är det familjepolitiska avsnittet av regeringens paket med konjunkturpolitiska åtgärder och därmed sammanhängande ting ett av de mest drastiska exemplen på att det här paketet verkligen inte har kommit till som något utslag av handlingskraft och gott handlag utan mer är resultatet av nervositet, skakighet och en ovanligt allsidig inkompetens, i varje fall i vad gäller familjepolitiken. Beskyllningen för inkompetens behöver inte nödvändigtvis drabba familjeministern, i varje fall inte med full tyngd. I det beryktade pressmeddelandet av den 14 oktober finns tecken som tyder på att över huvud taget inget sakkunnigt öga hade fallit på den texten, varken familjeministerns eller någon annans. Möjligen kan det vara så att familjeministern fram till den tidpunkten varit lika överseglad som familjepolitiska kommittén och över huvud taget inte

underrättad om vad herrar Palme och Sträng sysslade med. Däröfvet jag självfallet ingenting. Jag vet bara, att medan regeringen gav presskonferens om familjepolitiken, drack familjeministern kaffe i riksdagsrestaurangen.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Det har väl knappast undgått någon att det finns en familjepolitisk kommitté, och efter herr Carlshamres anförande här har det kanske blivit alltmer uppenbart. Vi har inom denna kommitté under några år brottats med de familjepolitiska frågorna och vi avser att framlägga ett betänkande inom den allra närmaste tiden.

Under de senaste veckorna har det riktats en hel del kritik mot vårt sätt att arbeta, bl. a. från pressen. Kritiken har i synnerhet gått ut på att vi inte har haft tillräckligt hög arbetstakt, att vi borde ha varit färdiga med vårt förslag för länge sedan, osv.

Låt mig då först påminna om att vi under åren 1967 till 1970 har framlagt tre betänkanden, som har utgjort underlag för riksdagsbeslut. Det första betänkandet låg till grund för beslutet om de nuvarande bostadstilläggen. Visserligen hade vårt förslag en annan utformning, men vi knäckte dock principen om den fördelning av stödet som också kommer till synes i den proposition som nu ligger på riksdagens bord.

I stället för att söka åstadkomma en utjämning mellan familjer med och utan barn i samma inkomstläge sade vi oss att det enda rimliga och rättvisa är att om möjligt låta alla barn få leva på en något så när lika standard. Vi föreslog därför ett riktat barnstöd för att utjämna mellan familjer i olika inkomstlägen, med tyngdpunkten lagd på familjer med låga inkomster och flera barn. Vi föreslog också att de allmänna barnbidragen skulle ingå i ett sådant system. Det visade sig sedan att vi var alldeles för tidigt ute. Vårt enhälliga förslag utlöste en inflammerad debatt, och framför allt ansågs vid denna tidpunkt barnbidragen såsom någonting som det var alldeles omöjligt att peta på.

Men förändringens vind sveper trots allt genom vårt samhälle, och efter det att kommittén framlagt detta förslag har vi bl. a. haft den stora jämlikhetsdebatten, vilken också har satt sina spår. I dag finns det visserligen fortfarande borgerliga företrädare, som i första hand kämpar för en höjning av barnbidragen, men det finns även en mycket bred opinion, som vill få en annan fördelning av barnstödet. Man är helt införstådd med att vi måste göra en utjämning mellan ekonomiskt svaga barnfamiljer och barnfamiljer som har det relativt gott ställt.

Detta är en utveckling som ledamöterna i familjepolitiska kommittén har all anledning att glädja sig över, inte minst med tanke på den debatt som pågick den höst för fyra år sedan då vårt första betänkande lades fram.

Om jag skall återgå till detta med arbetstakten, vill jag påminna om de omfattande direktiv som kommittén har att rätta sig efter och som delvis är återgivna i propositionen 156. Jag skall inte trötta med en uppräknin g här. Jag vill i alla fall påminna om att riksdagen under de år som har gått mycket villigt och glatt har medverkat till att kommittén ständigt har fått nya uppgifter.

Under de senaste åren har vi fått i uppdrag att pröva frågan om bostadstillägg till icke-barnfamiljer, en fråga som i sanning har visat sig vara mycket komplicerad. Vi skall pröva reglerna för bosättningslån, ompröva vissa medborgarskapsfrågor, behandla frågan om ekonomiskt stöd vid adoption, göra en översyn av bidragsförskottssystemet, pröva frågan om sjukpenning vid vård av sjuka barn, se över fridagsregeln m. m. Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen ytterligare.

Med tanke på de många nya uppgifter som vi alltså har fått att utreda vågar jag påstå att det knappast är möjligt för oss att framlägga slutbetänkandet tidigare än vad vi har beräknat. Ytterst handlar det kanske om ansvarskänsla. Vi har inte velat höfta till några förslag ivrigt och snabbt utan har gjort ordentliga undersökningar för att få underlag för våra ställningstaganden. När vi framlägger slutprodukten under våren 1972 får var och en möjlighet att bedöma, om vi har varit alltför ambitiösa i våra undersökningar, likaså om vi har lyckats bidra med riktlinjer för en utformning av den familjepolitik som skall gälla för 1970-talet och möjligen också för en del av 1980-talet. Då det gäller att bedöma familjernas egen efterfrågan på samhällsstöd tycker jag personligen att vi i dag har betydligt fastare mark att stå på än vi hade t. ex. när våra direktiv en gång kom till.

Jag talade i början av anförandet om förändringens vind. Den har sannerligen svept över det här fältet. Man har nu under åtskilliga år haft den allra största ökningen i arbetskraften bland gifta kvinnor, och småbarnsmödrarna deltar i allt större utsträckning i produktionen. Fler och fler unga par delar hemsysslor och finner detta helt naturligt. Unga män och kvinnor utbildas i ungefär samma utsträckning, och efterfrågan på barntillsynsplatser växer. Allt detta sammantaget visar enligt min mening att en familjepolitisk satsning i första hand måste inriktas på servicesektorn.

Trots att vi just nu befinner oss i en besvärlig situation med bl. a. hög kvinnoarbetslöshet vill jag slå fast att vi måste göra betydande satsningar på barntillsynssidan. Att kvinnor med barn får möjligheter att förvärvsarbete är av utomordentlig betydelse för våra möjligheter att framåt i tiden öka den gemensamma kakan, och det har betydelse för uppnåendet av jämlikhet mellan män och kvinnor men också mellan barnfamiljerna själva. Det bästa sättet att öka familjernas disponibla inkomster är att föräldrarna bereds möjligheter att förvärvsarbete. Alla våra undersökningar bekräftar detta, trots att vi inte på något sätt har försökt att undanskylla problemen med marginaleffekterna. Sådana existerar nämligen, eftersom det finns inkomstprövade förmåner och daghemsavgifter och en progressiv beskattning. Men jag vill också slå fast att det oftast rör sig om överdrifter när borgerliga företrädare, liksom den borgerliga pressen, drar fram vissa exempel i syfte att svartmåla. Mamma förlorar inte på att gå ut i ett ordentligt förvärvsarbete, men hon får i vissa fall alltför litet pengar kvar. Det är där problemet ligger.

Ingen har heller lyckats hejda de unga föräldrar som i dag betraktar det naturligt att båda förvärvsarbetar. En undersökning i april 1971 visar att ca 40 procent av alla nyblivna föräldrar hade återupptagit eller påbörjat förvärvsarbete redan när barnet var 8–9 månader gammalt. I dag

förvärvsarbetar 43 procent av mödrar vilkas yngsta barn är under 3 år och 55 procent av mödrar vilkas yngsta barn är 3–6 år, 63 procent av mödrar vilkas barn är 7–10 år och 70 procent av mödrar vilkas yngsta barn är 11–16 år. De ensamstående föräldrarna har en ännu högre förvärvsfrekvens och t. o. m. i trebarnsfamiljer med yngsta barnet under 3 år har de gifta kvinnorna så hög förvärvsfrekvens som 30 procent.

Trots de här siffrorna och den utveckling de bekräftar finns det naturligtvis många familjer som fortfarande måste leva på bara en inkomst -- och kanske också en blygsam sådan -- på grund av brist på arbetsmöjligheter, brist på tillsynsplatser eller av andra orsaker. Det förslag om ökat stöd till barnfamiljerna som nu ligger på riksdagens bord får ses som väsentligen avsett för den gruppen. Att vi skulle avstå från att ge dessa familjer ett ordentligt stöd för att undvika marginaleffekter betraktar jag som närmast horribelt. Menar de borgerliga som har talat förklenande om denna reform, att vi bara för att undvika marginaleffekter skulle ha underlåtit att ge ett handtag åt dem som bäst behöver stöd?

Nej, jag skulle knappast vilja angripa problemen från den sidan. Man kan i stället slå fast att detta är en förstärkning av en reform som i huvudsak kommer familjer med *en* inkomst till godo. Ytterst få heltidsarbetande makar med barn får någon glädje av de nya bostadstilläggen. Därför anser jag i klar motsats till herr Carlshamre att det är mycket tillfredsställande att det ändå i propositionen finns med ett inslag av resurstyning till förvärvsarbetandes favör genom att kompensationen till kommunerna går via ökade driftbidrag till daghem och fritidshem. Jag hoppas att detta skall medverka till att en del kommuner omprövar de projekt som nu har skjutits på framtiden.

Men jag skulle vilja gå längre och ifrågasätta om vi inte på något sätt måste lösa frågan om daghemsavgifterna. Det är nämligen i hög grad dessa som medverkar till att det blir en alltför liten vinst när den förälder som har varit hemma träder ut i arbetsmarknaden. Den av Kommunförbundet rekommenderade taxan ligger högt, och trots detta har vissa kommuner en ännu högre avgift. Eftersom jag företräder en kommun som alltid har haft en enhetstaxa och mycket rimlig avgiftsnivå, kan jag verkligen understryka att vi haft och har mycket goda erfarenheter av detta system. Fördelarna ligger bl. a. i att systemet är enkelt att administrera, att avgiften inte medverkar till att skapa marginaleffekter. Risken för social skiktning vid val av tillsynsform reduceras. Det skulle också kunna motverka vissa kommuners benägenhet att snegla på hur hög avgift man kan få in när man fördelar platserna, om det fanns en enhetstaxa.

Många kommer naturligtvis att invända att barntillsynen är så dyr, att föräldrarna redan nu är subventionerade osv. Mot detta skulle jag vilja säga att den förälder som går ut i förvärvsarbete betalar i inkomstskatt till stat och kommun ett ungefär lika stort belopp som samhällets kostnad för barnstugeplatsen. Har låglönekommuner kunnat klara barnstugekostnaderna genom åren utan alltför höga avgifter, tycker jag nog att andra kommuner också skulle kunna göra det. I varje fall bör kommunerna eftersträva att inte höja dessa avgifter i onödan, och jag hoppas att den sittande barnstugeutredningen tar upp den här frågan till ingående prövning.

Till sist också några ord om propositionen, som i huvudsak bygger på ett arbetsmaterial från den kommitté som påstås ha blivit "överkörd". Det hade naturligtvis varit en fördel om kommittén fått slutbehandla de olika delarna i det paket som vi avser att framlägga — det bör man poängtera. Å andra sidan får ju barnfamiljerna stödet tidigare genom regeringens förslag, och det är enligt min mening en klar fördel. Därför är jag inte lika känslig som herr Carlshamre på den här punkten. Herr Carlshamre har ju trots allt varit med och diskuterat vad han kallar hugskott, varför jag tycker att det ordet var väl hårt om regeringens förslag. I övrigt vill jag säga att det inte ankommer på mig att diskutera procedurfrågorna med herr Carlshamre, utan det får väl andra sköta.

Familjepolitiska kommittén är så pass långt framme med utredningen att det står fullt klart att vi skulle komma att föreslå en förstärkning av det riktade stödet till barnfamiljerna. Men jag vill framhålla att vi också hade andra alternativ än det som presenterats i propositionen, bl. a. ett med ett grundbidrag på 100 kronor per barn. Detta alternativ skulle kostnadsmissigt ha legat i paritet med regeringsförslaget. Kanske även jag kan tycka att det är litet tråkigt för oss i kommittén att framställas som de snåla eller i varje fall återhållsamma i detta sammanhang, eftersom den PM som publicerats tagits som ett formellt slutförslag från oss. Jag hade gärna sett att också andra alternativ hade presenterats. Men i stort sett följer propositionen upp de synpunkter som åtminstone jag lagt på frågan om de inkomstprövade grundtilläggen.

Det är dock en sak som förbigåtts, nämligen frågan om bidraget är ett allmänt konsumtionsstöd eller icke. Vi anser att det är ett konsumtionsstöd eftersom det kommer att utgå oavsett om man har en bostad eller ej. Det är endast inkomst och barnantal som påverkar beloppet. Mamman på mödrahemmet, den som bor hos släkt eller bekanta eller till äventyrs i tält eller husvagn får ju också ut bidraget. Det skulle därför vara helt adekvat att tala om barnstillägg i stället för bostadstillägg.

Däremot är det fullt klart att den hyresanknutna delen bör heta statskommunala bostadstillägg, eftersom den är direkt bunden till bostadskostnaderna.

Vidare har ju frågan om utbetalning av bidragen åter aktualiserats i propositionen. Till detta vill jag säga att det skulle vara tragiskt om vi skulle komma fram till en särbehandling av barnfamiljer med inkomstprövade bidrag.

Det talas ofta om hyresskolk i detta sammanhang, men det finns familjer utan bidrag och familjer utan barn som också missköter hyran. Det har visat sig att många ensamstående personer helt enkelt schappar från lägenhet och hyresskuld utan att underrätta värden. Barnfamiljer med inkomstprövat stöd görs enligt min mening i alltför hög grad till bovar i detta sammanhang. När det gäller dessa tycks man vilja inkassera både konsumtionsstöd och hyresstöd. I konsekvensens namn kanske man också borde börja diskutera barnbidragen, för det rör sig egentligen om samma sak, nämligen ett konsumtionsstöd.

Vi har att utreda denna fråga liksom frågan om inkomstprövningsreglerna, men jag skulle vilja mana till litet eftertanke på denna punkt. Vi talar så ofta om jämlikhet. Vi vill ha bort förmyndarmentalitet,

exempelvis inom socialvården. Vi vill inte särbehandla grupper. Det är därför som vi har alla skäl att se upp när det gäller just den här punkten.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Som så många gånger förr skulle jag i stora delar kunna instämma i vad fru Hörnlund anfört, men på ett par punkter vill jag göra en kommentar.

När jag använde ordet hugskott i ett sammanhang, gällde det ett förslag som inte är utformat i den föreliggande propositionen utan som bara är aviserat – tanken på ett bostadstillägg till icke-barnfamiljer 1973.

Om inte familjeministern känner till det kan jag tala om att även i det ärendet finns det en promemoria, mycket tjockare och mera imponerande än den som gällde bostadstillägget till barnfamiljer. Men trots dess tjocklek skulle den kunna sammanfattas i tre ord: "Det går inte." Att som ett utflöde ur det familjepolitiska stödsystemet skapa något meningsfullt system för bostadsstöd åt barnlösa det går inte. Det är därför jag har kallat detta ett hugskott. Sedan kanske man kan hitta något helt annat sätt, det vet jag ingenting om.

Sedan vill jag säga några ord om marginaleffekterna. Ingen har någonsin hävdad att vi skall avstå från att ge hjälp där hjälp behövs, därför att vi inte kan undvika marginaleffekter. Vad saken gäller är om vi kan utforma system som är behäftade med mindre marginaleffekter än de som nu gäller och ännu mer de som kommer att gälla efter den 1 april om riksdagen godkänner propositionen.

Fru Hörnlund nämnde själv daghemsavgifterna. Det bör observeras att med de nya belopp som föreslås kommer bostadstilläggen att ligga kvar så högt upp i inkomstlägena som 40 000 kronor och ända upp till 50 000 kronor i de stora familjerna. Där kan man realistiskt räkna med att det finns två inkomsttagare i familjen och att den alltså efterfrågar daghemsplatser. Då ryker, fru Hörnlund, de sista 10 procenten. En inkomstökning i det skiktet kommer att till 60 procent tas i anspråk av skatt och till 30 procent av reducerat bostadstillägg, medan de resterande 10 procenten går till höjd daghemsavgift. En enda krona om dagen är ungefär 10 procent av en vanlig löneökning.

Sådana marginaleffekter kan vi enligt min mening inte ha. Därmed inte sagt att det inte skall finnas något inkomstgraderat stöd. Vi skall bara hjälpas åt att hitta metoder för inkomstgraderingen som icke är förenade med dessa marginaleffekter.

Både fru Hörnlund och jag vet att det är svårt att göra detta, men det är icke omöjligt.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! När vi från borgerligt håll ständigt och jämt möter talet om marginaleffekter och försöken att misstänkliggöra inkomstgraderade reformer, då får vi ändå lätt den uppfattningen att man inte vill ha några sådana reformer. Detta gäller kanske inte i så stor utsträckning herr Carlshamre som ju har varit med i utredningen och lagt grunden till ett inkomstprövat system. Men vi möter denna kritik ständigt i tidningarna och vi har mött den också i riksdagsdebatten under de här dagarna.

Sedan kan man ju alltid välja exempel på olika sätt. I de exempel man kommit med har man samlat så många negativa faktorer som möjligt. Då kan man få resultat som verkar ganska besvärande även om de sällan förekommer i verkligheten.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Vi har enligt min uppfattning i vår riksdag med förenade krafter försatt vårt samhälle i en ganska besvärlig situation. Vi har inte riktigt förvaltats det förtroende som väljarna gett oss och nu börjar det gå upp för allt fler att man börjar få det sämre ekonomiskt för varje dag som går. Inte ens regeringens dignande bord med kollektiva nyttigheter förmår längre skymma den bistra verkligheten. Det är väl inte för intet som en stor del av den debatt som har förts här i går och i dag har kommit att handla om sysselsättningsproblem och de svåra tiderna, ty det är faktiskt på det sättet att företag läggs ned och att konkursernas antal ökar. Vi vet också att människor blir arbetslösa och tvingas att radikalt sänka sin standard mitt i det s. k. överflödssamhället. De som fortfarande har ett jobb konstaterar att det som blir över av årets löneökning efter skatt inte ens räcker till samma kvantum varor som tidigare.

Därför är vi alla i denna riksdag medansvariga. Vi i oppositionen för att vi inte ännu starkare har motsatt oss den alltför snabba och i vissa fall vidlyftiga expansionen av den offentliga sektorn.

Men, herr talman, det är regeringen i alla fall och främst dess statsminister som har huvudansvaret. Den övertro på den alltid lika varma solen och den alltid blåa himlen som tydligen herr Olof Palme besitter får vi nu alla dyrt betala. Kanske det nu äntligen kan gå upp för vårt regeringsparti att man inte bara kan skörda i näringslivet, man måste också så. Ja, även gödsla en del.

Regeringens tillfälliga ekonomiska konststycken insatta som punktinsatser här och där räddar oss inte ur dagens allvarliga läge utan tydligen får detta värka ut under den tid det tar till nästa konjunkturuppsving. När det kommer, finns ingen som kan säga, inte ens herr finansministern. Men vad som behövs av den här sådden i näringslivet för att kunna tillvarata nästa skörd – för att nu fortsätta med jordbruksterminologin – det är en satsning på det enskilda företagandet, på det privata initiativet, ett återställande av människornas förtroende för den politik som styrs från denna kammare.

Jag tror att det alldeles särskilt är två frågor som är centrala i vårt näringsliv.

1. Det måste löna sig att arbeta. Dvs. den anställde måste återges känslan av att han eller hon får det bättre genom att jobba mera, förkovra sig och ta på sig mera ansvar.

2. Den som riskerar sina slantar, sitt sparande i en rörelse, måste få möjlighet att få avkastning/ränta på dessa, dvs. företagen måste vara lönsamma, de måste gå med vinst. Behöver det sägas igen att vinstgivande företag är den bästa garantin för de anställdas fortsatta arbete och trygghet.

Debatten har ofta enbart gällt hur man skall fördela vinsten, sedan stat och kommun tagit sitt.

Det allmännas krav på företagen samt den lönenivå som det senaste avtalet, med regeringens goda minne, kom att ligga på gör det helt enkelt omöjligt för många företagare att fortsätta sin verksamhet. Det har vi noggrant fått erfara. Jag kan i sammanhanget inte underlåta att brännmärka regeringens, enkannerligen Olof Palmes, agerande i vinterns avtalsförhandling.

Att i en tid med vikande konjunkturer utan att avvakta industrins förhandlingar proklamera en lönesatsning för den offentliga sektorns anställda, vilken resulterade i kostnader för näringslivet som detta inte kan bära, är samhällsekonomiskt oansvarigt. Att sedan lägre tjänstemän och andra grupper innerligt väl behöver sina pengar är jag den förste att erkänna. Men ibland får vi alla vänta en viss tid. Det tjänar ju trots allt inte så mycket till att förhandla sig till bättre löner, om företagens kassalåda är tom och arbetslöshetens spöke i stället uppenbarar sig. Näringslivet har ju inte heller samma möjligheter som exempelvis post, tele, SJ, Norrbottens järnverk och andra verksamheter att bara övervältra kostnaderna på konsumenterna eller skattebetalarna.

Regeringens insatser för att hjälpa upp läget är som vanligt bara några ytterligare lappar i lapptäcket. De löser inte den centrala frågan som i dag, hur man än vänder och vrider på saken, är att förbättra lönsamheten i företagen. Kan vi inte klara den uppgiften blir framtiden mörk.

Företagen måste nu skära ned sina kostnader för att överleva. Det kan riksdagen hjälpa till med. Vi har från de tre icke-socialistiska partierna bl. a. framfört förslag om att för en viss tid slopa arbetsgivaravgiften, en löneskatt som i dag är helt omotiverad. Man skulle också kunna tänka sig att för en kortare tid, förslagsvis ett år, bevilja anstånd med inbetalningen av eller slopa ATP-avgifterna.

Någon säger kanske att detta kommer att minska statsverkets intäkter, och det är riktigt att så blir fallet under en övergångstid. Men ett par hundra tusen människor, antingen arbetslösa eller på omskolning, kostar kanske betydligt mera såväl i uteblivna skatteintäkter som i direkta stödåtgärder.

Fru talman! Vi tycker inom näringslivet i dag, och den synpunkten framförs på många håll runt om i landet, att det är hög tid att lämna det extremt ideologiska önsketänkandet hemma och i stället etablera ett samarbete mellan partierna i riksdagen och därmed få landets ekonomi på fötter samt återställa förtroendet för regering och riksdag. Jag är övertygad om att merparten av det svenska folket biträder en sådan önskan.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Fru talman! Under ett par år har diskussionerna om ökad jämlikhet i hög grad präglat den politiska debatten. Denna fråga är emellertid inte ny. Inom arbetarrörelsen har den ständigt varit aktuell. Jämlikhetstanken har varit och är en hörnpelare i vår ideologi. Demokratiseringsprocessen, strävandena mot sociala förbättringar och målsättningen att alla med-

Torsdagen den
4 november 1971

*Allmänpolitisk
debatt*

borgare skall ha reella möjligheter att få ösa ur kulturens olika källor har inte varit annat än en ständigt kamp för ökad jämlikhet.

Men det som satte verklig fart på debatten var rapporten från socialdemokratiska partiet och LO:s arbetsgrupp om jämlikhetsfrågor som antogs av den socialdemokratiska partikongressen för två år sedan. Det kanske mest positiva med denna rapport och partikongressens beslut var att det ena partiet efter det andra skyndade sig att ge sin anslutning till idén om ökad jämlikhet. Talesätt som "socialdemokraternas överdrivna jämlikhetssträvanden", som hade hörts strax tidigare, ville ingen längre bli påmind om. T. o. m. högern var ett tag inne på samma tankegångar. När man emellertid kom fram till reella ställningstaganden tvekade man. Jag syftar här på årets segslitna lönerörelse.

Aldrig någonsin har löneförhandlingarna varit så utdragna och hårda som de senaste var. Det tog över ett år innan ett avtal på den statliga sidan kunde träffas med två av de fyra huvudorganisationerna. De båda organisationer som omfattar de högst avlönade tjänstemännen vägrade som bekant att skriva under avtalet.

Det har ibland sagts att staten skall ställa sig neutral i lönefrågor. Jag kan inte ansluta mig till den tanken. För mig är det framför allt två skäl som talar för att staten bör aktivt verka i en lönerörelse.

För det första är staten arbetsgivare för 400 000 anställda och har därför självfallet ett ansvar. De löner som betalas ut under ett år till statens anställda uppgår till över 10 miljarder kronor. Det är alltså betydande belopp det rör sig om, och givetvis är utfallet av en lönerörelse inte betydelselöst för landets ekonomi. Staten har i lika hög grad som andra arbetsgivare ett ekonomiskt intresse att bevaka i detta sammanhang.

Det andra skälet till att staten inte bör vara passiv i lönefrågor är att lönen utgör ett grundläggande element för den enskilda människans levnadsvillkor. Samhället kan genom politiska åtgärder av olika slag i hög grad påverka utvecklingen och människornas levnadsförhållanden. Socialdemokraterna driver denna politik i riktning mot ökad utjämning. Eftersom lönens storlek är av avgörande betydelse för människans yttre levnadsmöjligheter, är det viktigt hur inkomsterna fördelas mellan arbetstagarna. Driver man en medveten politik i riktning mot ökad utjämning, kan man inte passivt acceptera en utveckling där klyftorna ökar i stället för minskar. Den totala ramen bör enligt min mening bestämmas av framför allt exportindustrins möjligheter. Men fördelningen av de resurser som står till förfogande är en i lika hög grad politisk angelägenhet som facklig fråga.

Regeringens policy i årets avtalsförhandlingar på den statliga sektorn presenterades inför riksdagens löne delegation den 4 november 1970. I samband med denna presentation gjorde löne delegationen vissa uttalanden som är att betrakta som allmänna rekommendationer beträffande statens policy i förhandlingarna. Löne delegationen – liksom regeringen – uttalade bl. a. att den föregående avtalsrörelsens "utjämningsprofil" borde bibehållas och utgöra ett väsentligt inslag i avtalsrörelsen.

Detta uttalande var enhälligt. Den 4 mars i år, då löne delegationen hade fått en delvis ny sammansättning, konfirmerades dessa uttalanden,

som gjorts under hösten. Också då var man enig i fråga om den allmänna inriktningen beträffande låglöneprofilen.

Sedan kom så småningom resultatet av avtalsrörelsen. Resultatet blev helt i överensstämmelse med de rekommendationer regeringen och en enhällig löne delegation uttalat. Men nu inträffade det märkliga. Modet hos moderata samlingspartiet hade sviktat. Man började tala om riskerna för staten att förlora vissa s. k. högre tjänstemän om de inte fick tillräckligt hög lön, osv.

Denna ambition från högerns sida gick så långt att man vid två tillfällen yrkade avslag på att avtalen med de statsanställdas organisationer skulle godkännas. Man var alltså beredd att äventyra arbetsfreden och dra ut på förhandlingarna ytterligare därför att de högst betalda grupperna inte blivit tillräckligt tillgodosedda.

Om man skall driva utjämningspolitik, måste de bättre situerade stå tillbaka för de sämst lottade. Skulle man som somliga ansåg gå in för en lyftning av låglönerna så att dessa förbättras även i förhållande till högre löner men alla får full kompensation efter de linjer som SACO förordade skulle lönehöjningarna verkligen ha blivit påfrestande för landets ekonomi.

Herr Hovhammar kritiserade alldeles nyss regeringen för att den rekommenderat en lönesatsning för statens anställda som herr Hovhammar betraktade som oansvarig. Vad regeringen -- i likhet med riksdagens löne delegation vilken som jag förut framhållit var enhällig -- uttalat omfattades på sin tid således även av moderata samlingspartiet. Vad man rekommenderat är en fördelning av lönekakan på ett mera rättvist sätt. Däremot är det ingen som uttalat sig för någon bestämd nivå på lönen mer än att den skall hållas inom de utrymmen som samhällsekonomin medger. Tydligt var för moderaterna denna rekommendation, som man anslöt sig till, mera en läpparnas beaktelse än en kontakt med verkligheten. Detta bekräftades av herr Hovhammars uttalande här alldeles nyss och även av moderata samlingspartiets agerande i riksdagens löne delegation, när avtalen skulle fastställas.

Inom statstjänstemannaområdet blev lönehöjningarna i genomsnitt 21,8 procent för de närmaste tre åren. Procentuellt blir höjningarna betydligt högre för de lågt avlönade än för de högre lönegrupperna. Men i absoluta tal blir höjningarna i genomsnitt ungefär desamma över hela linjen.

Årets lönerörelse för de statsanställdas del går till historien som den visserligen hårdaste och längst utdragna, men den har samtidigt gett ett rättvist resultat. De lågavlönade har fått den prioritering som är förutsättningen för de jämlikhetssträvanden, som är förankrade hos den övervägande delen av vårt folk.

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Jag skall be att få återknyta till den familjepolitiska diskussion som fördes här för en liten stund sedan.

Det är viktigt att det inte, på grund av den kritik som framförts mot regeringens konjunkturpolitiska paket, kvarstår något intryck av att det skulle vara något i sig negativt att också ett familjepolitiskt avsnitt finns

med i paketet. Vad som har kritiserats är två saker: dels att det familjepolitiska inslaget är otillräckligt, dels det sätt på vilket regeringen bedriver familjepolitik över huvud taget. Det har fått ett karakteristiskt uttryck också här. Vi som talar för ett ökat stöd åt barnfamiljerna är så glada att detta stöd inte är helt bortglömt, att vi nästan är benägna att överse med ryckigheten och det dåliga sammanhanget i politiken – man är ju van vid att samordningen i regeringens familjepolitik lyser med sin frånvaro.

Om man i dagens konjunkturläge vill ge ett särskilt stöd åt barnfamiljerna – vilket är högst motiverat; de utgör kanske den grupp som mer än någon annan har kommit i kläm under de senaste åren genom de effekter som skattesystemet och inflationen tillsammans har skapat – finns det verkligen skäl att anföra en skarp kritik, som herr Carlshamre gjorde, mot det sätt på vilket reformarbetet bedrivs. Det hade varit bättre att i detta konjunkturläge göra satsningen större och framför allt snabbare, så att den kom redan före nyår, men göra den på sådant sätt att den inte binder reformarbetet för framtiden.

Nu gör regeringen tvärtom; man gör en satsning som kommer för sent, som är för begränsad. Men trots detta lyckas man in-teckna en stor del av det tillgängliga reformutrymmet för framtiden genom att plocka fram arbetsmaterialet från familjepolitiska kommittén och föreslår att riksdagen redan nu skall fatta ett permanent beslut. Man lyckas med konststycket att komma både för sent och för tidigt på en gång.

Jag kan i stort sett instämma i den kritik mot behandlingsformen som herr Carlshamre framförde. Den har inte blivit bemött. Fru Hörnlund gjorde ett behjärtansvärt försök att få statsrådet Odhnoff att ta till orda, men det lyckades inte. Vi får väl vara tacksamma för att familjeministern ändå gjorde oss den äran att vara närvarande i kammaren en liten stund under debatten. Vi får väl också hoppas att hon kommer att deltaga när propositionen behandlas.

Vi får skäl att återkomma senare till en mer detaljerad genomgång av propositionen. Felet med den konjunkturpolitiska delen är att man inte – även om det kan vara motiverat att rikta stödet så att de som har det största behovet får det största stödet – ser till att alla barnfamiljer får någon del av förbättringen. Alla barnfamiljer har, som jag nämnde, drabbats av effekterna. Av en tabell på s. 17 i propositionen framgår att en trebarnsfamilj med 36 000 kronors inkomst och därutöver inte får någonting av detta statliga bidrag. Det är ändå inte någon exceptionellt hög inkomst för en trebarnsfamilj utan ligger tvärtom i närheten av mittpunkten. Väldigt många barnfamiljer i vanliga inkomstlägen, som drabbas av skatteprogressiviteten, kommer därför att uppleva det som att de sviks av regeringen.

De marginaleffekter som ett inkomstgraderat stöd åstadkommer kan man inte bara vifta bort. Det är allt fler människor som tycker att det måste löna sig att arbeta och som inte anser att politiken utformas i enlighet med den riktlinjen. Särskilt gäller detta naturligtvis för gifta kvinnor. Hela motivet för den stora skatteomläggningen från sambeskattning till individuell beskattning var just att man skulle göra det mer lönande för de gifta kvinnorna att arbeta. Nu holkar man ur den tanken

genom att på olika sätt – med daghemsavgifter, bostadstillägg och annat – skapa en marginaleffekt, motsvarande den som sambeskattningen hade och som vi var i stort sett ense om skulle tas bort. Fru Hörnlund tycktes egentligen hålla med om det här resonemanget, eftersom hon framhöll som en särskild fördel med den enhetliga daghemsavgift som man har i Borås att den inte får marginaleffekter.

Jag vill också påpeka – det finns anledning att återkomma till det mera utförligt – att det finns andra metoder för att rikta barnstödet till dem som har det största behovet än att göra det efter inkomst. Man kan rikta det mera till flerbarnsfamiljer, man kan – som mittenpartierna föreslog tidigare – rikta det framför allt till dem som har barn i de värdnadskrävande äldre. De metoderna har i stor utsträckning spelats bort med den upplägning som regeringen har.

Jag hade tyvärr inte tillfälle att höra fru Nancy Erikssons synpunkter på oppositionens upplägning av familjepolitiken, men det har sagts mig att hon ansåg att man i stort sett inte beaktade behovet av att ge ett särskilt stöd till barnfamiljerna just nu. Jag kan bara påpeka att den temporära sänkning av mervärdeskatten, som de tre icke-socialistiska oppositionspartierna har enats om, naturligtvis har en betydande ekonomisk inverkan just för barnfamiljerna. Även om den motion av herr Ahlmark och mig, som fru Eriksson i Stockholm anspelade på, bara är en enskild motion och inte en partimotion, så har det uttalats från alla tre partierna att man är villig och anser det angeläget att därutöver ge barnfamiljerna ett särskilt ökat stöd. Denna motion och de andra motionerna i ämnet är ju inte behandlade ännu, så vi får väl återkomma även till detta.

Jag vill bara som en sammanfattning säga att folkpartiet och centerpartiet under en följd av år har velat ge stödet åt barnfamiljerna en högre prioritering i förhållande till andra önskemål än vad regeringen har gjort. Jag tror att fru Eriksson kan vara lugn för att den skillnaden kommer att visa sig även denna gång.

Fru Sigurdson tog upp frågan om barntillsynen. Det mesta av det hon sade var bra, och jag kan instämma i det. Det enda jag inte förstod var varför hon nödvändigtvis skulle ha med en liten spark mot folkpartiet i det anförandet, när hon talar för just det som folkpartiet har arbetat för – om det inte var så, att folkpartiet här skulle spela en roll som ställföreträdare för regeringen; i så fall är det mera begripligt.

Fru Sigurdson sade att LO har drivit på under många, många år, och så frågade hon: På den tid när man talade om barnkrubbor, var fanns då folkpartiet i den här pådrivande debatten? Jag vet inte hur långt tillbaka i historieskrivningen hon vill gå, men om det räcker med 20 år kan man ändå konstatera att under hela 1950-talet var folkpartiet i riksdagen pådrivande för ökat barnstugebyggande. Det var under den tid när det tillkom ungefär tio barnstugeplatser per år. LO kanske också hade något att säga – jag kan inte kontrollera det exakt i detalj – men det är inte LO som fru Sigurdson företräder här i riksdagen, utan det är den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet. Och det var ändå detta parti som hade ansvaret för utvecklingen. Det går väl inte för den som företräder socialdemokraterna att påstå att folkpartiet har varit för

litet pådrivande! Varför blev det inga resultat under 1950-talet?

Jag tror att det vände i början av 1960-talet, men utan att göra alltför mycket våld på verkligheten kan man säga att den verkliga vändpunkten för daghemsbyggandet var kommunalvalet 1966, när det blev ett majoritetsskifte i åtskilliga kommuner, som just hade stort behov av barn tillsyn och där den var väldigt eftersatt. Det berodde delvis på att man i ledningen då fick partier – folkpartiet framför allt – som hade gått till val på ett ambitiöst daghemsprogram och som kände sig förpliktade att förverkliga det. Det berodde säkert också i stor utsträckning på att man fick ett generationsskifte från medelålders och äldre socialdemokratiska kommunalpolitiker utan speciellt personligt engagemang i frågan till yngre kommunalpolitiker i alla partier.

Men man kan kanske hitta enstaka uttalanden från politiker i alla partier som inte andas så stor förståelse för barnstugebyggandet. Går man till handlingarna skall man emellertid finna att den stora ökningen kom efter 1966 års kommunalval i de kommuner som då fick liberal ledning – det tror jag inte att fru Sigurdsen kan förneka. Gå till handlingarna, och gå till ståndpunkterna i riksdagen!

Sedan nämnde fru Sigurdsen att det fanns något borgerligt kommunalråd som hade reserverat sig mot de kommunala familjedaghemmen. Men det är väl ändå litet oförsiktigt, fru Sigurdsen, att ta upp just familjedaghemmen. Hur många år fick inte folkpartiet, centerpartiet och så småningom moderata samlingspartiet i riksdagen arbeta för att man över huvud taget skulle få statsbidrag till familjedaghemmen – och få dem erkända som nödvändiga att sätta in när daghemsbyggandet tar så lång tid – innan regeringen gick med på det! Det lyckades så småningom, men det tog verkligen tid.

Nu vet jag att det finns risk för att det kommunala stödet till familjedaghemmen skärs ned, och jag beklagar det. Men vad är orsaken? Naturligtvis finns det en allmän orsak, nämligen kommunernas dåliga ekonomi. Det finns emellertid också en annan orsak, och det är statsbidragsbestämmelserna för familjedaghemmen. I båda fallen är det regeringen som i stor utsträckning är ansvarig.

Det gjordes i våras från tre socialdemokratiskt ledda kommuner här i Stockholms län en uppvaktning för familjeministern just om detta. Man säger: "Situationen inom barn tillsynssektorn är nu så tillspetsad, att man i flera kommuner tvingats begränsa familjedaghemstillsynen huvudsakligen på grund av statsbidragsbestämmelserna." Skrivelsen är undertecknad av de socialdemokratiska kommunstyrelseordförandena i Haninge, Tyresö och Botkyrka. Tycker fru Sigurdsen att dessa statsbidragsregler är bra?

Kommunernas ekonomi i allmänhet spelar naturligtvis också in. Här säger fru Sigurdsen att LO anser att man i viss mån har fått gehör för sitt kongressuttalande i och med att statsbidraget till daghemmens driftkostnader höjs enligt propositionen. Men de höjs ju för att kompensera andra kostnadsökningar. Som herr Carlshamre sade kompenserar de visserligen inte alltid kostnaderna, utan det slår litet olika i olika kommuner. Det är emellertid inte fråga om att ge något nettotillskott till kommunernas ekonomi. Var det det som LO tänkte på? Begär man inte mer med sitt

kraftfulla uttalande? Då är det nog inte bara jag som är besviken på LO och dess resolutioner.

Det är också ganska oroande att regeringen ännu icke har tillsatt den utredning om fördelningen av kostnader mellan staten och kommunerna som riksdagen begärde i våras och som riksdagen tidigare har begärt. I ett frågesvar till fru talmannen nyligen lämnade finansministern uppgifter som tyder på att det kan ta ytterligare flera månader innan man tillsätter denna viktiga utredning som riksdagen har begärt. Har man inte upptäckt inom regeringen vilken oro det finns i alla läger ute i kommunerna över kommunalskatteutvecklingen, eller vad är det fråga om?

Slutligen skall jag be att få instämma varmt i vad fru Sigurdsen sade om den allmänna förskolan. Det är väldigt bra att det kravet framförs. Det enda som är svårt att förstå är – om man talar så varmt för det och vill väcka opinion för det – varför man inte då instämmer i de motioner från folkpartiet och centerpartiet som vill att riksdagen också skall stryka under detta krav. Det skulle väl öka sannolikheten för att det blir genomfört.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara fånga upp en tanke som herr Romanus gav uttryck åt och som skulle kunna hjälpa oss ur en besvärlig situation genom att å ena sidan ge oss den tid vi behöver för att – efter att ha fått fram vederbörlig utredning – utforma en permanent familjepolitisk reform, och å andra sidan ändå ge barnfamiljerna det extra stöd som de otvivelaktigt just nu är i behov av.

Regeringen har själv anvisat vägen. När jag hörde fru Hörnlund för en stund sedan hade hon, så vitt jag kan minnas, ett enda argument för att forcera fram reformen till den 1 april: det ger i alla fall barnfamiljerna pengarna tidigare. Men regeringen har genom det extra bostadstillägg, som man har tänkt sig skall utgå i januari, redan anvisat en framkomlig väg. Vad är det som säger att vi inte ger ett extra bostadstillägg eller annan form av extrautbetalning också i april och därmed skaffar oss den tid vi behöver för att ordentligt genomarbeta den slutliga reformen?

Riksdagens samtliga partier har gett uttryck för en vilja att som ett led i konjunkturpolitiken kompensera barnfamiljerna som har råkat särskilt illa ut, alla kommer att stå för det. Vi kommer att i någon form ge en extra förstärkning, i varje fall i januari. Det borde inte vara svårt att nå enighet om att fortsätta på den vägen och i avvaktan på ett riktigt gjort reformarbete ge provisoriska förstärkningar som kan göras så stora som vi bedömer nödvändigt och som vi bedömer oss ha råd med men som inte binder vare sig utgifternas storlek eller systemets utformning för framtiden.

Det står i fru Odhnoffs proposition att familjepolitiska kommitténs betänkande kan väntas under våren 1972. Jag trodde det kunde väntas omedelbart efter årsskiftet 1972, någon annan uppgift har jag inte fått. Det kanske rent av vore möjligt att få det remissbehandlat och klart för riksdagsbeslut redan under vårriksdagen, men det vet jag inte.

Om vi är beredda att hjälpas åt genom att provisoriskt och tillfälligt täcka barnfamiljernas aktuella behov, skulle vi lugnt kunna ta den tid på oss som behövs för att göra en riktig reform och inte en hafsig.

Fru SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Fru talman! Ja, herr Romanus, att jag i mitt anförande fann mig föranlåten att ge denna "spark" till folkpartiet berodde på den daghemsdebatt, som kommit upp här i kammaren när enligt uppgift herr Möller hade talat om situationen i Göteborg och det därefter blev debatt mellan fröken Mattson och herr Löfgren, varvid anfördes att det var folkpartiet som hade drivit på byggandet av daghem och fritidshem.

Jag har sagt att LO har varit pådrivande i den här frågan sedan många år tillbaka. Herr Romanus säger då att jag inte sitter här som representant för LO. Nej, jag sitter i riksdagen som representant för socialdemokratiska partiet. Det gör också Arne Geijer, det gjorde också Sigrid Ekendahl på sin tid. De hade också stor anknytning – och Arne Geijer har det fortfarande – till det verkliga livet där behovet visas, i den fackliga rörelsen och de motionerade vid flera tillfällen om daghemsfrågan i riksdagen. Det är alltså naturligt att vi inom den fackliga rörelsen som också är politiker har drivit den här frågan mycket starkt därför att vi har trycket på oss och känner till behovet.

Herr Romanus gick tillbaka 20 år i tiden. Jag kan gå tillbaka 30 år i tiden, för sedan minst så lång tid tillbaka har vi inom den fackliga och politiska arbetarrörelsen verkat för den här frågan.

När herr Romanus talar om den vändning som skulle ha skett då det blev liberal majoritet i ett antal kommuner 1966, kan jag bara nämna ett namn i sammanhanget, nämligen borgarrådet P.-O. Hanson i Stockholm, som sannerligen inte uttryckte den ideologi i de här sammanhangen som herr Romanus anser att folkpartiet har. Vi minns och kommer alltid att med viss tacksamhet minnas de "insatser" han gjorde i den här frågan för de fick en motsatt effekt.

Nej, jag tycker inte om statsbidragsreglerna för vare sig familjedaghem eller daghem, men enligt de uppgifter vi har fått i riksdagen är de under omarbetning inom socialdepartementet, och jag väntar och ser vilka regler vi får. Det sägs i uttalandet på LO-kongressen, som var mycket långt – jag har inte kunnat läsa upp det i kammaren – att vi tycker att bestämmelserna borde ha en annan utformning så att inte bidraget som nu liksom urholkas år efter år.

Till slut frågar herr Romanus varför jag talar så varmt för allmän förskola men inte instämmer i motionerna från fp och c. Men jag sitter ju med i 1968 års barnstugeutredning som skall utreda detta. Vid ett tidigare tillfälle här i kammaren har herr Romanus uttalat sin tilltro till att jag skall jobba för det här i utredningen. Herr Romanus kan fortfarande lita på mig.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Den omständigheten att vi tidigare här har haft en debatt om daghemsbyggandet i Göteborg är väl ingen anledning, fru Sigurdson, att fortsätta att rikta ovederhäftiga beskyllningar mot folkpartiet. Det är obestridligt att folkpartiet har drivit på i daghemsfrågan. Det kan bevisas här i riksdagen, och det är ännu mera klart när det gäller Göteborg. Det är väl heller ingen som förnekar den saken.

Jag vet att det inom socialdemokratien finns en stark önskan att tala

om 1930-talet och om den tidens politiska historia. Men när det gäller daghemsbyggandet är det mera intressant att tala om vad som hänt under de senaste 20 åren, och alldeles speciellt vad som händer i framtiden. Det är utmärkt att fru Sigrid Ekendahl tidigare och Arne Geijer och fru Sigurdsen nu här i riksdagen har arbetat och arbetar för ett ökat daghemsbyggande och då mobiliserar upp LO. Det är bara synd att det hittills har haft så liten – och ännu otillräcklig – effekt. Ansvaret härför har det parti som fru Sigurdsen representerar, och att fru Sigurdsen företräder en mera reformvänlig riktning än majoriteten i denna fråga är visserligen utmärkt, men inte heller det ger något underlag för att rikta kritik mot folkpartiet, som i sin helhet företräder samma reformvänliga uppfattning.

Det var utmärkt att fru Sigurdsen nämnde borgarrådet Per-Olof Hanson. Som fru Sigurdsen själv sade har vi verkligen anledning att minnas hans insatser i denna fråga med tacksamhet. Under hans tid som finansborgarråd tillkom det nämligen dubbelt så många daghemsplatser i Stockholm som under motsvarande tid då Hjalmar Mehr var finansborgarråd. Det är alltså inte utan anledning som man talar om P.-O. Hanson som "Daghemshanson".

Det är riktigt att bidragssystemet nu är under omarbetning och att det kanske kommer något bättre, men det är ju ändå regeringen som har ansvaret för de nuvarande dåliga bidragsreglerna, och då går det inte att skylla på något borgerligt kommunalråd, som har uttalat sig emot familjedaghem. Det är regeringens regler – som vi här i riksdagen under många år har försökt att få en förbättring av – som fortfarande gäller och som hindrar utbyggnaden av familjedaghemmen.

Slutligen: jag har fullt förtroende för fru Sigurdsens arbete i barnstugekommittén för en allmän förskola. Vad jag inte kan förstå är varför hon så energiskt värjer sig mot att få riksdagens stöd för detta arbete.

Fru SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Fru talman! Beträffande det som herr Romanus sade om Göteborg vill jag bara hänvisa till vad fröken Mattson tidigare sagt, nämligen att det är en socialdemokratisk plan som man fortsatt att bygga vidare på, sedan man fick borgerlig majoritet i Göteborg.

Vad Stockholm beträffar kan jag också säga att den plan man där har för utbyggnaden av barnstugorna har utarbetats inom socialroteln, som hela tiden här haft socialdemokratiskt borgarråd. Jag har själv varit med i Stockholms stads barnavårdsnämnd och utarbetat denna barnstugeplan.

Sedan förstår jag inte, herr Romanus, varför man i riksdagen, när vi nu har en utredning som inom kort lägger fram sitt betänkande, innan utredningen är klar med sina förslag skall biträda motioner som gäller allmän förskola. Det har jag mycket svårt att förstå.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag är litet förvånad över att herr Romanus mobiliserat så stor energi i denna fråga, när man inte ens från folkpartiet vid detta tillfälle, då det gällde att lägga fram konjunkturutjämnande förslag, har

kommit med några sådana här förslag. Har herr Romanus haft svårt att vinna gehör i sitt eget parti? Är det därför som det bara har blivit detta lilla förslag om förbättring av barnbidraget, eller vad är det som gör att herr Romanus nu blir så upphetsad?

Jag tycker att herr Romanus borde vara tacksam för att vi även i denna höstbudget har fått in någonting om daghemmen. Så ser vi det från vårt håll. Vi har mycket svårt att förstå att herr Romanus nära nog kollapsar för att han inte har varit med om att väcka något förslag. Kom själv med ett förslag en annan gång i stället!

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag förstår så innerligt väl att fru Eriksson i Stockholm är tacksam för vad som finns med i regeringens paket. Man har ju fått lära sig att sänka anspråken när det gäller familjepolitiska insatser från regeringen.

Jag är också tacksam för att det finns någonting med till barnfamiljerna, även om det bara går till hälften av familjerna. Men kom inte och säg, att inte folkpartiet har föreslagit någonting till barnfamiljerna i den här konjunkturpolitiska situationen. Säg det till barnfamiljerna! "Om man sänker momsens med 5 procent, så betyder det ingenting för er!" Hur många kommer att tro er? Ingen, kan jag försäkra. Jag är alltså inte ett dugg uppjagad.

Ännu mindre uppjagad blir jag, när jag hör det här talet om kommunalpolitiken. Så mycket kommunalpolitisk erfarenhet har även jag, fru Sigurdsen, att jag vet, att lägga fram motioner om planer och göra upp planer, det är lätt. Och även i den kommun som jag kommer ifrån fanns det socialdemokratiska planer. Men det socialdemokratiska kommunalråd som höll i pengarna släppte inte till några pengar. Då blir det inga daghem, hur fina planer man än gör. Det var först när det blev en liberal ledning för finansroteln i kommunen, som det byggdes några daghem. Det är skillnaden det.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! Några av gårdagens och dagens talare har berört de mindre företagens problem i det aktuella läget. Får jag med några ord ytterligare belysa problemen för just de mindre företagen inom hantverk, handel, industri och servicenäringar.

De mindre och medelstora företagen utgör som vi alla vet en betydande del av vårt näringsliv och svarar för ca 30 procent av industrins hela omsättning. Många av dessa tiotusentals företag är arbetskraftskrävande, och tillsammans sysselsätter de ca 500 000 människor.

Läget för dagen och utsikterna för framtiden är ytterst oroande för många av dessa företag och deras anställda. Under hösten har också samhällsdebatten liksom diskussionerna i dessa kretsar i allt högre grad koncentrerats till näringslivets och arbetsmarknadens problem.

Bakgrunden är helt naturligt det bekymmersamma sysselsättningsläget, de alltmer illavarslande beskederna om konkurser, företagsnedläggelser, permitteringar, avtagande investeringsvilja och bristande tro på en framtida lönsamhet. Det har oroat inte minst den sektor som jag här åsyftar.

Den långvariga ovissheten om hur vårt land kommer att upptagas i EEC-lägrät har likaledes varit en osäker faktor för många av dessa företag. Ett flertal av dem är nämligen direkt eller indirekt beroende av den marknaden, antingen som exportörer av egna varor eller som underleverantörer eller serviceföretag till större exportföretag. Vi förväntar oss därför en bättre och sakligare information i denna även för vår sektor viktiga fråga, alltså EEC-frågan. Hur anknytningen till EEC har påverkat de mindre och medelstora företagen i de övriga länderna i EEC-området borde belysas.

Till dessa problem har också på senare år kommit nya, som delvis ligger utanför vår kontroll och som berör hela branscher och den enskilda företagsamheten i sin helhet.

Strukturförändringarna slår allt hårdare och kräver motåtgärder. Särskilt beklämmande är den i många avseenden företagsovänliga och extrema kritik av enskild företagsamhet som ständigt pågår i vårt land och vars syfte tydligen är att misskreditera och skada företagen och företagarna. Det är hög tid att såväl de styrande som massmedia, radio och TV tar klart avstånd från den kritiken.

Vid den konferens – Företagets dag 1971 – som i förra veckan ägde rum i Jönköping i närvaro av representanter för regeringen kom dessa synpunkter till klart uttryck, liksom kravet på ett samlat alternativ till regeringens hittillsvarande näringspolitik som med rätta betraktades som huvudorsaken till den nuvarande arbetslösheten och oron inom företagavärlden. Och när vi i går fick besked om de insatser regeringen föreslår för att avhjälpa det mycket allvarliga läget på arbetsmarknaden hade vi verkligen väntat oss att i förslaget skulle finnas åtgärder av t. ex. generell natur som i större utsträckning skulle medverka till reella lättnader även för denna sektor inom näringslivet. Men så var inte fallet – vi kom som vanligt i andra hand. Däremot noterade vi i går med stor tillfredsställelse att de borgerliga partierna enats om ett förslag som i större utsträckning än regeringens tillgodoser även de mindre och medelstora företagen och deras utveckling.

De av regeringen föreslagna åtgärderna är i huvudsak avsedda att främja investeringsviljan hos de stora, kapitalintensiva företagen. De arbetsintensiva företagen inom hantverk, handel, service och mindre industri har i stort sett glömts bort i sammanhanget. En verklig stimulans åt dessa företag är t. ex. att den speciella tvåprocentiga löneskatten – arbetsgivaravgiften – avvecklas. I nuvarande sysselsättningsläge är det i första hand angeläget att företagen behåller sin arbetsstyrka och helst utvidgar den. En skatt på lönekostnaderna – på arbetskraften – är i detta läge enligt min uppfattning helt felaktig.

Regeringens och riksbankens utomordentligt hårda och osmidiga kreditpolitik under de senaste åren har likaledes skadat många annars utvecklingsbara företag inom vår sektor och bidragit till driftsinskränkningar och företagsnedläggelser. Vi anser därför att kreditpolitiken skall handhas så, att företagen inte utsätts för så plötsliga kastningar och kreditstopp som skett under senare tid och som utan tvivel har förorsakat skadeverkningar.

Vi önskar ett företagsvänligt skattesystem som inte minst ur interna-

tionell konkurrenssynpunkt utformas med hänsyn till familjeföretagens möjligheter att överleva. Ett rimligt rättvisekrav är också att individuell beskattning införs för makar som arbetar i familjeföretag, oavsett företagsform.

Dagens snabba förändringar ställer ökade krav på företagaren. Vi anser därför att samma stöd skall ges till företagsledarutbildningen som till annan vuxenutbildning.

Slutligen är det också önskvärt med ökad satsning på företagareföreningarna och på statens institut för företagsutveckling, så att mer omfattande teknisk, ekonomisk och marknadsmässig konsultservice kan ställas till denna sektors förfogande till rimliga kostnader.

Fru talman! Detta var kort – det skulle vara det i en så här lång remissdebatt. Får jag sluta med att säga att min förhoppning är att det paket, som regeringen presenterat och som innehåller en del även för oss positiva förslag, och det gemensamma förslag till sysselsättningsstimulerande åtgärder som oppositionspartierna lagt vid utskottsbehandlingen skall kunna kombineras eller samordnas så, att även den betydelsefulla sektor inom näringslivet jag här berört får rimliga möjligheter att utvecklas och medverka till ökad sysselsättning och fortsatt välstånd.

Fru andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Trots att jag har tillhört riksdagen i 12, 13 år, är jag så pass självgod att jag vill påstå, att jag har lyckats finna en speciell anledning till att ytterligare sätta kammarledamöternas tolerans på prov. Vilken kan då denna speciella anledning vara?

Naturligtvis hade jag räknat med att näringslivet och dess problem skulle få en allsidig belysning och en framträdande plats i höstens remissdebatt, och alla vet att så har blivit fallet. Med anledning av gårdagens debatt och den tidigare offentliga debatt som har skett på konferenser och i tidningspressen kan jag inte undgå att ställa frågan: Kommer inte bilden av Industriförbundets direktör Iveroth, arbetsgivargeneralen Giesecke och kanske även Industriförbundets ordförande Waldenström fram på näthinnan?

Varför har vårt partipolitiska nomineringssystem fungerat så illa att t. ex. Industriförbundets chefspropagandist Iveroth icke har stått här i denna talarstol i dag och fått tillfälle att slänga ut sina säkra påståenden och svartmålningar beträffande statsmakternas ekonomiska politik? Möjligheten att direkt få diskutera med landets statsminister och finansminister inför den svenska riksdagen anser jag skulle varit mycket värdefullt ur demokratisk synpunkt.

Om nu kammarens ledamöter delar min uppfattning att de stora och betydelsefulla intresseorganisationer som Industriförbundet och exempelvis Arbetsgivareföreningen utgör icke är tillräckligt representerade i landets högsta beslutande församling, så frågar man sig naturligtvis: Vems är felet? Ja, inte kan det vara socialdemokratins och regeringspartiets. Detta har väl dagens och gårdagens debatt visat. De borgerliga partiledar-

na har ju tappert försökt föra näringslivets talan, men jag ifrågasätter ändå om näringslivet – främst då storindustrin – hittills varit så tillfredsställd med den s. k. hjälpen. Varför?

Jag stöder mig bl. a. på Industriförbundets tidskrift för september i år. Där finns exempelvis en artikel rubricerad: "Behöver företagen politiska ombudsmän?" Jag citerar ur den artikeln: "Det fordras en större medvetenhet hos företagaren om det samhälle vi lever i. Det räcker inte att man känner till sin egen och konkurrenternas marknad. Företagaren måste i framtiden försöka prognosticera den förväntade samhällsutvecklingen på olika områden och försöka anpassa sitt beteende därefter. Det kan bli nödvändigt för företagen att ha någon form av politisk ombudsman, som suger upp nya tankegångar och tendenser ute i samhället och vidarebefordrar dessa till företagsledningen."

"Det fordras en större medvetenhet hos företagaren om det samhälle vi lever i", sägs det bl. a. i den artikeln. Det håller jag helt med artikelförfattaren om. Just därför är det också så nödvändigt att även storindustrins och näringslivets organisationers företrädare får en större medvetenhet om det samhälle de lever i. Att delta i riksdagens debatter, i diskussionerna i utskotten samt i konkreta ställningstaganden från samhällssynpunkt skulle också vara hälsosamt för herrar Iveroth och Giesecke. Riksdagen är, vill jag påstå, ingen dålig medborgarskola.

Jag har hört att herr Giesecke tillfälligtvis skall ha varit i något av utskotten. Det tror jag har varit hälsosamt; jag hoppas att han skall komma dit igen, om han inte kan komma hit på någon annan väg.

Då det är självklart att jag utgår från att vårt parti icke är det som skall förse riksdagsrepresentationen med denna nödvändiga komplettering, vädjar jag faktiskt till den borgerliga oppositionen att tala med näringslivets toppar när tiden för kandidatnomineringarna till 1973 års val kommer. Jag förutsätter då naturligtvis att *gemensamma borgerliga värderingar* finns hos näringsliv och opposition. Från arbetarrörelsens sida har vi ju från demokratisk-socialistiska värderingar gjort dylika nomineringar när exempelvis fackföreningsrörelsens ledande män nominerats och invalts i den svenska riksdagen. Det vi alltså redan gjort för att i den svenska riksdagen få fullödlig representation av parterna, som det brukar heta på den svenska arbetsmarknaden, det återstår för borgerligheten att göra.

Mycket skulle också ur demokratiska och rationella synpunkter vara vunnet därmed. Både Harpsundskonferensen med näringslivet och oppositionens eventuella motkonferens hade då varit onödiga: berörda konferensrepresentanter hade ju då funnits i riksdagen, alltså där de rätteligen borde höra hemma.

Nu hör jag omedelbart invändas att dessa strängt upptagna människor icke har tid att sitta i riksdagen. Men tiden tycks dock räcka mycket bra till för näringspolitiska utspel utanför detta hus på olika platser i landet – SAF-dagar, symposier, kurser och konferenser avlöser varandra. Finns de gemensamma värderingar jag tidigare har talat om inom näringslivet, borde den naturliga motparten till socialdemokrati och svensk arbetarrörelse kunna åstadkommas på det parlamentariska planet. Den svenska väljarkåren har faktiskt också rätt att fordra sådant klarläggande om var

skiljelinjerna går i svensk politik. Det kan inte vara lätt för menige man att orientera sig fram i en politisk myrstack, där liberalism har blivit socialliberalism, där gamla högerpartiet har blivit moderat och där 1914 års bondeförbund har blivit center.

Fru MARKLUND (vpk):

Fru talman! Den utveckling som har lett till den situation vi i dag har, med ökande arbetslöshet och andra krisuttryck, har under många år varit speciellt märkbar i Norrlandslänet. Skadeverkningarna av denna utveckling är mycket kännbara för enskilda människors ekonomiska trygghet och för deras livsmiljö. Men de drabbar också hela områden. Många kommuner i norr befinner sig redan i dag i det läget, att eventuella nyetableringar av industrier kan omintetgöras på grund av att arbetskraften inte längre finns kvar. Människorna har fått betala ett högt pris för den s. k. strukturrationaliseringen, för kapitalisternas val av lokaliseringorter – vilket styrs av deras profitbegär – och för den slentrian och de allmänna fördomar som funnits och uppenbarligen fortfarande finns gentemot Norrland.

Befolkningssiffrorna illustrerar den oroande utveckling som ägt rum. För att inte få med alltför mycket siffror skall jag ta enbart norrbottenska uppgifter.

Utflyttningen därifrån har under de senaste fem åren omfattat ca 22 000 personer. Därvid har grupperna i arbetsför ålder åderlåtits starkast, och åldersfördelningen i länet har till följd av detta förändrats katastrofalt snabbt. Från att ha varit ett län med en i jämförelse med det övriga landet låg genomsnittsålder hade Norrbotten 1970 över 16 procent pensionärer mot 11 procent tidigare. Åldersgruppen 45–65 år är den dominerande, medan skiktet 20–35 år visar sjunkande siffror.

Mot den här bakgrunden ter sig den i Länsplan 67 skisserade nettoförändringen av antalet arbetstillfällen under perioden 1965–1980 särskilt mörk. Inlandskommunerna, som redan nu kämpar med stora svårigheter, kommer enligt denna prognos att årligen förlora bortåt 1 000 arbetstillfällen.

Vänsterpartiet kommunisterna har under hela den tid som lokaliseringdebatten förts hävdad att det behövs en helt ny regionalpolitik och i de sammanhangen ställt förslag som, om de genomförts, skulle ha inneburit ett helt annat utgångsläge i fråga om arbetstillfällen i det dagsläge som nu präglas av en svår arbetslöshet i hela landet. Vi har inte nöjt oss med de knappa lokaliseringåtgärder som vidtagits under 1960-talet utan krävt en förändring av hela det regionalpolitiska betraktelsesättet.

Även till årets riksdag har vi väckt motioner med krav på att avfolkningspolitiken skall upphöra, att en allmän investeringsstyrning skall genomföras och att andra faktorer än profiten skall sättas som vägledande för ett aktivt regionalpolitiskt handlande.

Men tydligen finns det en viss rädsla för begreppet styrning även på andra håll än hos Industriförbundet. Att man på den kanten inte vill veta av någon styrning av utvecklingen är kanske begripligt. Men det är svårare att förstå varför statsmakterna drar sig för att använda de styrningsmedel

man förfogar över. Man har ju inte visat samma motvilja när det gällt att med ekonomiska och andra insatser styra utflyttningen från Norrlands-länen.

Finansministern ville visserligen bara ge herr Hermansson delvis rätt när de i går diskuterade denna fråga. Men ett faktum är ändå att regeringens rörlighetsstimulerande åtgärder varit väldigt ensidiga. Det går faktiskt att vara rörlig söder ifrån norr ut också, och det måste kunna gälla även planerna för industrilokaliseringar. Våra konkreta förslag för att varaktigt lösa Norrlandslänens och i synnerhet Norrbottens sysselsättningsproblem har baserats på huvudkravet att utveckla och bredda dessa läns industriella bas.

Finansministerns tal i går om att det inte går att anlägga statliga industrier överallt är helt onödigt. Inga seriösa företrädare för den norrländska opinionen har sagt något sådant. Men en verkstadsindustri baserad på produktionen vid LKAB och Norrbottens järnverk och med verksamheten förlagd till Tornedalen och inlandskommunerna är sannerligen ingenting utopiskt. Lika rimligt är kravet om ett mer differentierat näringsliv i malmfälten. Dessa kommuner är nu helt beroende av konjunkturerna på malmmarknaden, och förhållandet med en enda dominerande industri har också fört med sig ett ständigt växande problem med sysselsättning för kvinnorna. Detta är frågor som jag i tidigare riksdagssammanhang haft anledning att beröra, och det finns också tillfällen i framtiden då de här sakerna kommer upp.

Den nu aktuella situationen visar en entydig bild för hela landet, nämligen att det är kvinnorna som hårdast drabbas av svårigheterna på arbetsmarknaden. Jag har svårt att föreställa mig en tydligare bekräftelse på uppfattningen att kvinnorna alltjämt betraktas som en reservarbetskraft. När jag säger det avser jag den allmänna synen på kvinnornas ställning, inte kvinnornas egen syn. Vad den beträffar delar jag helt fröken Mattsons uppfattning att kvinnorna inte längre accepterar att fungera som regulator i konjunktursvängningarna.

För bara något år sedan talades flitigt om att det är viktigt att få ut kvinnorna på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsstyrelsen drev kampanjer i det syftet. När nu ett ökat antal kvinnor efter olika former av utbildning anmäler sig på arbetsförmedlingarna, visas inte någon större vilja att ta ansvar för de förespeglningar som gjorts om arbete. Ännu mindre intresse visas naturligtvis de kvinnor som först nu är beredda att skaffa sig möjligheter att ta arbete.

Fru Eriksson i Stockholm ansåg tidigare i dag att denna situation är någonting man måste räkna med. Jag kan inte riktigt acceptera det, utan jag menar att det är ett absolut krav att arbetslösa kvinnor betraktas lika som arbetslösa män. Det är möjligt att vi djupast sett är överens om detta, fru Eriksson och jag, men jag vill inte att vi ens i dagsläget skall nöja oss med att detta likaberättigande nog kommer så småningom.

Förutom krav om starkare påtryckningar på företagen att även anställa kvinnor behövs större satsningar på utbildningssidan. Men det får inte ske med den cyniska undermeningen att man på så sätt skall hålla kvinnorna borta från de arbetstillfällen som finns. Givetvis skall siktet vara inställt på att det skall finnas arbete efter utbildningstiden. Det

måste gå att undvika fall liknande det som beskrevs i tisdagens nummer av Norrskensflamman där en ung kvinna lojalt följt rekommendationer om olika kurser men ändå inte getts möjlighet att genom eget arbete försörja sig och sina barn. Denna kvinna är bara ett exempel. Det finns oändligt många fler, och alla dessa visar att förvärvsarbete har en stor betydelse för individens allmänna livstillfredsställelse – ett ämne som nu enligt en artikel i Socialmedicinsk Tidskrift är föremål för forskning.

Alla människor oavsett kön eller ålder skall ha rätt till arbete. På den punkten är jag helt ense med fru Sigurdsen och jag förordar inte heller speciella uppgifter för kvinnliga arbetssökande. Att det kan behövas speciella åtgärder i det nu aktuella läget tycker jag de av fru Sigurdsen åberopade arbetskraftsundersökningarna visar. Jag skall inte upprepa de siffror hon i det sammanhanget anförde.

Inriktningen måste vara att alla människor skall ha rätt till ett varaktigt och meningsfullt arbete. I den aktuella situationen finns det ändå anledning att också uppmärksamma beredskapsarbetena och dessa arbetens karaktär, och det har också gjorts i olika inlägg i denna debatt. Det bör vara möjligt att på detta område täcka ett bredare register än vad som hittills varit fallet. Kanske kunde man den vägen t. o. m. få en omsvängning till stånd i synen på "kvinnligt" respektive "manligt" arbete. Unga pojkar som i beredskapsarbete kommer in låt oss säga på barn tillsynssektorn kanske stannar där, likaväl som nya beredskapsarbeten på t. ex. miljövårdssidan kan leda in kvinnor i nya yrkesbanor.

I debatten kring de problem som rör kvinnorna och arbetsmarknaden talas ofta om att kvinnor helst väljer traditionellt kvinnliga yrken. Så länge arbetsmarknaden ser ut som den gör är detta kanske inte helt oförklarligt. Lönestruktur och andra förhållanden gör att det oftast är kvinnor som placeras på t. ex. vårdområdet. Då är det inte bara kvinnornas "val" det är fråga om. Någon har sagt att det tydligen finns två betingelser som gör att en uppgift räknas till "kvinnoarbete": att arbetet inte skall vara mekaniserat eller också inte betalt.

Enligt Hallands-Posten för den 25 mars i år har chefen för SKF-Malcus i Halmstad följande att säga: "Om jag skall besätta en nyckelposition i företaget så är det farligt att sätta en kvinna på den platsen. Kvinnorna tar hand om sina barn. Då adderas sannolikheten att de själva skall bli sjuka till sannolikheten att deras barn skall bli sjuka. Men kalla inte min inställning för diskriminering, för jag tycker om kvinnor – fast bara en i taget."

Om ett yttrande som detta vore en enstaka företeelse vore det kanske inte mycket att fästa sig vid. Men talet om kvinnornas högre frånvarofrekvens är tyvärr mycket utbrett. Ett antal arbetsledare inom LKAB har bland en del positiva omdömen om kvinnornas noggrannhet också sagt att dessa stannar hemma ibland för att städa före storhelger och att de har svårt att gå skiftgång. Att det görs onyanserade uttalanden på Arosmässan börjar ju bli något av en tradition. I år uppmärksammades just tal om frånvarofrekvensen. Även männen fick visserligen där en släng av slevan, men också här framställdes de kvinnliga anställda generellt som oftast sjuka.

Nu har ju undersökningar på män och kvinnor med likartade jobb

visat att det inte finns några skillnader beträffande sjukfrekvens eller att dessa är obetydliga. Men här liksom ofta annars generaliseras det grovt. Att sedan problem med barntillsynen ofta måste lösas så att det är mamman som stannar hemma hos ett sjukt barn kan ju inte kvinnorna som grupp på arbetsmarknaden lastas för. Här är det en uppgift för samhället att bättre lösa den delen av markservicen för barnfamiljerna.

Fru talman! Debatten i könsrollsfrågorna präglas numera i hög grad av låglöneproblematiken. Enligt låglöneutredningen tjänar 41 procent av de heltidsarbetande kvinnorna mindre än 15 000 kronor medan motsvarande siffra för männen är 9 procent. Också det förhållandet talar för ett ökat kvinnligt engagemang i arbetslivet för att de där gemensamt med männen skall arbeta för bättre förhållanden och väsentliga förbättringar på det ekonomiska området. Det är därför en form av missriktad ridderlighet när det t. o. m. på fackligt håll talas om att skona kvinnorna från den dåliga arbetsmiljön i vissa industrier. Arbetsmiljön måste göras möjlig att vistas i för alla människor, inte bara för män.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Fru Marklund hade den uppfattningen att jag skulle ha accepterat att kvinnorna gick arbetslösa. Vad jag sade var att vi även under de närmaste åren får räkna med att kvinnorna sitter litet lösare än männen i förvärsarbetet och att de därför får en känsligare ställning i tider då det blir ont om arbete. Men jag sade också att detta betyder inte att en arbetslöshet nu kommer att minska kvinnornas inträde på arbetsmarknaden. Jag hade då förut talat om att kvinnorna sitter lösare därför att de har en grundare utbildning och de har kortare erfarenhet. Det betyder inte att jag accepterar detta utan att vi får se fram emot det i fortsättningen därför att de är relativt nya i många avseenden.

Fröken PEHRSSON (c):

Fru talman! Låt mig först kommentera ett par uttalanden tidigare i kammaren i dag. Nancy Eriksson antydde i sitt anförande att centern i samband med uppgörelsen med folkpartiet och moderaterna om åtgärder för att öka sysselsättningen skulle ha frånträtt sitt krav på höjda barnbidrag. Så är ju inte alls fallet. I det gemensamma uttalandet har tvärtom sagts ifrån att frågan om höjda barnbidrag måste behandlas tillsammans med regeringens förslag om höjda bostadstillägg till barnfamiljerna.

Fröken Mattson berörde centerns syn på barntillsynsfrågorna. Låt mig säga: Vid behandlingen av de i höst framlagda propositionerna och motionerna kommer centern att redovisa sin syn på de här tillsynsfrågorna.

Det har här i kammaren både i går och i dag talats mycket om att skapa trygghet för människorna i vårt samhälle. Vi har för närvarande all anledning att känna oro inför utvecklingen på arbetsmarknaden. Den ökade arbetslösheten gör att många känner otrygghet och fruktan inför framtiden. Den svaga utvecklingen av den privata konsumtionen har slagit hårt på varuhandeln men också indirekt på sådana industribranscher som TEKNO- och möbelindustrin och andra industrier med huvudsaklig

inriktning på hemmamarknaden. Bland annat detta gör att man kan räkna med ytterligare minskning av antalet anställda under den närmaste framtiden.

Arbetslösheten drabbar kvinnorna särskilt hårt. Mer än hälften av antalet arbetslösa, nämligen 64 000, är kvinnor. Kvinnorna, som inte för så länge sedan uppmanades att gå ut i förvärvslivet, blir ofta först friställda. Vad kan då göras för att förbättra förhållandena? Jag ser det som den allra viktigaste uppgiften att det förs en sådan politik att inte ytterligare friställningar behöver göras.

Stöd och stimulans till företagen, inte minst de små företagen, är en väg. Centern har i sin motion vid höstriksdagens början pekat på lämpliga åtgärder som är ägnade att öka och bibehålla sysselsättningen. Dessutom måste arbetsmarknadspolitiska åtgärder sättas in. Med kvinnornas intåg på arbetsmarknaden följer också kravet på ökad utbildning och omskolning för kvinnlig arbetskraft. Enligt tillgängliga siffror är antalet kvinnor i arbetsmarknadsutbildning både i Älvsborgs län och i landet som helhet färre i oktober 1971 än i oktober 1970. Det finner jag i allra högsta grad anmärkningsvärt. Här behövs det ökade resurser till AMS. Vi tillstyrker det anslag som AMS har begärt och godkänner den motivering som har framförts vid äskandet.

Vi merar också att det är nödvändigt med bättre tillgång på beredskapsarbete för kvinnor. Det behövs skärpt uppmärksamhet och större fantasi och uppslagsrikedom vid planerandet av beredskapsarbete. Jag har den uppfattningen att ett samarbete med kommunala och regionala organ måste till, bl. a. för att de beredskapsåtgärder som sätts in skall bli produktionsfrämjande inte bara tillfälligt utan även på längre sikt.

Alla har rätt till arbete. Det har framhållits gång efter annan från denna talarstol, och det vill jag villigt instämma i. Vill vi öka tryggheten till arbete och sysselsättning för människorna i samhället, måste vi också få en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, som ingår i socialförsäkrings-systemet och omfattar alla.

Vi har i dag 3,8 miljoner förvärvsarbetande i landet. Av dessa är endast 2,1 miljoner med i någon arbetslöshetskassa. 1,7 miljoner står utanför. Redan 1903 diskuterades frågan om allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. År 1934 biföll riksdagen kravet att en sådan försäkring skulle komma till stånd, men den skulle vara frivillig. Sedan dess har förändringar vidtagits ett flertal gånger. Från centerhåll har vid upprepade tillfällen framhållits angelägenheten av en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Det har bl. a. förts fram i en reservation, som Thorbjörn Fälldin fogade vid ett betänkande vilket framlades 1963 av 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning. Det har också i motioner under 1960-talet förts fram från centerhåll men har tillbakavisats av majoriteten. Man har pekat på utredningar, bl. a. KSA-utredningen, men inte heller denna har ansett sig kunna föreslå en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, vilket verkligen måste beklagas.

I senaste numret av Försäkringstidningen finns ett intressant uttalande av chefen för AMS:s försäkringsavdelning, där han säger att KSA-utredningens förslag är ett steg i rätt riktning men att utvecklingen går mot en

obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Det sägs vidare i artikeln att om man skulle ha gjort en ny försäkring i dag, hade den med all säkerhet blivit obligatorisk.

Jag tycker att det här är beaktansvärt, och jag tror mig kunna förutspå att det inte behöver dröja alltför länge innan ännu fler sluter upp tillsammans med centern i det här kravet. Jag anser att en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, som ingår i socialförsäkringssystemet, är en form av grundtrygghet som vi måste sträva efter att ge landets medborgare.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Det var ju intressant att höra att den gemensamma borgerliga deklarationen innebär att man också skall bidra om fyra kronor per vecka som centern har föreslagit. Begär inte att vi som står utanför skall veta vad ni lyckas bli överens om inbördes, men detta skall tydligen rent av vara ett alternativ till regeringens bidrag till barnfamiljerna.

Sedan var det ju också bra att få veta att centern tydligen redan har indoktrinerat moderaterna så mycket att man kan bli överens om att gilla en arbetsmarknadsutbildning. Fröken Pehrsson beklagade att det inte var tillräckligt många kvinnor i arbetsmarknadsutbildningen redan nu, och det är väl då också en gemensam inställning från moderaterna, folkpartiet och centern att det bör bli en förbättring därvidlag. Men tidigare har man misstrott denna form av åtgärder mot arbetslösheten.

Det blir spännande i framtiden att höra vilket inflytande centern tydligen får på den gemensamma politiken.

Fröken PEHRSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Med anledning av fru Erikssons inlägg vill jag upprepa vad Thorbjörn Fälldin sade i går i den här debatten: "Vi har också sagt ifrån att våra krav liksom oppositionens motionskrav i övrigt borde behandlas tillsammans med propositionen. Dit hör bl. a. kravet på en höjning av barnbidragen. Om regeringen har aviserat vissa familjepolitiska åtgärder – och barnbidragen är en del av familjepolitiken – så kan man rimligtvis inte – detta betraktar jag som en självklarhet – behandla barnbidragen vid ett tillfälle och tre veckor eller en månad senare behandla andra inslag i familjepolitiken."

Jag vill samtidigt med tillfredsställelse notera fru Erikssons omsorg och intresse för familjedaghemmen. Det gläder oss från centern oerhört att höra socialdemokraternas inställning i den frågan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Om fröken Pehrsson hade varit med längre här, så skulle fröken Pehrsson veta att jag kanske var den första i riksdagen som över huvud taget talade för familjedaghem.

Fru LUNDBLAD (s):

Fru talman! Redan i finansplanen för 1971 förutsade man att den privata konsumtionen i Sverige under åren 1970 och 1971 skulle öka i

mycket begränsad omfattning. Man sade redan då att det för vissa perioder kanske t. o. m. skulle bli en minskning i den privata konsumtionen. I den reviderade finansplanen i maj beräknades att det skulle bli en minskning i den ökningen av den privata konsumtionen som vi tidigare varit vana vid. I den rapport som för några dagar sedan kom från konjunkturinstitutet och som nu framlagts öppet och officiellt bekräftas att dessa förutsägelser var riktiga. Trots att man fått en ökning i lönesummorna har hushållens förbrukning minskat och en i och för sig rätt önskad ökning av hushållssparandet har påbörjats under 1971. Det anges också i rapporten att de s. k. disponibla inkomsterna för familjerna ökats med ca 9 procent under senaste 12 månader, bl. a. beroende på skattereformen och på höjning av barnbidragen. Det är mycket viktigt att fastslå detta mot bakgrunden av att den borgerliga oppositionen ständigt vill kritisera 1970 års skattereform. Trots allt visar det sig att denna inneburet i stort för hushållen att de minskat sina inbetalningar till stat och kommun med ca 7 procent. Men den ekonomiska politiken liksom alla politiska beslut över huvud taget bör inte enbart förlita sig på uträkning och prognoser i stora drag, utan de politiska besluten bör helst vara förankrade så nära människornas sociala verklighet som möjligt.

Då får vi tänka på att alla hushåll inte har samma inkomst och samma utgiftsbehov. I verkligheten är det utrymme av pengar, som olika barnfamiljer har att konsumera, mycket olika, det beror på familjens inkomst och på antalet barn. Trots att inkomstöverföringarna till barnfamiljerna fick ett rätt gott skutt uppåt i samband med att man införde bostadstilläggen 1969 är skillnaden i barnfamiljernas ekonomiska standard fortfarande mycket stor. Trots allt tal om marginalskatteeffekter på nära 100 procent som oppositionen ju så gärna vill uppehålla sig vid finns det fortfarande stora skillnader i den ekonomiska standarden mellan olika inkomstgrupper.

Låginkomstutredningen har kommit till den allmänna konklusionen att ju mindre inkomst man har, ju sämre kost har man i familjen, ju sämre bostad har man, ju sämre hälsa och ju sämre utbildning. Detta har i allra högsta grad giltighet för barnfamiljerna. Det har visat sig vid uträkningen av barnfamiljernas disponibla inkomster – även med hänsynstagande till den nya skattereformen och de inkomstöverföringar som sker i samband med den – att för barnens del varierar det belopp man har till barnens konsumtion mycket mellan olika familjer. Dessa uträkningar ingår i det bakgrundsmaterial som ligger under den PM från familjepolitiska kommittén som refererats i propositionen som nu föreligger.

Vid dessa genomgångar av barnfamiljernas disponibla inkomster får man bl. a. följande resultat: I familjer där endast en av föräldrarna arbetar och har inkomst blir det disponibla beloppet per barn i en familj med en årsinkomst om 16 000 kronor endast hälften av vad en familj med 52 000 kronors inkomst kan kosta på sina barn. Det blir nämligen 3 000 per barn i en enbarnsfamilj med 16 000 kronors inkomst och 6 000 kronor per barn i familj med 52 000 kronors inkomst. Ser vi på familjer med flera barn finner vi samma tendens. I en trebarnsfamilj med 16 000 kronors inkomst har man under samma villkor, dvs. man räknar ett barn

som en halv vuxen, endast 2 700 kronor per år och per barn att förbruka, medan man i en trebarnsfamilj som har 52 000 kronor i inkomst får ca 4 500 kronor att använda på vart och ett av sina barn. Tendensen är densamma i andra familjetyper, t. ex. ensamstående med barn: ju lägre inkomst desto mindre belopp per barn trots inkomstöverföringar.

Rent räknemässigt kan det verka självklart, men jag tycker inte det bör vara det för en politiker med önskan att skapa jämlikhet, rättvisa och trygghet för familjer med barn. När man är i ett läge där man vill stärka familjernas konsumtionsförmåga, måste man beakta de reella förhållandena hos familjerna. Enligt rapporten från konjunkturinstitutet har familjernas konsumtion av livsmedel minskat mellan första halvåret 1970 och 1971. För barnfamiljerna kan det inte vara en önskvärd utveckling, speciellt inte för familjer med mycket låga inkomster som ofta redan tidigare har fått hålla matinköpen nere på grund av att de har begränsade resurser.

Den föreliggande propositionen om stöd till barnfamiljerna måste därför hälsas med mycket stor tillfredsställelse; den överför medel via bostadstilläggen, främst till familjer med låga inkomster och många barn. Denna gång frigörs också stödet från kravet på utrymme och standard i familjernas bostäder. Alla familjer är kanske inte i det läget att de kan få en högklassig, modern bostad på sin egen ort.

Mot bakgrunden av löftena under den senaste valrörelsen från bl. a. centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet om att de vill skapa rättvisa och trygghet är det med någon förvåning som man i denna debatt har lyssnat till dessa partiers ledare och till fru Söder. Vid utformningen av stödet till barnfamiljerna vill vissa av dem prioritera allmänna barnbidrag och vårdnadsbidrag. Åtminstone vill man gärna betona värdet av sådana former av inkomstöverföring till barnfamiljerna. Dessa reformer ger lika mycket till alla barnfamiljer utan hänsyn till familjens inkomst. Det innebär att man ökar skillnaderna i de belopp som man har att konsumera per barn i olika familjer. Vårdnadsbidraget ger främst medel till familjer med mindre barn, och egentligen är kostnaderna för barn i åldern 8 - 16 år störst, om man bortser från tillsynskostnaderna. Kan verkligen de mindre bemedlade barnfamiljerna finna någon rättvisa i de av centerpartiet önskade reformerna? När allt fler barnfamiljer övergår till att förbättra sin ekonomi genom att båda makarna skaffar sig inkomster, ger vi dem då inte mycket bättre stöd genom att förstärka resurserna på barntillsynens område? Även i barntillsynen ligger ju en form av inkomstöverföring till barnfamiljerna.

I går hörde jag här i riksdagen en moderat riksdagsledamot rikta en fråga till regeringen beträffande kommunernas nedprutning av anslaget till barntillsynen. Nu är ju detta främst en kommunal fråga, men när vederbörande riksdagsledamot som exempel tog en kommun där hennes eget parti velat föreslå en skatthöjning med endast hälften av vad mitt partis representanter har önskat och genomdrivit och där moderata samlingspartiet inte alls har drivit någon speciell kampanj för ökning av barntillsynsanslagen utan tvärtom, då tycker man att frågaren borde ha agerat öppet i sin hemort och tagit upp frågan där i stället för att ställa försåtliga frågor till regeringen. Men det är tydligen på det sättet man

försöker få regeringen att verka inkompetent, medan det i stället är sitt eget partis bristfälliga agerande som man borde ha angripit.

Kommunerna har nyligen fastställt budgeten för det kommande året. Jag har försökt få fram några siffror på hur barntillsynsfrågan har behandlats i vissa större kommuner. I Stockholm, Göteborg, Västerås, Malmö och Norrköping har den totala summan för barntillsynen i budgeten höjts med 20 – 30 procent. En hel del av denna höjning beror naturligtvis på automatiska utgiftshöjningar på grund av lönehöjningar som kommit med anledning av avtalsrörelserna. Därför är det kanske svårt att med hjälp av sådana siffror säga om det skett en nedprutning. Men vad som kan förefalla något märkligt är att summan varierar väldigt mellan olika kommuner. I Västerås kommun har man t. ex. en total utgift för barntillsynen på 35,5 miljoner kronor. Västerås är en kommun med 120 000–130 000 invånare. I Göteborg, en borgerligt styrd kommun med ca 450 000 invånare, har man en kostnad som bara är dubbelt så stor, nämligen 71 miljoner kronor. Det kan ge ett intryck av att man i vissa kommuner inte lägger ner så stor energi på att öka barntillsynen.

Här ifrån talarstolen brukar man ofta från de borgerliga partiernas sida försöka framställa det som om det är regeringens eller det socialdemokratiska partiets fel att inte barntillsynen har blivit tillräckligt tillgodosedd, men då tycker jag att man hemma i sin kommun måste försöka agera på ett sådant sätt att det verkligen läggs upp planer för barntillsynen som kan öka resurserna.

Fru talman! Om man nu, som oppositionen menar i sina aktuella förslag, skall strö ut statsmedel bl. a. till barnfamiljerna, finner jag det mest jämlikt och också mest rättvist att det sker på det sätt som har angivits i propositionen 156. Jag vill gärna rekommendera utskottet att varmt tillsyrka den i propositionen nämnda utformningen av stödet till barnfamiljerna, som verkligen ger mest där det behövs mest.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Fru talman! Sedan nu familjepolitiska kommitténs samtliga till denna debatt anmälda företrädare och en del andra av familjepolitik intresserade talare haft ordet skall jag inte fresta kammarens tålmod med något försök till sammanfattning. Jag tror att sakgranskning och saktidssamtal kan vi med fördel ägna oss åt när propositionen senare kommer upp till behandling i kammaren.

Det är bara en fråga jag skulle vilja ställa till herr Carlshamre: Skall jag tolka herr Carlshamres kritiska inlägg så långt att Ni kommer att gå emot förslaget att man i detta sammanhang skall kunna öka bidragen till bl. a. daghem och fritidshem redan från den 1 januari 1972? Om så är fallet, är herr Carlshamre då talesman för en borgerlig samling eller har denna samling redan upplösts?

De övriga synpunkter som har tagits upp av oppositionen har redan bemötts av socialdemokratiska kammarmedlemmar. Det är bara en fråga av herr Carlshamre som återstår obesvarad, och den gäller problemet med den här procedurbehandlingen. Regeringen har självfallet det fulla ansvaret för innehållet i den proposition som lagts fram om bostadstillägg, och vi har verkligen inget behov av att skylla ifrån oss på någon

kommitté. Familjepolitiska kommitténs promemoria blev ju offentlig genom att den registerades i socialdepartementet den 15 oktober, och den refererades fullt korrekt i Svenska Dagbladet den 16 oktober. Till alla exemplar av kommitténs promemoria som har lämnats till pressen och andra har fogats en kopia av missivskrivelsen från kommitténs ordförande. I propositionen talas inte om kommitténs förslag utan om kommitténs arbetspromemoria. Så har jag också uttryckt mig i de intervjuer som har förekommit.

I promemorian pekar faktiskt kommittén bl. a på stödet till barn tillsynsverksamhet som en möjlig väg att kompensera kommunerna. Jag kan alltså på alla punkter tillbakavisa herr Carlshamres påstående om oegentligheter i regeringens behandling av kommitténs arbetspromemoria.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig först säga att jag över huvud taget inte har uttalat mig om behovet av förstärkta statsbidrag till daghems- och fritidshemsdriften. Jag tror att det finns ett sådant behov som är så starkt att kommunerna skulle ha haft berättigade anspråk på den höjningen alldeles oavsett de ökade kostnaderna för bostadstilläggen. Frågan är om man inte rent av så att säga lurar kommunerna på konfekten genom att döpa om det statsbidrag, som man ändå hade varit tvungen att tämligen snart höja, till bidrag som kompensation för ökade kostnader för bostadstillägg. Kostnaderna har nämligen ökat i hög grad, och eftersom bidragen är fastställda i kronor och inte i procent, är man tvungen att då och då räkna upp dem, och det finns ingen anledning att gå emot detta.

När det gäller proceduren är det givetvis svårt att utifrån verkligen ha exakt inblick i hur man i departementet handskas med detta. Kvar står emellertid som alldeles ostridigt ett intryck på sida efter sida och i uttalande efter uttalande att här har vidarebefordrats ett förslag från en parlamentarisk kommitté – och det har det inte. Jag har t. o. m. med beundran konstaterat med vilken omsorg propositionsförfattaren uppenbarligen har varit angelägen om att överallt skriva just som statsrådet Odhnoff säger – att i kommitténs arbetspromemoria heter det så och så. Men på några ställen har pennan sluntit – eller har man inte varit tillräckligt vaksam. Jag citerade förut ett av dessa ställen: "Kommittén har därvid pekat på möjligheten att göra detta t. ex. genom avlastning av de kommunala kostnaderna för barn tillsyn." Kommittén har icke pekat på någonting i något sammanhang, för den har icke fattat något beslut. En sekreterare har skrivit en promemoria, där detta står som ett uppslag att diskutera bland andra. Om man hade kommit till beslut, skulle det ha funnits reservationer i kommittén, i varje fall på den punkten, och troligen inte bara en reservation.

Därför har kommittén icke pekat på vare sig det ena eller det andra. Jag tror inte alls att regeringen har känt behov av att skylla ifrån sig. Varför skulle man skylla ifrån sig ett förslag om en reform som i många stycken är bra? Men jag har mycket svårt att komma ifrån tanken att man har velat ge ett intryck av att man har följt den vanliga proceduren – att man, när en kommitté är tillsatt och arbetar, avvaktar resultatet av

kommitténs arbete, vilket man inte har gjort.

I sak kan vi komma att bli eniga om mycket. Jag har tidigare pekat på några punkter där jag är mycket tveksam om utformningen – och märk väl att det är på de punkter där man icke har följt promemorian från kommittén. Men visst är det riktigt att vi skall förstärka stödet till barnfamiljerna och att vi skall göra det bl. a. i denna form. Det är emellertid litet besvärligt, när vi har fått ett uppdrag att avväga och prioritera. Fru Lundblad talade om att somliga tydligen inte prioriterade den här inkomstgraderade formen så högt utan vill gå andra vägar. Men det är just det kommittén skall göra – prioritera och avväga stödformer mot varandra. Nu får vi inte tillfälle att göra detta annat än på en del av fältet.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Fru talman! Jag skall inte här gå in i någon diskussion; vi kan väl återkomma till det så småningom. Men jag kan bara beklaga att dessa bemödanden som herr Carlshamre har noterat – att i varje sammanhang beskriva det här aktstycket som en arbetspromemoria – har kunnat förleda herr Carlshamre att få ett intryck av att det skulle vara meningen att det skulle presenteras som något annat.

Till slut noterar jag med glädje att det tydligen finns några ljusa sidor också i herr Carlshamres uppfattning om denna proposition.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är inte jag som har blivit förledd till någon felaktig uppfattning, utan jag tror mig tämligen korrekt ha refererat vad som är den allmänna uppfattningen i landet. Detta är vad folk på goda grunder tror – att det är ett i vanlig ordning kommittévägen tillkommet förslag som har lagts fram.

Fru talman! I går fick kammaren sin middagspaus hårt beskuren av finansministern. Jag tänker inte provocera familjeministern till att på samma sätt beskära vår middagspaus i dag.

Herr NYGREN (s):

Fru talman! Vilket resultat får regeringens satsningar på sysselsättningsstimulans i ett norrlandslän? Och vilka effekter kunde de borgerliga partiernas föreslagna medicin få?

Det är två av de frågor som jag skall ta upp. Under mina tillmätta minuter, som jag hoppas inte skall inkräkta på middagspausen, skall jag också belysa vad jag anser vara industrins bristande ansvar för en hög och jämn sysselsättning. I den belysningen skall jag bl. a. redovisa den stora oro arbetarna vid den av bondekooperationen ägda industrin i Hörnefors känner på grund av företagsledningens agerande.

Låt mig inledningsvis helt kort belysa situationen i den åttondel av vårt land som Västerbottens län utgör. Där finns i dag 3 600 anmälda arbetslösa.

Genom de av regeringen hittills vidtagna åtgärderna för att skapa sysselsättning har länet tillförts 160 miljoner kronor i statsbidrag till jobb för totalt 225 miljoner kronor. I vinter beräknas effekten av detta bl:

arbete för 3 400–3 600 människor, som eljest skulle ha fått gå arbetslösa.

Vilka är det då som är arbetslösa?

Om man granskar länsarbetsnämndens arbetslöshetsrapport finner man att inte mindre än 35 procent, alltså drygt en tredjedel, är äldre arbetskraft – över 55 år – och 40 procent är kvinnor.

Av ökningen från september till oktober månad var inte mindre än 60 procent arbetslösa kvinnor – i stor utsträckning nytillskott till arbetsmarknaden.

Om man skall klara sysselsättningen åt dessa grupper hjälper bäst punktvis insatta åtgärder. Sådana kan sättas in på de platser och i de regioner där de arbetslösa finns, och de ger ett snabbt resultat.

Ingen tror väl att en sänkt arbetsgivaravgift skulle få någon motsvarande effekt i norrlandslänen. Inte heller skulle en sänkt moms få någon nämnvärd effekt för ökad sysselsättning i de delarna av landet.

Det är därför man har så svårt att förstå att centern, som utgett sig för att slå vakt om regionalpolitiska jämlikhetssatsningar, nu har allierat sig med moderaterna bakom krav som direkt strider mot dessa målsättningar.

En fråga som man bör ställa är vad som orsakat arbetslösheten i Västerbotten. Jag vågar påstå, att den endast till mindre del beror på konjunkturavmattningen. Till betydligt större del beror den på agerande från flera privata industriernas sida, ett agerande som skulle ha utsatts för enorm kritik här i kammaren av herrar Burenstam Linder, Ericsson i Åtvidaberg m. fl., om det hade gällt statliga företag. Nu är det privatägda industrier, och då tycks inte heller massmedia vara särskilt intresserade av företagsledningarnas göranden.

Jag skall nämna några exempel.

För ungefär ett år sedan beslöt Mo & Domsjö AB att lägga ned driften vid den några år tidigare förvärvade industrin i Bureå. Man hade därmed köpt upp och lagt ned en konkurrent. 175 arbetare fick med sina jobb betala den transaktionen.

Ungefär samtidigt gick en privat byggfirma i Umeå i konkurs. Ett underskott på tiotals miljoner kronor konstaterades vid summeringen. Firman hade verksamhet på många orter – bl. a. två fabriker i Vindelådalen – som följde med i fallet liksom också många företag med leveranser till konkursföretaget.

Många hundra arbetare fick med sina jobb betala företagsledningens agerande.

En sågbrand i Rundvik för ett år sedan gjorde drygt hundratalet arbetare utan jobb betydligt längre än vad som borde ha varit nödvändigt.

Långt fler än 100 arbetare i Holmsund har också med sina jobb fått betala för beklagliga brister i företagets planering och produktion.

Jag skulle kunna fortsätta exemplifieringen, men det anförda får räcka som belysning av orsakerna till en snabbt ökad arbetslöshet, som skylls på regeringen men som i stor utsträckning beror på agerande i industriföretags direktionsrum.

Man kan här ställa frågan: Vilket ansvar bör vi ha rätt att ställa på den privata industrin när det gäller att skapa trygghet i sysselsättningen? I gårdagens debatt sade kammarens ärade förste vice talman herr Bengtson,

att ingen tror väl att statlig företagsamhet skall kunna byggas ut och skapa den nya sysselsättning vi behöver. Jag vill anmäla att västerbottningarna tror det, och det gör vi av erfarenhet. Vad som hänt det senaste året i vårt län innebär att statlig företagsutveckling och statligt nyengagemang har skapat betydande sysselsättningstillfällen. Jag skall här ta några exempel.

För drygt ett år sedan befann sig privatföretaget ETRI-verken i Norsjö i svårigheter. De drygt 200 anställda kände ett direkt hot för friställningar. I den situationen gick det statliga SVETAB in och köpte företaget, lemmade in det i sin produktion och tryggade därmed sysselsättningen. I Vilhelmina har Statsföretag AB tillsammans med Coronaverken AB medverkat till en ny industri, som skall ge 130 nya jobb nästa sommar. I Lövänger, söder om Skellefteå, bygger det statliga SONAB ut industrin och beräknas nyanställa 165 man nästa år. I Skellefteå planerar det statliga Telefabrikation AB en utbyggnad, som beräknas ge 200 nya sysselsättningstillfällen i mitten på 1970-talet.

Detta innebär sammanräknat 500 nya jobb, dvs. betydligt mer än en fördubbling av sysselsättningen vid de av statlig företagsamhet drivna industrierna i Västerbotten. Om den privata industrin gjorde en motsvarande insats inom de 95 procent av företagssektorn som den behärskar i vår blandekonomi, så skulle alla bekymmer för sysselsättningen i framtiden vara bortblåsta i Västerbotten. Men något motsvarande ansvar har minsann inte den privata industrin visat. Tvärtom har man agerat i motsatt riktning. Låt mig som exempel ta den NCB-ägda fabriken i Hörnefors med förre centerledaren och skogsdirektören Gunnar Hedlund som ansvarig ledare. Där känner de anställda i dag en mycket djup oro för framtiden, och detta av två orsaker. Den första är att NCB-ledningen bestämt har motsatt sig att utföra de miljövårdsåtgärder som bolaget redan 1968 i vattendom ålades att vidta. Inte ens nu, när staten erbjuder upp till 75 procent av kostnaderna i bidrag för reningsanläggningar, kan bolaget vara med. Planeringen är inte så långt gången, säger företagsledningen. Den andra orsaken till oron vid Hörneforsfabriken är den diskussion som uppstått om att från fabriken flytta pappersbrukets bstrykningsmaskin till den av NCB nyligen förvärvade industrin i Västtyskland. Alla försök från kommunalmän och arbetare att få besked om huruvida en sådan planering verkligen pågår har hittills varit resultatlösa.

Motsvarande otrygghet har också SCA lyckats skapa bland de många hundra anställda vid bolagets industri i Holmsund. Inga klara besked har lämnats, och resultatet har blivit ovisshet för de anställda.

I det tredje industrisamhället i södra Västerbotten, nämligen Rundviksverken, är det likadant: rykten om inskränkningar men inga klara besked.

Samhället har genom den nya lokaliseringspolitiken givit den privata företagsamheten ett mycket kraftigt stöd. Enbart i Västerbotten har företag hittills i år beviljats 60 miljoner kronor i lokaliseringstöd för utbyggnader, maskinanskaffningar och rationaliseringar.

En sådan givmildhet från samhället borde förplikta industrin att effektivt medverka till den regionala jämlikhet som regering och riksdag

har satt som mål för sitt agerande på flera fronter. Det ansvaret saknas, vågar jag påstå. Som bevis vill jag ta ännu ett exempel: frisläppet av investeringsfundsmedel i storstadsområdena, som jag betecknar som det enda diskutabla i regeringens hittills vidtagna åtgärder.

Medan regeringen hade styrning på medlens användning – endast fritt nyttjande i det s. k. stödområdet – var industrins intresse att ta medlen i anspråk mycket ringa. Några exempel: I januari inkom 11 ansökningar, i februari 1 ansökan, i mars 16, i april 15 och i maj 9 ansökningar. Men i september, när det var fritt fram att använda dessa medel för investeringar också i storstadsområdena, inkom inte mindre än 480 ansökningar, och fram till den 8 oktober, då jag fick uppgifterna från riksdagens upplysningstjänst, hade ytterligare 53 ansökningar strömmat in.

Vittnar inte detta om en brist på ansvar för satsningar i regionalpolitiskt önskvärda områden?

Jag har svårt att förstå att nye centerledaren Thorbjörn Fälldin i gårdagens debatt visade en så enorm iver att få dessa storstadsansökningar snabbt beviljade av regeringen.

Jag vill vädja till finansministern: Granska de här ansökningarna mycket noga och stäng snarast möjligt av den kran för storstadsinvesteringar som nu är öppen! Frisläppet har visat att industrin vill investera – men man vill inte investera där regeringen vill! Då bör styrinstrument sättas in som gör att samhället kan bättre än nu dirigera industrins utveckling. Hade vi ett sådant styrinstrument – eller fick vi samma vilja till investeringar i Västerbotten från privat industri som från statlig – då skulle vi snart kunna arbeta bort arbetslösheten.

Ytterligare några punktåtgärder, utöver dem som regeringen har föreslagit, vill jag lägga industriministern och inrikesministern på hjärtat.

Det första gäller den planerade utbyggnaden av återstående kraftverk i Ångermanälven, Umeälven och Skellefteälven. Påskynda de projekten!

Det andra gäller utbyggnaden av gruvindustrin, som nye industriministern har visat stort intresse. Skynda på Stekenjokkutredningen och bearbeta Bolidenbolaget för utbyggnad av bl. a. Bellviksgruvan i Dorotea.

För det tredje: Fortsätt utlokaliseringen från Stockholm av statlig verksamhet med den prioritering på förtur för de norra delarna av vårt land, som riksdagen enhälligt uttalade sig för under vårriksdagen.

För det fjärde: Förverkliga snabbt planerna på industricentra i Lycksele och Vilhelmina! Kan dessa krav genomföras, skulle situationen ganska snart vara betydligt ljusare i Västerbotten.

Låt mig också till sist, fru talman, erinra kammaren om den kraftiga opinionsrörelse som vuxit fram under senaste månaderna – djupt in i borgerliga politikers led i Västerbotten – för en omprövning av beslutet om nej till kraftverksbyggen i Vindelälven. Det stöd opinionen fått den senaste tiden av bl. a. LO-kongressen, LO:s nye andre ordförande, skogsarbetarnas förbundsordförande m. fl. visar att kravet börjar omfattas långt utanför Västerbottens gränser.

Projekt finns alltså i ett län som Västerbotten. Men om vi skall få dem genomförda måste vi ha ett samhälle med starka resurser.

De borgerliga partiernas försök att tappa av samhället på de resurserna för sänkning av företagets skatter och av momsens skulle innebära ett

stopp för våra regionalpolitiska satsningar för jämlikhet mellan de olika landsdelarna.

Kammaren beslöt uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av de på föredragningslistan upptagna, två gånger bordlagda ärendena till aftonsammanträdet.

§ 12 Interpellation nr 195 ang. betygssystemet inom skolväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Herr RICHARDSON (fp), som yttrade:

Herr talman! Få ting i det svenska skolväsendets reformering under det senaste decenniet har tilldragit sig så stort intresse och skapat så mycken förvirring som det nya betygssystemet. Förklaringarna till detta är självfallet många. Elevernas betyg upplevs både av dem själva och av deras föräldrar som utomordentligt betydelsefulla. Detta är också väl motiverat med tanke på betygens funktion som instrument vid intagningen till högre utbildningsanstalter och den konkurrens som råder. Betygen på vissa linjer inom gymnasieskolan är utan tvivel direkt livsavgörande vad gäller yrkesverksamheten för ett stort antal elever, då möjligheterna till betygskomplettering är starkt begränsade.

Betygssystemet styr tillsammans med de bestämmelser som gäller för intagning till högre skolor i hög grad förhållandena i skolans vardag. Detta gäller inte bara mera allmänt möjligheterna att främja samverkan mellan eleverna och därmed skapa en god och kamratlig atmosfär i skolan, utan också elevernas försök att utnyttja olika tänkbara utvägar, t. ex. utpekulerade linjebytten och studieavbrott, för att komma i ett bättre konkurrensläge. Det relativa betygssystemet upplevs allmänt som mera konkurrens- och stressframkallande än ett mera målrelaterat – med vilken rätt är i detta sammanhang av underordnad betydelse.

Det relativa betygssystemet har av allt att döma accepterats någorlunda allmänt vad beträffar grundskolan, där förutsättningarna för en korrekt tillämpning är avgjort större än i den starkt linjedifferentierade gymnasieskolan. De allvarligaste svagheterna för grundskolans del är uppenbarligen det förhållandet, att de allmänt svagpresterande eleverna upplever sin betygssituation och hela skoltillvaro som föga uppmuntran- de eller direkt meningslös. Den översyn av betygssystemets funktion och påverkan på skolans inre arbete som Kungl. Maj:t uppdragit åt skolöverstyrelsen att företa synes därför väl motiverad.

För gymnasieskolans vidkommande tillkommer problem av helt annat slag. I och med att yrkesskolan integrerats i gymnasieskolan har det relativa betygssystemet införts på linjer och i kurser som omfattar ett relativt litet antal elever. Dessa elevgrupper är därtill inte sällan starkt avvikande i väsentliga avseenden från den totala populationen av en årskull. Att vuxenundervisningen medfört liknande problem är vidare uppenbart.

Detta har skapat stor förvirring och betydande svårigheter. Situationen ter sig än mer förvirrad genom att Kungl. Maj:t utfärdat nya

bestämmelser – med en helt ny betygsprincip för ”yrkesskolesektorn” – två månader efter det att en arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen föreslagit en övergång till en mera målrelaterad betygsprincip. Det resonemang, som förs i Kungl. Maj:ts proposition nr 159 år 1970 (ang. gymnasieskolan) om kraven på ”godtagbart yrkeskunnande” i yrkesämnen och om ”rimliga krav” i andra ämnen, vilket går igen i de nya betygsbestämmelserna (skolstadgan 9 kap. 31 §), har likaledes skapat viss osäkerhet.

Med hänvisning till det anförda ber jag om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. I vilken utsträckning har förändringar inom det gymnasiala skolstadiets struktur och rekrytering till olika linjer och kurser påverkat förutsättningarna för den form av relativ betygssättning som infördes i gymnasiet och fackskolan år 1964?

2. I de senast utgivna anvisningarna talas om ”kraven på godtagbart yrkeskunnande” och ”de kunskaper och färdigheter, som undervisningen avser att meddela”. Kan man tolka detta så, att en gräns mellan ”godkända” och ”icke godkända” kunskaper och färdigheter de facto skall finnas och markeras i betygen?

3. Vilka erfarenheter har gjorts beträffande den information till hemmen, som förutsatts ersätta betygen under vissa terminer i samband med att antalet betygstillfällen minskat?

4. Avser utbildningsministern att förelägga riksdagen de förslag till förändringar av nu gällande betygsprinciper, som kan bli resultatet av skolöverstyrelsens utredningsarbete? När kan i så fall detta beräknas ske?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Interpellation nr 196 ang. de statliga företagens ansvar för utvecklingen av kommunernas näringsliv, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HÄLL (s), som yttrade:

Herr talman! Inom exempelvis malmkommunerna Kiruna och Malmberget ger den statliga gruvdriften betydande vinster. Där finns ett utomordentligt behov av ett mera differentierat näringsliv. Det privata näringslivet visar tyvärr inget intresse av att råda bot på den snart sagt omöjliga situationen. Detta trots medvetna stöd- och stimulansåtgärder från samhällets sida.

Vår förhoppning står således helt till en utveckling av befintlig statlig industri eller till sådan industriell utveckling som kan komma till stånd genom aktiv medverkan från den statliga industrins sida.

Situationen i de kommuner som här valts som exempel har ett flertal gånger behandlats i LKAB:s företagsnämnd. I det fallet har företaget sagt sig intresserat av att ”hjälpa till” under förutsättning av att något lämpligt objekt kan realiseras, men man har därutöver inte vidtagit några konkreta åtgärder trots att bl. a. bristen på arbetstillfällen för kvinnorna nu synes hota gruvföretagets möjligheter att tillgodose sitt eget rekryte-

ringsbehov.

Flera av de statliga företagen bör genom sina kontakter världen över ha stora möjligheter att få sådana uppslag, som kan utvecklas till en industriell verksamhet i de kommuner där de är lokaliserade. Kort sagt bör ett medvetet utnyttjande av företagens administrativa och tekniska kunnande i kombination med de ekonomiska resurser, som vissa av dem förfogar över, utgöra en god förutsättning för att snabbt förbättra sysselsättningen inom värdkommunerna.

Under senare tid har i den offentliga debatten redovisats att statliga företag disponerat delar av sina kapitalresurser för aktieförvärv i stora privata företag. Motiven bakom dessa placeringar har inte helt klart angivits.

Med stöd av vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få framställa följande frågor:

Finner statsrådet det förenligt med principerna för den statliga företagsamheten att statens egna bolag gör aktieplaceringar i företag inom det s. k. privata näringslivet?

Vill statsrådet medverka till att de statliga företagen ges ett större ansvar för en differentiering av värdkommunernas näringsliv?

Denna anhållan bordlades.

§ 14 Interpellation nr 197 om möjlighet för mindre företagare att utföra om- och nybyggnader av industri- och servicelokaler på likartade villkor som gäller för beredskapsarbeten

Ordet lämnades på begäran till

Herr ELMSTEDT (c), som yttrade:

Herr talman! Åtskilliga kommuner umgås för närvarande med planer på att uppföra kommunala industrilokaler. Arbetena har inte sällan inplanerats så att de skall kunna utföras som beredskapsarbeten.

Att hyra lokaler av detta slag framstår för många mindre företag, inte minst företag med servicekaraktär, som ett attraktivt alternativ till att uppföra egna lokaler. Det torde också i många fall medverka till bättre service och ökad sysselsättning, om kommunerna kan tillhandahålla lokaler av detta slag. Å andra sidan kan det i vissa fall finnas en viss risk för att kommunerna medverkar till en ur allmän synpunkt felaktig lokalisering av serviceföretagen, t. ex. omlokaliseringar från mindre tätorter till kommunernas centralorter. Detta gäller speciellt om kommunerna har möjligheter att uppföra lokaler på fördelaktigare villkor, t. ex. med stöd av statliga bidrag till beredskapsarbeten, än vad en företagare själv kan.

Det är enligt min mening angeläget att kommuner och enskilda får möjligheter att uppföra lokaler av det här slaget på likvärdiga villkor. I nuvarande arbetsmarknadspolitiska läge borde det t. ex. kunna övervägas att ge bidrag till lokaler även då de uppförs av enskilda. Flertalet mindre företagare har i nuvarande ekonomiska läge inte möjligheter att klara erforderliga utbyggnader eller nybyggnader av lokaler. Samtidigt är det ur

samhällsekonomisk synpunkt önskvärt att arbeten kommer till stånd medan den ekonomiska aktiviteten som helhet är låg så att företagen kan stå bättre rustade i en kommande högkonjunktur.

Med hänvisning till vad som har anförts i interpellationen hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr inrikesministern få ställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att enskilda mindre företagare får möjligheter att i nuvarande arbetsmarknadssituation utföra om- och nybyggnader av industri- och servicelokaler på likartade villkor som gäller för uppförande av kommunala industrilokaler då dessa uppförs i form av beredskapsarbeten?

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 347 Herr *Mattsson* i Skee (c) till herr civilministern angående handläggningen av de affärsdrivande verkens lokaliseringsfrågor m. m.:

Av vilken anledning har beslut av affärsdrivande verk i fråga som rör lokalisering av anläggning eller fördelning av resurser inom visst län såsom framgår av SFS 1971:460 § 38, undantagits från länsstyrelsens behandling?

Nr 348 Herr *Norrby* i Gunnarskog (c) till herr finansministern angående tidpunkten för tillsättande av utredning om beskattningen av ideella föreningar:

När avser statsrådet att tillsätta den av 1965 års riksdag förordade utredningen angående de ideella föreningarnas beskattning?

Nr 349 Herr *Clarkson* (m) till herr statsrådet Moberg angående den ökande emigrationen av tandläkare, m. m.:

Föranleder den ökande emigrationen av tandläkare jämte tillgänglig prognos för det framtida tandläkarebehovet någon statsrådets åtgärd?

Nr 350 Herr *Werner* i Tyresö (vpk) till herr inrikesministern angående förbud för i Sverige boende icke svensk medborgare att delta i viss statsunderstödd verksamhet:

Anser statsrådet det vara förenligt med riktlinjerna för svensk invandrapolitik, att personer boende i Sverige men som saknar svenskt medborgarskap, ej tillåtes delta i av statsmakterna understödd verksamhet, såsom exempelvis viss tävlingsidrott, och ger förhållandet anledning till något initiativ från statsrådets sida?

Nr 120

Torsdagen den
4 november 1971

Nr 351 Fru *Marklund* (vpk) till herr industriministern angående statliga företags aktieinnehav i privata storföretag:

Hur ser statsrådet på statliga företags aktieinnehav i privata storföretag?

Nr 352 Herr *Gustafsson* i Säfte (c) till herr socialministern angående tidsstudier:

Vill socialministern medverka till att garantier skapas för att tidsstudier bedrivs under mänskligare former?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 17.09.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert